

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

26 februarie - 4 martie 1997

(Anul XXX)

8

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

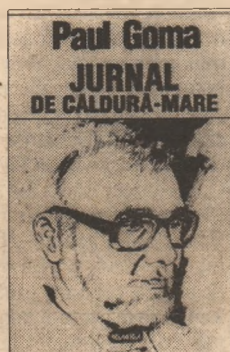

Epistolar ION CARAION

(pag. 12-13,14)

Prăbușirea unei statui

(pag. 4)

Nedreptățitul Florin Mugur

(pag. 5)

Budapesta, cu filme, fraieri și gangsteri

(pag. 17)

Vise, fantasme, deliruri - proză de Ilie Constantin

(pag. 15)

POEME

de NORA IUGA

(pag. 8)

Îl dă pe tata la Tv

(pag. 20-21)

Portărelul Mickey Mouse

(pag. 2)

Din nou, ortografia

ARTICOLELE dnilor Laszlo Alexandru (*România literară*, nr. 46/1996) și Pârnu Boerescu (nr.1/1997) au relansat disputa pe tema ortografiei. Am primit ulterior solicitarea mai multor drepturi la replică. În mod normal, le-am fi publicat. Dar, pe de o parte, numărul lor, pe de alta, evidenta epuizare a argumentelor, care conduce la repetări obositoare pentru cititori, ne-au determinat să renunțăm. Cerem scuze dnilor Dan Papuc, Victor Iancu, Mihai Floarea și, din nou, Laszlo Alexandru, asigurându-i că textele pe care ni le-au încredințat nu poartă nici o vină, decizia noastră ținând de cu totul alte considerente. Există în aceste texte foarte corecte, observații și subtile, și convingătoare, deși aflate în contradicție unele cu altele. Partea proastă, tocmai aceasta este: când toată lumea pare să aibă dreptate.

Un motiv pentru care nu mai dorim să prelungim polemica este și acela că adevărata problemă nu se găsește în terenul de joc al specialiștilor. Aceștia au rulat, așa zicând, majoritatea argumentelor pro și contra. E, probabil, cu neputință de adăugat ceva esențial în ordine teoretică. Dificultatea constă după părerea noastră, în consecințele practice ale paralelismului - vrem, nu vrem - instaurat de hotărârea Academiei din 17 februarie 1993: indiferent de îndreptățirea revenirii la *â* median și la grafia cu *u* a prezentului indicativ al verbului *a fi*, indiferent de valabilitatea pretenției înaltei instituții de a legifera, este neîndoielnic că, în materie de scriere, de aproape patru ani încoace domnește haosul. În presă, în cărți se scrie după cum vrea autorul. Fiecare profesor adoptă versiunea care îi convine. Elevii sînt obligați să respecte cuvîntul profesorului care se nimerește la clasă. Iar dacă el se schimbă... Inspectoratele dispun să se scrie cu noua ortografie. Și cînd e vorba de concurs de admitere, cu locuri limitate, o astfel de dispoziție poate avea urmări fatale. N-am o informație precisă, dar mă îndoiesc că toate manualele, culegerile de texte ori de exerciții, în general, bibliografia școlară obligatorie au apărut în ediții care respectă reglementarea academică, mai ales în condițiile în care manualele și celelalte trec de obicei din promoție în promoție de elevi.

Ca să spunem lucrurile pînă la capăt, ceea ce contează acum este mai puțin cearta dintre specialiști și mai mult o uniformizare a scrierii. Chiar riscînd să-i șochez pe unii, voi afirma ritos că mă frămîntă cu mult mai mult babelul ortografic în vigoare după 1993 decît faptul că *â* ar avea caracter național, în vreme ce *î* ar fi rodul sovietizării. Și nu dacă ești mai bun român scriind *sunt* este preocuparea mea de căpățîi, ci faptul că, pe lîngă deteriorarea pronunției, sărăcirea vocabularului și imbecilizarea gramaticii, legate de șovăielile culturale ale tranziției, onorabilii academicieni nu s-au gîndit de două ori înainte de a adopta o hotărîre plină de cele mai grave urmări.

Portărelul Mickey Mouse

PE zi ce trece, bilbele premiei Ciorbea devin tot mai enervante. E clar, omul ăsta se potrivește cu funcția precum halterofilul cu rolul de prim-balerina. Ardelean eu însumi, știu că lentoarea nu e neapărat un semn al profunzimii. Destui ardeleni dau uimitor de bine impresia că *șed și cujetă*, când, în fapt, doar șed! Problema cu dl. Ciorbea e că *șede* pe un scaun prea mare pentru costeliva sa îndeminare politică și administrativă. În timp ce el nu are curajul să *iasă* în public decât flancat de diverși portărei ai Băcii Mondiale și ai F.M.I., subordonații săi fac, care de care, declarații mai aiuritoare.

Ceea ce trăim acum e rezultatul politicianismului de cea mai joasă speță practicat la alcatuirea guvernului. Oricât de generos ai fi, n-ai cum să-i vezi funcționând armonios pe dansatorii de rap din P.D., unși cu toate alifiile și dedulciți la cele mai incredibile afaceri, cu amatorii țărăniști de meniu (valseurii liberali nici nu intră la socoteală). Nu știu cum funcționează activitatea guvernului, dar am impresia că se pierde multă vreme cu ungerea mecanismului, pentru administrarea propriu-zisă a țării nemairămînind decât fărime de timp. Cu vocea sa molcomă, de insitator chezarocrăiesc, e greu de crezut că dl. Ciorbea se poate face ascultat de o clasă de juni posedând vasta experiență a Stanbulului.

Nu mi-l pot inchipui, de pildă, pe dl. Ciorbea făcând față driblingurilor iuți ale ministrului Basescu, mai potrivit cu rolul de scamator, decât cu cel de administrator al transporturilor țării, după cum nu-l văd rezistând subtilităților cu frișcă europeană ale d-lui Severin. Carențele de abilitate ale premierului le-a resimțit însuși președintele Constantinescu. Drept dovadă, alesul de la 17 noiembrie a preluat energic friele politicii externe, punându-l cu totul în umbră pe dl. Severin.

Merg mai departe și spun: probabil că în această clipă, cel mai potrivit prim-ministru al țării ar fi președintele însuși. Inflexibilitatea lui mohorită (și la care, ca unul care l-am contestat în permanență, sint foarte atent) cred că ar da bune rezultate. Asta dacă nu cumva blegeala premierului e rezultatul unei înțelegeri de culise. N-ar fi exclus ca viața activitate din exterior să fie condiționată de menținerea status-quo-ului în interior.

Dacă lucrurile stau așa, probabil că asistăm la cea mai gravă greșală din istoria post-comunistă a României. Imobilismul și incoerența nu produc decât imobilism și incoerență. Luarea la fugă, peste arătura, a prețurilor nu aduce nimic altceva decât creștere a prețurilor. Când singurul pe care se mizează că va îmbunătăți starea economică a țării e buzunarul petecit al cetățeanului, înseamnă că politica guvernamentală a fost elaborată nu de economiști, ci de clienți ai spitalelor psihiatrice.

Vorbe goale precum „privatizare a 50 de întreprinderi săptămânal” (de ce 50, și nu 500 sau 5000?), „creșterea șomajului”, explozia inflației etc. nu în-

seamnă decât că românii, aflați deja cu capul în laț, vor începe să fie, ușurel, ușurel, strangulați. Ce viziune economică stă la baza acestor afirmații aberante? După ce românii vor ajunge la nivelul bulgarilor, ce va face acest guvern al impotenței? Va importa, cu ajutorul F.M.I.-ului, gropari stilați și elegante echipaje mortuare? Pentru că altceva decât spectrul foamei și al disperării nu se întrevede îndărătul caleștii-dric pe care-o mină la vale domnul Ciorbea.

La ora când scriu aceste rânduri (duminică, 16 februarie), prim-ministrul nu și-a prezentat încă faimoasele soluții de redresare economică. Insa experiența celor trei luni de la căderea regimului Iliescu nu îndreptățește nici un fel de speranță. E aproape cert că actuala echipă guvernamentală va avea o viață scurtă. E posibil ca ea să fi fost concepută drept un guvern de sacrificiu. Dar dacă maximumul de competență ieșit din atitea capete luminate se rezumă la mentalitatea de portărel, conform căreia cetățeanul trebuie să plătească un sfert din oalele sparte ale economiei, înseamnă că Văcăroiu e un profet politic demn de magistrul său, Brucan.

Singura lecție pe care o putem trage, acum, pe drojdia guvernului Ciorbea, e că următoarea echipă va trebui să ia naștere pe cale firească, pe bază de afinități, și nu prin forcepsuri dizgrațioase, așa cum s-a produs acum. Probabil că dacă miniștrii actuali ar fi adevărați profesioniști, impresia s-ar mai fi estompat. Din păcate, e vorba, în mare majoritate, de o adunătură de ciolanari, de veleitari, fonfi intelectual și flecari politic, al căror loc e, în cel mai bun caz, la baza piramidelor ministeriale, și nicidecum în vârful lor.

Sintem cu toții specialiști în vâicăreli. Insa lamentourile și autocompătimitatea în care guvernul Ciorbea dă recitaluri de virtuos, nu promit nimic bun. Nu e cazul să reamintim că actuala putere una a promis în campania electorală, și alta face acum. Pe cât de *macho* erau prin septembrie-octombrie 1996, astăzi parca au făcut transfer de identitate cu omul invizibil. Că Iliescu a lăsat în urma lui o țară pirjolită, știm. Pe fond de prosperitate, țara poate fi guvernată și de Mickey Mouse. Problema e ce faci când pornești de la zero. Cum faci să scoți, din piatră seacă, resursele demarării economiei, orientarea spre producția cu șansa de a fi vîndută în străinătate.

Or, tocmai la acest capitol paralizia e totală. Să admitem că populația acceptă să suporte cele douăzeci și cinci la sută din dezastrul economic. Dar asta nu va opri inflația. Peste o lună, tot vom plăti încă un sfert din ceea ce nu se va fi rezolvat pînă atunci. Dar cînd, peste patru-cinci luni, vom fi ajuns cu totul lefteri, ce se va întimpla? Vom începe să călătorim cu tramvaiele, precum bulgarii, plătind în ouă și cartofi? Atunci, pentru ce era nevoie să ne debarasăm de regimul Iliescu? Doar pentru a-l scăpa de pedeapsa pe care o merita cu virf și îndesat?

LIBERTATEA de a ne imagina lucruri frumoase despre cei care, foarte tineri încă, scriu versuri și ni le trimit, este infinită, ca și bucuria, ca și recunoștința de a ne afla în această plăcută postură. Ei au sufletul atât de limpede, că le putem vedea ca prin sticlă sentimentele în agitație armonioasă. Ca într-un ceasornic cu carcasa transparentă ne uităm, și cu uimire netrucată constatăm că mecanismul lui își face corect treaba, iar pe cadran ora care bate este valabilă, e aceeași cu ora după care se orientează toată lumea. Se mai pot simți clar lângă visul bun, lecturile de până la acel ceas ale celor care, scriind versuri și având bănuiala că n-o fac prea rău, ni le trimit și nouă, lucru pentru care le mulțumim. Autoarea de față are 19 ani. Versurile sale poartă pecetea vârstei, dar și amprenta unor divine lecturi din recenta ei copilărie. Sunt inegale ca valoare, dau însă la iveală și zone, disponibilități de o prospețime ametoitoare și multe, multe reușite cu adevărat. Eu, citindu-le, am simțit impulsul, pe care l-am dus până la capăt, de a căuta în raft o carte fascinantă și a mi-o așeza sub abajur, pentru diseară. E antologia lui Iordan Chimet, apărută, incredibil, în 1972, *Cele douăsprezece luni ale visului*. În felul acesta, dacă prin absurd n-o știe, îi atrag autoarei noastre atenția că pielea ei lăcășoasă a rai, inteligența ei creatoare a dat dovezi semnificative că zeii nu o vor intimidă cu întrebările lor copilărești. Trufașă ca și ei, mărturisește că lacrimile sale i-au dat mării gust. Mostrele de grație pot fi cu greu alese dintre foarte multele care merită toată atenția. Iată doar câteva: „Înainte să plec./ le-am interzis dinților/ să mai mănânce./ Când m-am întors./ roseseră lacomi toate/cuvintele”. „Mi-am adormit somnul/Și i-am impus să mă viseze/Somn/Somnul lui”. „Îmi privesc ochii în oglindă/Și văd ochii tăi cum se/privesc în oglindă./Prin oglinda în care se privesc/ochii mei./Mă zăresc o umbră în oglinda în care-ți privești ochii./Prin ochiul de nepătruns al oglinzii în care-mi privesc ochii”. Mă ridic și caut cu fervoare, în raft, albumul dăruit de mult mie, (gest uimitor lăsându-mă, pe moment, fără grai!) de colegul Tudor Octavian, *Le monde de M.C. Escher*. Îl așez sub abajur, lângă Chimet, tot pentru diseară. Și iată cum sunt infinit răsplătit în răbdarea mea de a deschide în liniște plicurile care-mi sosesc pe adresa acestei modeste rubrici. Recunoștința nu mi-o pot, deocamdată, altfel arăta decât alegând încă vreo câteva din textele autoarei: „Tăceți numai o clipă/O clipă tăceți/Tăceți!/Voi, păsări cântătoare./Înghițiți o clipă secunda/Sufocați-vă glasul/Și nu mai cântați!/Tăceți!/De-acum,vreau să mor”. „Știu că ești acolo, în vasul acela de lut./Simt că ești acolo, apă clocită/mucegăind în vasul acela de lut./Nu vreau să răstorn vasul, nici să-mi spal fața/Ci doar să te păstrez, până-n ziua când/apa, lut va fi, și vasul va putezi/și voi fi nevoită să-l zdrobesc/pentru ca mâinile mele să modeleze altul./ Și pe-acela îl voi umple cu apă,și cu apa aceea mă voi spăla/in fiecare dimineață./Știu că vei fi acolo, umezindu-mi/buzele, fața...”. „Sunt orbi, ce luminează drumul celor ce văd./Sunt surzi, dominați de muzica gravă a vieții/Sunt ape ce intuiesc potopul./Și undeva, sunete noi.../glasuri julite coborând/din talpa peștelui”. (Teodora Istrate, Brașov) ● Vedeti, dumneavoastră sunteți la început, experiența proprie nu se simte a fi deranjată de lecturi tulburătoare, timiditatea nu vă pune piedici și însăși teorii lingușitoare în favoarea formei fixe pentru că aceasta vi se pare mai la îndemână. Cum, atunci, să vă fac să înțelegeți că ce sună *din coadă* nu este întotdeauna poezie? „Se-mparte lumea-n mii și mii de căi./La câte-un colț, escrocii fac minuni/Și scot până și morții din genuni -/Cei buni și cei răi.// Sunt unii care ies și din furtuni -/Acestia-s buni că-s buni sau răi că-s răi?/Să fii atent - pot fi amicii tăi/Cei buni și cei răi.//Și urcă dealuri și coboară văi/Și se transformă-n cei ce sunt, apoi -/ Cei buni și cei răi.//Și lumea se împarte-n buni și răi -/Sunt lângă noi, din noi, cu noi, în noi./Și-n noi sunt tot atât de buni și răi.” Cum să vă conving că textul acesta scris cu vioiciune de copil inteligent este vid de poezie, este o cronică rimată, este dovada vie că tot românul scrie versuri la un moment dat, dar nefiind *poet* în înțelesul adevărat al cuvântului, se vede obligat să-și abandoneze iluzia fără nostalgie, acrindu-se puțin câte puțin, uitând până la urmă să citească poezia scrisă cu har de alții. Am spus cele de mai sus așa, în general, nu neapărat alunecând totul din șirurile dv. Având numai 17 ani și la activ câteva bune zeci de texte în versuri în diverse maniere, făcând dezinvolt exerciții de calibrul acestuia de pildă: „E un scump trandafirul./E un scump șarpele./E un scump șoricarul -/Marele!/Sunt niște scumpi prepelicarul/Și soarele./Și nu este oare./ Elefantul, o pasăre mare?“, știu eu ce să risc a vă spune? Oricum veți continua, oricum mă veți detesta, și ce bine că așa veți face! Lasați să mai treacă o vreme și mai arătați-mi ce ați scris. Pentru atunci voi avea și eu o foarte mică pretenție, aceea de a-mi mărturisii cu mâna pe inimă câte din textele dv. de acum le veți mai fi păstrat la 18, la 19, la 29 de ani? (Alexandru Beldiman, Brașov).

Editată de:

România literară

- Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galățchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

INTERNET:
HTPP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Caveamus ab homine impuro

PUȚINE foiletoane scrise în presa post-decembristă, încă excesivă, parcă, și mai suferind uneori de un sindrom de hiperreactivitate, mi-au produs o impresie mai pregnantă ca scurtul editorial al lui Nicolae Manolescu de acum două numere, intitulat „Fiziologia mirlanului”. Se vedește încă o dată că armele cele mai eficace împotriva beznei intelectuale și a prostiei cu pretinse rădăcini „de clasă”, rămân tot calmul și răceala entomologului ori a moralistului.

În seria „fiziologică”, stabilită de Nicolae Manolescu: *provincialul - mitocanul - mirlanul*, serie comportând salturi coboritoare de calitate și intensitate până la treapta ultimă: aceea a neanderthalianului absolut - o întregă infra-istorie a societății românești din ultimul secol și, mai ales, din ultimii cincizeci de ani, își află oglindirea.

Pentru a măsura abisul moral și de civilizație în care s-a străduțit, și de multe ori a reușit, să ne împingă ideologia „bătăliei de clasă”, să zăbovim o clipă asupra produsului ultim și reprezentativ al acesteia:

mirlanul. Dacă la începuturile amintitei serii stabilite de critic, latura retractilă a inadaptablei la civilizație îmbrăca încă, în cazul *provincialului*, - dar chiar și în acela, mai acuzat, al *mitocanului* - vizibile urme de bun simț (țărănesc?), în acela al mirlanului „real” sau doar „multilateral dezvoltat”, a lumpenului crescut la „școli de literatură”, înverșunarea împotriva spiritului ia forme spasmodice și patibulare, ca în paginile „României Mari”, de pildă, ori aiurea.

Mirlanul, care și azi mai citește silabisind, resimte exercițiul intelectual ca pe o brutală și insuportabilă agresiune la adresa cruste sale de nesimțire și incultură. Și, vice-versa, admirația sa maximă se îndreaptă spre analfabetul sau analfabeții care își fac cariera din bilbiială, fanatism ideologic și tic convulsiv. Poet „politic” fiind, el a reușit să vadă în perechea de handicapați și sireți care au demolat satele României și au siluit timp de peste două decenii țara, „bărbați” - uriași și eroi de epopee. *Vivere pericolosamente* reprezintă, pentru el, aventura ignoranței fudule care se năpustește

asupra redutelor spiritului. Într-adevăr, a nu ști ori a nu reuși să vorbești articulat și a fi totuși „cineva”, precum perechea de subdezvoltați care a terorizat „bărbătește” țara, ce aventură mai tentantă și mai extaziantă pentru mirlanul țifnos și fudul? În înțelegerea strimă a „patriotului” de peșteră, instrucția și exercițiul intelectual sînt adevărate agresiuni la adresa (sub)integrității sale mentale. Înverșunarea lui împotriva lumii valorilor este, însă, un *simptom grav și fără echivoc* al instinctului primitiv și primejdios al dispariției din istorie. El nu vrea nici în Occident, el nu poate nici în Orient, el nu poate nici aici unde, printr-un nefericit accident al geografiei și al istoriei, biata țară se află, el vrea, în România celui de al treilea mileniu, „bătălie de clasă”, adică să plonjăm, într-un acces de nebunie colectivă, în...fundul pământului. *Caveamus ab homine impuro!*...

LAȘ, iresponsabil și mincinos, mirlanul devine din fragedă vîrstă, bruta inexplabilă care nu cunoaște alt

impuls decît acela al maculării spiritului la care simte că nu va avea niciodată acces. De îndată ce este „civilizat”, între mirlanul semi-alfabetizat și cel ce i-a pus cu de-a sila cartea în mîini, se deschide o adevărată... criză „socială”. Și, la fel ca în cazul simbolic reprezentat de Shakespeare în persoana lui Caliban din *Furtuna*, el strigă: „M-ai învățat să vorbesc; acum știu să te blestem. Ciurma să te roadă că mi-ai dat grai”.

Este urletul de disperare al neanderthalianului în fața lumii spiritului. Față în față cu cultura lumii și cu toate cărțile necitite, Caliban se dă de ceasul morții, Caliban visează „revoluții” (mineriade) culturale și acte de terorism intelectual.

Motivul? E simplu.

Nu mai există „bărbatul” (unic, firește!) care să-l mai apere pe mirlan de cultură.

În lipsa autorității care îi proteja beznele din creier, Caliban sucombă în crampele scrisului însușit pe jumătate și se sufocă (roșu!) în dejecțiile lui semi-docte.

Vade retro, spirit imund!

Cezar Baltag

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Integrare (II)

DE ce România ar trebui să spună *Da* în cazul NATO și *Nu* în cazul Comunității Europene? Explicația este de o simplitate monumentală; ar fi de ajuns să te gîndești la ea.

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord nu a fost concepută pe principiul asocierii între egali, între țări comparabile (economic și militar), dimpotrivă: în NATO au intrat, de la fondarea sa, atît state de primă mărime, precum Marea Britanie, Statele Unite și Franța, cît și state aflate la polul opus, cufundate (în acel îndepărtat an 1949) în sărăcie și înapoiere, precum Portugalia sau Grecia. Ba chiar și țări minuscule, fără forțe armate și cu o economie simbolică, precum Islanda și cei aproape două sute de mii de locuitori ai ei. Însă toate aveau în comun ceva extrem de important - opoziția față de expansionismul sovietic, dorința de libertate, credința în valorile civilizației europene. Au creat o uniune de țări mari și mici, de țări puternice ori slabe, pentru a salva esențialul, adică independența fiecăreia dintre ele.

În schimb, Comunitatea Europeană (fosta Piață Comună), ieșită din Comunitatea cărbunelui și oțelului (1951), cuprinzînd la origine 6 țări avansate din Europa Occidentală, a rămas pînă astăzi fidelă „cărbunelui și oțelului” originare. Vocația ei este economică. S-a constituit pentru a pune laolaltă capital, forță de muncă, resurse naturale și piețe de desfacere; a reprezentat de la început o uriașă întreprindere extinsă pe suprafața mai multor state. De aceea, Comunitatea Europeană s-a putut lărghi într-un singur fel:

primind, la cerere, țări care - după eforturi dispuse pe decenii - reușeau să se ridice la nivelul de performanță economică al țărilor hiper-dezvoltate.

Pentru România anului 1997, o singură ipoteză rămîne verosimilă. Aceea de a forța intrarea în NATO, făcînd toate concesiile cu putință. Acceptînd eventual rolul Portugaliei sau al Islandei de acum cinci decenii, dar obținînd în acest fel singurul lucru important - garanția independenței noastre.

Și apoi de a semna cu Comunitatea Europeană un Tratat cît se poate de avantajos (numeroase țări au făcut-o, începînd cu Norvegia și terminînd cu Israelul), dar renunțînd deocamdată la mirajul periculos al intrării cu drepturi depline. Dacă ne-am încapățîna să pătrundem acolo, costurile economice ar fi enorme, agricultura ar fi ruinată, epuizarea resurselor noastre - sigură. Ne-am afla în situația unui alergător la 100 de metri plat obligat să participe la maraton.

În această perspectivă a lipsei de perspectivă, beneficiem de un aliat neașteptat, de Comunitatea Europeană însăși. Dacă vom continua să le asurzim cu discursurile noastre absurde și pretențioase, țările occidentale vor fi obligate să numească o comisie serioasă de evaluare a economiei românești și a perspectivelor ei. Or, în acest caz, verdictul n-ar putea fi decît unul singur - *Nu* categoric.

Spre binele nostru, de altfel.

Pompa

Inima în locul inimii - și cînd
să cînte
l-au spus
bine dar tu ești o pompă
ești ridicolă
taci dracului din gură
și a tăcut

Poemul războinic

La un semn al meu
un cuvînt
ruinează orașul.
Din catacombe iese
poemul războinic - vocea lui
nu poate fi înțeleasă.
La noapte nu va răsări
luna
de mîine soarele va fi
un pămînt mort.
Este o zi pe care
o veți uita curînd.

Nicolae Coande

Prăbușirea unei statui

A FOST întotdeauna nevoie de Paul Goma. De un Paul Goma. În mod special în timpul lui Ceaușescu, când amintirea rezistenței anticomuniste din munți din primii ani de după război începuse să se stingă și când intelectualitatea, intimidată sau coruptă, dar, mai ales, *obosită*, devenise areactivă, societății românești îi trebuia un erou, care s-o reabiliteze în propriii ei ochi. Acest rol l-a jucat strălucit Paul Goma; în 1977 el a declarat de unul singur război regimului comunist și aparatului său represiv și a transformat o biată locuință la bloc într-un fel de stat în stat, indicat, cu un cerc desenat nervos, pe toate hărțile operative ale securiștilor.

Românii au urmărit în felul lor (de atunci), cu o solidaritate tacită și lașă, acțiunea de un curaj nebunesc a lui Paul Goma. Foarte puțini l-au susținut în mod deschis. Însă aproape toți i-au dorit din toată inima să reușească și l-au iubit cu ardoare.

Începând din acel moment, Paul Goma a beneficiat de un fel de imunitate de personaj mitologic. Datorită similitudinii biografiei sale cu biografia lui Soljenițin, diferiți comentatori s-au grăbit să-l considere „un Soljenițin român”. Iar după ce scriitorul s-a stabilit la Paris și Securitatea, prin intermediul propagandiștilor ei din rândurile scriito-

rilor, a început să-l denigreze, foarte mulți „voluntari” i-au apărat prestigiul. În jurul statuii lui Paul Goma au făcut de gardă tot felul de scriitori, unii dintre ei reprimându-și spiritul critic pentru a salva o legendă.

După 1989, autoritatea morală a lui Paul Goma a rămas o vreme neștirbită. Observațiile sarcastice pe care el le făcea de la Paris în legătură cu viața noastră politică și literară postdecembristă, chiar și cele de o nedreptate evidentă, erau primite cu încredere și... masochism, ca un binefăcător duș rece. „Paul Goma - își spunea fiecare - are dreptul să fie intransigent. Și dacă ni se pare că exagerează este numai din cauză că noi, obișnuiți cu tot felul de compromisuri, nu mai receptăm corect o atitudine radicală.” Treptat, însă, și mai ales datorită fragmentelor de jurnal publicate în diferite reviste, a început să-și facă loc ideea că scriitorul este mai mult vindicativ decât justițiar și că mai și manifestă o suspectă predilecție pentru vulgaritate. Această impresie este definitiv și dezastruos confirmată de *Jurnalul* publicat acum, integral, în trei volume, de Editura Nemira.

În zadar au făcut de gardă atâtea personalități în jurul statuii idolatrizate. Dărâmătorii de statui nu și-au atins scopul, dar statuia însăși, din cauza unui secret viciu de structură, se prăbușește sin-

gură, se sfârșimă, se transformă într-un morman de moloz.

I NSEMĂNĂRILE de jurnal sunt grupate astfel: În primul volum, *Jurnal pe sărite*, se fac referiri, „pe sărite”, la perioada 9 februarie 1978 - 2 iunie 1993. Al doilea volum, *Jurnal de căldură-mare*, cuprinde însemnări obsesive, „dilatate”, dintr-o singură perioadă, extrem de scurtă și anume 28 iunie - 11 iulie 1989. În sfârșit, în volumul al treilea sunt incluse note din intervalul 23 septembrie - 31 decembrie 1993, ca și o suită de profiluri critice (foarte critice) ale unor scriitori contemporani.

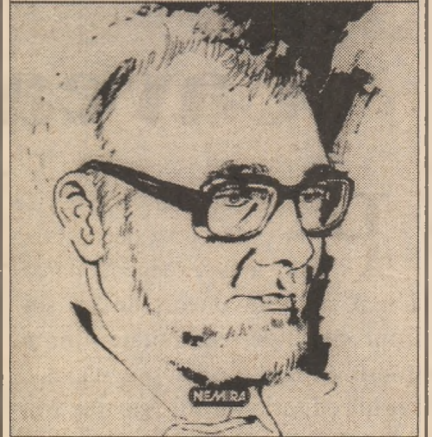
Paginile de jurnal propriu-zis alternează cu pagini memorialistice. Dar diferența nu mai contează. Și unele, și altele se constituie într-o neconținută diatribă la adresa contemporanilor, acuzați de săvârșirea unor fapte infamante și caracterizați în termeni insultători, foarte asemănători cu cei folosiți de Corneliu Vadim Tudor în *România Mare*.

Cât de adevărate sunt faptele, nu am eu căderea (Alex. Ștefănescu) să stabilesc, deși îi aud zilnic, pe cei incriminați, contestându-le vehement. Pot în schimb să remarc faptul că Paul Goma omite sistematic ceea ce este frumos și nobil în biografia unor scriitori. Să spui despre Nichita Stănescu, unul dintre exemplarele umane *splendide* pe care le-au dat lumii români, că „a mâncat căcat” și să nu vezi nimic altceva în viața lui înseamnă în mod sigur *să minți*.

Credibilitatea textelor este subminată și de faptul că aproape toate reproșurile lui Paul Goma se referă la modul cum s-au comportat personajele respective față de el însuși. Dacă i-au dat sau nu atenție într-o anumită împrejurare, dacă i-au telefonat când au fost la Paris, dacă l-au consultat când au luat o inițiativă, dacă l-au citat într-un articol, dacă i-au recunoscut prioritatea în practicarea dizidenței etc. etc. Din acest punct de vedere, *Jurnalul* se înfățișează ca documentul unei vanități maniacale. Întreg volumul doi, de pildă, cuprinde fierberea autorului în suc propriu în perioada în care așteaptă ca Bujor Nedelcovici să-i dea și lui telefon în legătură cu înființarea unei asociații a scriitorilor români din Franța. Intrigat, obsedat că nu este luat în considerare, marele erou, pe care ni-l închipuim preocupat de soarta umanității, îi consultă, în privința „tăcerii” lui Bujor Nedelcovici, pe toți cunoscuții, comentează faptele acestuia cu insistență și minuția unei femei bârfitoare, de joasă extracție, se văicărește, penibil, pentru tot felul de suferințe morale închipuite. Presupunerea, liniștitoare, a Monicăi Lovinescu că este vorba, pur și simplu, de o neglijență, fără semnificație, nu are darul să interzică delirul rechizitorial.

Descalificat este, cum arătam, și limbajul folosit, nu numai din cauza violenței lui (există, se știe, mari scri-

Paul Goma JURNAL DE CĂLDURĂ-MARE

Paul Goma, Jurnal (vol. I - Jurnal pe sărite, vol. II - Jurnal de căldură mare, vol. III - Jurnal de noapte lungă), București, Ed. Nemira, 1997. 304+272+352 pag., preț neprecizat (se vinde cu 40.000 lei)

itori care au recurs la un limbaj violent), ci și pentru că nu are altă funcție decât aceea de a macula și a anula prestigiul. În loc să-i individualizeze expresiv, așa cum face, de exemplu, Tudor Arghezi când utilizează invective, Paul Goma îi murdărește pe contemporani până la a-i face de nerecunoscut, îi acoperă cu noroi fără să-i pese că în felul acesta se innoroiază și el însuși. Îți vine să crezi, citindu-i însemnările, că *ii place* să se scufunde, de gât cu toți cunoscuții, în mizerie. Din punctul lui de vedere, Nicolae Breban este „cel mai mare porc”, Romul Munteanu este „javra, licheaua, târătura de Romi-Țiganul”, Gabriela Adameșteanu este „o persoană care nu cunoaște limba română”, iar într-o anumită situație „dovedește și o...prostie de extremă dreaptă, legionar-troglodită”, Dan Haulică este „o javră, un unsuros”, Antonie Plămădeală este o „borătură basarabeană”, Yves Berger de la Editura Grasset este „un individ umflat cu aer, cu bășini, cu răgâieli” etc. etc. În acest stil sunt portretizați oameni de cultură de elită, cu o personalitate extrem de complexă, ca - în afară de cei citați mai sus - Alexandru Ivăsiuc, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu sau Octavian Paler. În cele din urmă, românii cu toții sunt etichetați drept o „nație de căcat”.

Dezamăgitor este și modul în care Paul Goma își privește îndeletnicirea de scriitor. Numără mereu paginile scrise, contabilizează cărțile publicate, ține o evidență a referințelor din presă la aceste cărți. Un meschin principiu cantitativ, și nu o înțelegere mai înaltă a menirii scriitorului, îi ghidează aprecierile. Ca să nu mai vorbim de faptul că autorul jurnalului îi trece pe lista neagră pe toți cei care nu-l laudă, fără să se întrebe nici o clipă dacă nu cumva este el lipsit de talent...

Laszlo Alexandru, autorul prefetei, se înșală profund când afirmă că Paul Goma va fi cândva „un mare model al nostru”. Nu va fi, a fost. Iar Editura Nemira trebuie să-și treacă la capitolul „pierderi” publicarea *Jurnalului*, chiar dacă din punct de vedere financiar a dat o lovitură. Bani au importanță lor, dar are importanță și modul cum sunt câștigați. Lumea civilizată nu-i aprobă, de exemplu, pe cei care își fac o sursă de venituri din traficul de droguri sau din prostituție...

Cărți primite la redacție

- ◆ G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, tabel cronologic, prefață, note, referințe critice și bibliografie de Ion Bălu, Ed. Albatros, col. „Lyceum” (texte comentate), 1996. 144 pag., 4000 lei.
- ◆ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I, ediția a II-a, text integral, ediție îngrijită, prefață și note de Teodor Vârgolici, cu o evocare de Mara Galaction, București, Ed. Albatros, 1996. 444 pag., 650 lei.
- ◆ Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. V, București, Ed. Albatros, 1996. 270 pag., 9500 lei.
- ◆ Ion Bălu, *Mircea Eliade*, sinteze și comentarii literare pentru liceu, baccalaureat și admitere în învățământul universitar, București, Mihai Dascal Editor, seria „Bibliografie liceală”, an de apariție neprecizat. 64 pag., 3500 lei.
- ◆ Maria Luiza Cristescu, *Iadul meschin*, roman, București, Ed. Albatros, 1996. 204 pag., 6000 lei.
- ◆ Ion Mircea, *Poezii*, București, Ed. Vitruviu, „Colecția de poezie românească” (inițiată de Mircea Ciobanu), 1996. 178 pag., 8000 lei.
- ◆ Adriana Neacșu, *Metafizica binelui la Plotin*, București, Mihai Dascal Editor, an de apariție neprecizat. 64 pag., 3500 lei.
- ◆ *Dramaturgia românească în interviuri* - o istorie autobiografică, antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice și indici de Aurel Sasu și Mariana Vartic, vol. IV (O-Sorbul), București, Ed. Minerva, 1996. 482 pag., 6000 lei.
- ◆ Petre Stoica, *Manevrele de toamnă*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1996. 60 pag., preț neprecizat.
- ◆ Ioan Flora, *Cincizeci de romane și alte utopii*, versuri, ediție bilingvă româno-engleză, versiunea engleză de Andrei Bantaș & Richard Collins, cuvânt înainte de Cornel Ungureanu, București, Ed. Eminescu, col. „Poeti români contemporani”, 1996. 300 pag., preț neprecizat.
- ◆ Ioan Derșidan, *Mateiu I. Caragiale* - carnavalescul și liturgicul operei, București, Ed. Minerva, col. „Universitas”, 1997. 520 pag., preț neprecizat.
- ◆ Mariana Bojan, *Expertul și păsările*, poezii, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1996. 64 pag., 3600 lei.
- ◆ Theodor Nicolin, *Firul în patru*, proze scurte, Târgoviște, Ed. Macarie, 1996. 96 pag., 3000 lei.
- ◆ Theodor Nicolin, *Lamura bolii*, versuri, Târgoviște, Ed. Macarie, 1995. 48 pag., 1500 lei.
- ◆ Theodor Nicolin, *Drept la țintă*, epigrame, Târgoviște, editură nementionată, 1995. 32 pag., preț neprecizat.
- ◆ Ioan Biroaș, *Semitrezie*, poeme, Oradea, Biblioteca revistei „Familia”, 1996. 60 pag., 3000 lei.

Nedreptăţitul Florin Mugur

„Mă pregătesc cu o neaşteptată febrilitate/ să devin un poet uitat“ (F.M.)

ERA o vreme în care comentariile critice însoţeau, precum stoluri gureşe de vrăbii, apariţiile editoriale, destul de dese, de altfel, ale poetului Florin Mugur, *redactor la Editura Cartea Românească*. Azi, în jurul operei şi-a amintirii omului ales ce-a fost, s-a lăsat tăcerea. O tăcere la care meditez în fiecare februarie, la comemorarea morţii neaşteptate a prietenului meu. Nu vreau să afirm nici pe departe că acea atenţie critică ar fi fost excesivă. Era doar, pe alocuri, interesată, fără a atinge cota de importanţă pe care sint incredinţat că o are creaţia lui Mugur, *una de prim-plan a poeziei româneşti din ultimele decenii*. Mugur însuşi îşi simţea subaprecierea şi-o mărturisea cu un blind-amar suris, irizat în barba-i tot mai încărunită. Vreau doar să relev injusteţea ignorării prezente, care nu pleacă de la o saturaţie a succesului (s-a vorbit despre necesara uitare în care cad un timp marii autori, aidoma unui humus în care germinează alte înţelesuri), ci de la un succes parţial, insuficient. Ceea ce e cu atât mai neliniştitor. S-ar putea ca posteritatea să nu fie acel „Tribunal suprem pentru esenţele lumii viitoare“, aşa cum o evalua, cu acest prilej, optimist, Schopenhauer, ci un tribunal camoric alături, cu tracasarile, neglijenţele şi lacunele lui, care se mulţumeşte a opera pe dosarele trecutului, mai mult ori mai puţin nemodificate. Şi atunci? Mugur riscă a rămâne un marginal, chiar dacă X şi Y, glorioşi la ora de faţă, vor intra într-un con de umbră. Cred că, în numele valorii lui, se impune nu a-l „actualiza“ periodic (căci valoarea, odată constituită, accede la un „prezent etern“), ci a ni-l aminti, adică a ne „actualiza“ pe noi înşine, în raport cu valoarea lui, pe care îmi place a o percepe drept un punct fix, astral.

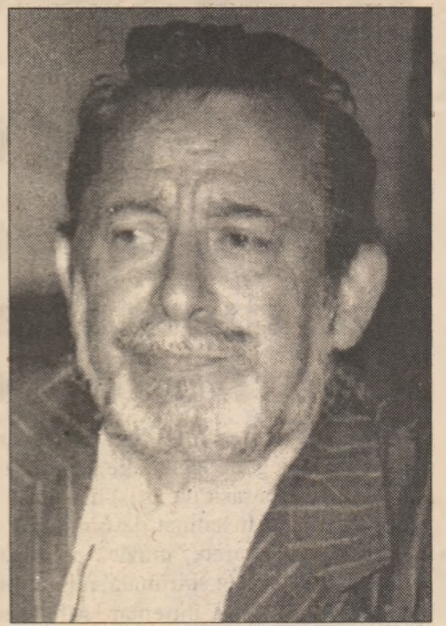
În zilele, puţine, ale studenţiei mele bucureştene, la Şcoala de literatură, Florin Mugur, pe care abia-l cunoscuşem, mă provoca la „concursuri de poezie“ în doi, adică la aşternerea spontană a unor stihuri, pe temă şi, uneori, în formă dată. Mă lăsam antrenat, cu voluptatea indiferentă a adolescenţei, în acest exerciţiu ce mi se părea mai curind exterior, mecanic, precum dezlegarea unui rebus, dar pe care îl văd acum ca pe un exerciţiu de viaţă al confratelui meu. Socotind că „e destul să fii viu câteva clipe - cât durează scrierea unui vers“ (*Tabăra frunzei*), Mugur încerca a supravieţui. Sub aerul său de june roşcovan şi jovial, se ascundea din capul locului un naufragiat, care se atârna de poezie ca de un sprijin fragil, pe o mare învolburată. Psihologia sa omenească era una de invins, iar psihologia sa artistică era una de damnat. Însă înfringerea şi damnarea se transfigurau, graţie unei misterioase discipline, într-un flux pozitiv, pe care

nu ezita a-l numi - ostentativ, dar şi precaut, ca bătaia din aripi a unui fluture delicat şi somptuos - „fericire: acestui lucru care mi-a deformat şi-mi deformează viaţa făcând-o prea des insuportabilă nu-i pot găsi alt nume decât fericire“ (*ibidem*). Această paradoxală „fericire“ alcătuieşte o temă favorită, mai bine spus un nucleu obsesiv al poeziei lui Florin Mugur. E o beatitudine princiară a efemerului solar şi infantil, a limitei, a iubirii: „Unde eşti, prinţule?! Într-un punct fericit.// Nu va dura: ceea ce văd e soarele/ ceea ce văd e un văl dulce de păr blond/ acoperind mări vechi, copilăroase.// N-o să mai ţină; timpul ca un foarfece/ lucrează şapte zile, şapte nopţi/ şi cade mort în faţa împăratului.// Unde eşti, prinţule?! În punctul fericit.// Dar genele au început să tremure.// Spun te iubesc -/ şi altceva? Spun te iubesc/ acolo sus în punctul fericit“ (*Vîrstă*). Sau un grai compensator, care se manifestă deopotrivă în livresc şi în sideral, precum la romanticii germani: „cartea aceasta plină de strigăte de fericire/ să aşteptăm noaptea/ întâi o să tacă speriată/ apoi stelele or s-o înveţe să murmure“ (*Tabăra frunzei*). Sub semnul „fericirii“, care e ficţiunea sa existenţială, masca ce-i îngăduie a fi generos cu lumea şi ironic cu sine, poetul se reduce, chinezeşte, la simplitatea calmneliniştă a esenţei: „S-a înţeles/ că nu sint altceva/ decât un om la urma urmei fericit -/ trei versuri singure, acestea/ de-un deceniu/ cum trec dintr-un poem al meu în altul/ şi nu-şi pot găsi/ locul/ nicăieri“ (*Tertină*).

Mă revăd în locuinţa însořită, elegant tapişată cu tablouri, cărţi şi albume, a lui Florin Mugur din Bibescu Vodă. O locuinţă parcă pururi aurie, scaldată într-o lumină hieratică, rece, contrastînd cu sufletul locatarului ei, plâpînd şi zbuciumat, captiv, aidoma unei păsări, în colivia lucioasă a încăperii sale de lucru. La picioarele noastre stătea tolănit laşosul Pix, în aşteptarea plimbării pe care o făcea cotidian, însoţit de stăpînul său şi, uneori, de subsemnatul, indeobşte pe străzile aproape pustii, cu sugestii de vastitate, ce duceau la Dealul Mitropoliei, unde urma un popas (mai aveţi în grijă, bună doamnă Diana Turconi, cîinele lui Mugur?). Cu anii, amicului meu îşi schimbă înfaşura. A devenit un bărbat bărbos şi gras, însă agitat fără conţinere, ca şi cum n-ar fi putut încăpea într-o formă, ca şi cum - materie plastică, instabilă - şi-ar fi aproximat mereu, prin mărunte gesturi şi mişcări, alte contururi. În loc de o mişcare, făcea câteva, într-o indecizie ce putea fi luată drept un indiciu material al fiinţei, precum oscilaţia unei balanţe. Greoi şi amuzîndu-se pe seama stîngăciei sale, îşi căuta, printr-o sumă de schiţe, identitatea cinetică. Sechelele unei vechi poliomielite îşi spuneau cuvîntul, impunîndu-i schiopătutul şi „tremurul“. Acesta din urmă se reflecta de asemenea, necruţător, în poezia lui

Mugur: „noi, regele cutremurelor - noi, cel care mai tirziu/ speriat şi pedant/ inventam/ arta tremurului“ (*Viaţa obligatorie*). Constatăm astfel o ciudată intercomunicare a fapturii somatice a poetului cu creaţia sa. Ce m-ar fi putut împiedica a vedea în tremurul trupului trepidăţia însăşi a stării lirice, demonia lirică instăpînîndu-se asupra membrilor, precum un delicat delir fiziologic? Tremurul e semnul fizic al spaimii. Iar Florin Mugur avea toate premisele acesteia, personale, ancestrale şi impuse de climatul epocii. Era bintuit de-o frică exacerbată a sicofanţilor: „aproape de inima tremurului trăiesc din păcate şi denunţătorii“ (*Oswiecim*). Sau: „demnităţea mea tristă îşi are spionii ei“ (*ibidem*). Sau: „spionul/ comandantului/ spionul/ ofiţerului de stat major/ al uşierilor/ al gardienilor de la marile porţi/ şi umbra spionului/ dă la rîndul ei umbră/ iar umbra aceasta are spionul său“ (*ibidem*). Sau într-o proiecţie mitologică, închinată Ifigeniei, ca o sinteză a tremurului, a fricii şi a defensivei totale, mortificatoare: „În patul celui ce ucide, frica./ Carne lui plină de şopîrle tremură./ E-n el acum, în Thoas, şi-a făcut loc în el./ A devenit o locuinţă-a fricii.// Astupă-i nările, urechile şi ochii/ închide-i limba într-o raclă de cristal/ cite-o brînduşă-nfige-i cu tulpina/ în fiecare por îndurerat - frica e-n rege, să rămînă-n el/ o vom elibera pe Ifigenia -/ dar tu astupă-i găurile cărnii/ să nu mai intre aer şi lumină/ să se sufoce frica înăuntru/ să n-o poată vărsa pe nas, pe gură/ să nu poată răzbi prin pori, prin suflul/ brînduşelor înfipte-adînc în carne.// Zideşte-i strîns făptura de lut, ca o femeie/ din care pruncul nu va mai ieşi/ nicicînd - o, nici măcar aşa cum ies/ prin zidurile morţilor fantomele“ (*Ifigenia*). Parcă auzi un ecou la plîngerea lui Fundoianu: „Şi nu pot mai departe de moarte să m-ascund“...

Acesta e momentul patetic al celui ce-a absorbit primejdiile ca pe o sevă nutritivă, notificînd cum patului sălbatic îi creşte pe spinare, de frică, păr de lup, cum abecedarul fricii scoate un scîncet, alunecînd îngrozit din mîini, cum cerul e un perete tremurînd, cu toate ceasurile lui de argint holbate de spaimă etc. Frica împinsă pînă la metaforă ilustrează punctul cel mai înaintat în asumarea existenţialului. În direcţia opusă, îi corespunde un punct la fel de înaintat în asumarea ficţiunii şi anume bufoneria. Căci Florin Mugur simte nevoia de-a se degreva, aparent, prin postura bufă. Ea constituie supapa sa mirific-rizibilă, ca un amestec de angelitate şi demonie. Cădoarea e pur formală, estetică, pe cînd demonia rezultă din ţilcul moral al acestor monstruoziţări mai mult ori mai puţin înveselitoare, care conţin, în fondul lor, negaţia, înfrîngerea, căderea. Care au însă puţinţa de a dezamorsa frica. E modul carnavalesc de a o înfrunta (M. Bahtin, M. Foucault). Mai în profunzime, semnifică deriziunea aşteptării, a

oricărei aşteptări, în relaţie cu obiectul său, dar şi în sine (Jean Paul: „Se ride cînd aşteptarea unui nimic sfîrşeşte în ceva“). În stil caragialesc, Mugur se distanţează de eul său grav, plonjînd într-o lume desubstanţiată, de caricaturi băştinaşe, în care doar citeva aluzii la sentimentalismul depăşit punctează confesiunea. Altminteri, tutelarul Mitică apare stăpîn pe situaţie: „El se naşte poet/ el trăieşte impieगत clasa II/ cu mîinile pline de cerneală violentă/ ca violentele de cîmp/ el moare pensionar.// El e fragil/ el are o mie de griji şi necazuri/ el se reazimă vesel de vitrinele primăverii/ cu un bilet de amor la butoniera./ El e o rană mică a primăverii./ O lingi puţin şi trece.// I like Mitică.// El este auriu şi amar şi răcoros şi înţepător/ el e făcut din ovăz innobilat/ el e un ţaran venit de mult la oras/ el e întru totul asemănător/ cu un ţap de bere la gheaţă“ (*Personaj*). Un predicator e alcătuit din sticlă, creierul lui e adunat ca un iepure, artele plîng, abia mişcîndu-se, obeze ca marmura, creierul unui sfînt e un mic cerc alb, poezia e o mătură înaltă cu care cureţi de păianjeni pădurile ş.a.m.d. Poetul nu se cruţă nici pe sine: „Judecat/ un bătrîn gras cu ceva de vrabie rătăcită/ judecat/ judecat, izgonit, cu burta-n sus albicioasă/ ca un ecran de televizor pe care urcă încet/ un vierme de aur“ (*Lear*). Îmi place a crede că nu întîmplător ultima mea întîlnire cu Florin Mugur s-a produs la grădina de vară de la Muzeul literaturii, într-o ambianţă ce părea o ilustraţie nespuse de reuşită la textul său poetic. Ne aflam într-o seară caldă din vara anului de răscruce, cu atîtea aspecte frizînd irealul, 1990. Deasupra, un înalt cer înstelat, pe care vechile ziduri de „piatră palidă“ îl susţineau cu o nobilă osîrdie. În jurul nostru, la mese, inevitabilul public dulce de berărie bucureşteană. Dar locul s-a înviorat, cu totul surprinzător, prin apariţia unui grup de clovni, ieşiţi din cotloanele de umbră albăstrie, cu nasuri de un roşu întunecat, ostentiv, şi cu obraji de un alb făinos, spectral, care circulau între noi, săreau şi dădeau din braţe în mod extravagant, ne fixau, ne apucau o clipă de mină, cu un aer somnambulic, într-o tăcere desăvîrşită, cu un iz de umor din altă lume. N-am mai văzut aşa ceva. Pantomima lor sugera, pentru noi, în acel ceas, o transcendenţă a însăşi zădărniceii schimonosite, boite, topăitoare. Adaptate sieşi, dar şi unei semnificaţii *de dincolo*. Mugur privea cu nesăţ propria lui viziune corporalizată, concret-jucăuşă, ambiguă. Chemătoare ca un oracol implinit.

In memoriam Corneliu Cezar

Zilele trecute, în mijloc de februarie, ne-a părăsit încă un coleg de generație, compozitorul Corneliu Cezar. Ne-a părăsit un artist însemnat, ne-a părăsit un om însemnat. Însemnat de ființa cea neschimbătoare a muzicii adevărate, muzică ce aduce pentru mulți dintre noi, noblețe spirituală, reflecție consolatoare și, nu în ultimul rând, întremare sufletească.

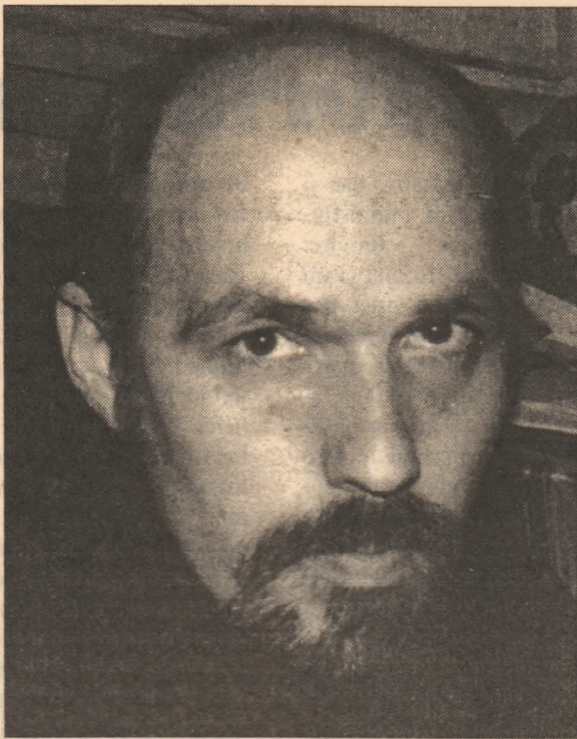
Ne-a părăsit Corneliu Cezar, colegul nostru de generație; ne-a părăsit urmându-i pe compozitorii Liviu Glodeanu, Mihai Moldovan, pe pianista Aurora Ienei. Sunt muzicienii generației care a înflorit în perioada anilor '60. Sunt artiștii generației care și-a asumat o misiune importantă în cea de a doua jumătate a secolului, aceea de a urma exemplul măștrilor perioadei postbelice, postenesiene, aceea de a da consistență și sens moral etic demersului creator, prevalându-l, deseori, pe cel estetic.

Limpiditatea rostirii muzicale a fost, la Corneliu Cezar, un reflex indubitabil al ingenuității sale sufletești, al calității etice a trăirii sale umane și artistice. Personalități de aleasă exemplaritate i-au jalonat drumul formației profesionale și nu numai profesionale. Mă gândesc la marea doamnă a muzicii noastre care a fost Cella Delavrancea, la compozitorii, la profesorii Mihail Jora și Marțian Negrea.

A compus puțin, s-a exprimat cu zgârcenie. A grăit adânc în muzică.

Galileo Galilei, personajul titular al operei sale, a constituit mai mult decât mobilul unei evocări istorice. A constituit un simbol.

„Aum“, una dintre primele pagini de muzică electronică imaginate la noi, este și aceasta un simbol, acela al antropogenezei aureolate spiritual. Omul poziționat în cosmos. Omul înobilând cosmosul. Poemul coral „Flăcări și roți“ a fost compus în mod special pentru corala „Madrigal“. Virtuozitatea rostirii

vocale se întâlnește cu acuitatea quasi noțională a demersului poetic.

Publicistica sa este aceea a omului de știință dublat de un artist de o extremă sensibilitate. Iar curiozitatea sa depășea în mod frapant limitele obișnuitului. S-a ocupat cu pertinentă aplecare de sonologie, de influența muzicii asupra psihicului uman, asupra dezvoltării plantelor. A căutat în astrologie echivalente între mișcarea astrelor și evenimentele discursului muzical. Peste câteva luni colegul nostru de generație Corneliu Cezar ar fi implinit șase decenii de viață. Viața merge înainte ducând cu ea tot ce înseamnă pentru noi pildele de aleasă însemnare sufletească lăsate de Corneliu Cezar.

Dumitru Avakian

Mai multă informare nu strică

◆ La o emisiune a Jurnalului T.v. de la orele 20 se vorbește de Monica Cantacuzino. Cine o fi? Reportajul care urmează lămurește. „Impricinată“ nu era *Monica Cantacuzino* ci Maruca Cantacuzino, soția lui George Enescu.

◆ Cronică Română (14.02) în pagina de cultură anunța premiile acordate de Senatul Uniter pentru întreaga carieră. Regie: Liviu Ciulei, scenografie *Ion Pop-Udriște*. Aceeași întrebare Cine este Ion Pop Udriște? Este binecunoscutul scenograf al Teatrului de Comedie, Ion Popescu Udriște.

◆ La T.v., și în ziare s-a „vorbit“ mult despre vilele B.N.R. din *Poiana Regală* de lângă Sinaia. În zonă pe hărțile geografice mai vechi sau mai noi nu există o asemenea poiană. Înainte de 1947 se numea Poiana Stâniei Regale apoi, mai „simplu“ Poiana Stâniei. De ce are nevoie de o nouă denumire, nu ar putea să se spună ca în trecut Poiana Stâniei Regale?

◆ Un alt „botez“ cu litere de-o șchioapă în Cronică Română (17.02) la Forumul de la Casa Vernescu: *Alexandru Boroghina* - nimeni altul decât vestitul în țară și peste hotare, director al Teatrului Național din Craiova, Emil Boroghina. Nimic de adăugat. (A.F.)

Luni, 3 martie, ora 20.30, va avea loc la Sala Palatului a cincea ediție a Galei Premiilor UNITER pentru stagiunea teatrală 1995-1996. Ca și în alți ani, amfitrionul marii sărbători a teatrului românesc va fi Ion Caramitru. Printre laureați, mari personalități ale scenei naționale. (M.C.)

PRIMUM

Jurnalul lui M. Sebastian - o precizare

În ampla „cronică a edițiilor“ consacrată Jurnalului lui M. Sebastian („România literară“, nr. 5 din 5 febr. 1997), relatînd împrejurările apariției cărții, dl. Z. Ornea a făcut, din fuga condeiului, două afirmații inexacte pe care doresc să le corectez. „A pus la cale“, scrie dl. Ornea despre mine, „o Fundație Sebastian, un om cu dare de mînă din S.U.A., originar din România, a oferit o sumă de bani familiei și iată că jurnalul a apărut“... etc. În realitate, lucrurile stau altfel. Omul la care se face aluzie este, așa cum am menționat

în prefață, regizorul de film Harry From, iubitor patimas al literaturii lui Sebastian și vechi prieten al lui Beno Sebastian, fratele mai mic al scriitorului, în posesia căruia se afla jurnalul.

Deși solicitat insistent de istorici literari și editori din țară, Beno Sebastian a refuzat să publice manuscrisul, hotărînd, în cele din urmă, să aștepte trecerea a 50 de ani de la dispariția scriitorului. După moartea lui B. Sebastian, familia a respectat voința sa, iar după trecerea celor 50 de ani a acceptat propunerea lui Harry From - în a cărui pro-

bitate avea deplină încredere - și i-a încredințat o copie a manuscrisului pentru a fi tipărit integral. Cartea urma să apară sub auspiciile unei Fundații Sebastian, creată de asemenea din inițiativa lui From, pentru a promova răspîndirea operei scriitorului. Fără a fi implicat direct în tratative, eram, totuși, ținut la curent și știu că nici o sumă de bani nu a fost oferită, urmînd numai ca, după apariția cărții, familia să primească din partea editurii drepturile de autor cuvenite.

La propunerea lui Harry From (și

cu acordul familiei), am acceptat să fiu răspunzător de realizarea ediției la Editura Humanitas. Cum se vede, nu am nici un merit în obținerea manuscrisului în vederea publicării lui. Spre marele meu regret, regizorul Harry From, cu care mă imprietenisem în ultimii ani, a murit pe neașteptate, înainte de a vedea cartea a cărei apariție o aștepta cu atîta ardoare. Nu e cu totul neobișnuit să constați că un om generos, pasionat de literatură, dar din afara lumii literaților, contribuie decisiv la scoaterea la lumină a unei opere importante, dar de fiecare dată asemenea gest dezinteresat merită omagiul nostru.

Leon Volovici

CALENDAR

4.III.1915 - s-a născut *Emanoil Copăcianu* (m. 1996)
4.III.1919 - s-a născut *Mihai Stănescu*
4.III.1921 - s-a născut *Lucian Valea* (m. 1992)
4.III.1921 - s-a născut *Mihai Calmăcu*
4.III.1924 - s-a născut *Mihai Georgescu*
4.III.1927 - s-a născut *Virgil Brădăteanu*
4.III.1928 - s-a născut *Nina Stănculescu*
4.III.1952 - s-a născut *Gabriel Gafița*
4.III.1960 - a murit *Asztalos István* (n. 1909)
4.III.1977 - a murit *Ioan Șiadbei* (n. 1903)
4.III.1977 - au căzut victime seismului: *A.E. Baconsky* (n.

1925), *Savin Bratu* (n. 1925), *Toma Caragiu* (n. 1925), *Daniela Caurea* (n. 1951), *Mihai Gafița* (n. 1923), *Veronica Porumbacu* (n. 1921), *M. Petroveanu* (n. 1923), *Nicolae Ștefănescu* (n. 1921), *Alexandru Ivasiuc* (n. 1933)
4.III.1991 - a murit *Ion Lăncrăjan* (n. 1928)
5.III.1920 - s-a născut *Radu Stanca* (m. 1962)
5.III.1939 - s-a născut *Ion Budescu*
5.III.1955 - a murit *Hortensia Papadat-Bengescu* (n. 1876)
5.III.1992 - a murit *Gheoghe Dumbrăveanu* (n. 1924)
6.III.1920 - s-a născut *Ion Apostol Popescu* (m. 1984)

6.III.1924 - s-a născut *Ben. Corlaci* (m. la Paris)
6.III.1934 - s-a născut *Dimitrie Rachici*
6.III.1946 - s-a născut *Vári Attila*
6.III.1957 - a murit *C. Rădulescu-Motru* (n. 1868)
7.III.1845 - a murit *C. Făca* (n.1800)
7.III.1905 - s-a născut *Frida Papadache* (m. 1989)
7.III.1905 - s-a născut *Virgil Gheorghiu* (m. 1977)
7.III.1920 - s-a născut *Homyak István*
7.III.1929 - s-a născut *Székely János*
7.III.1973 - a murit *Ovidiu Hotinceanu* (n. 1942)

8.III.1895 - s-a născut *Agatha Grigorescu-Bacovia* (m. 1981)
8.III.1910 - s-a născut *Radu Tudoran* (m. 1992)
8.III.1917 - s-a născut *Dimitrie Stelaru* (m. 1971)
8.III.1925 - s-a născut *Alexnadru Vergu*
8.III.1935 - s-a născut *Radu Ciobanu*
8.III.1937 - s-a născut *Marta Cuibuș*
8.III.1937 - s-a născut *Comeliu Șerban*
8.III.1952 - a murit *Horia Furtună* (n. 1886)
8.III.1961 - a murit *Gala Galaction* (n. 1879)
9.III.1868 - s-a născut *Tr. Ionescu-Nișcov* (m. 1989)

9.III.1878 - s-a născut *Elena Farago* (m. 1954)
9.III.1887 - s-a născut *Ion Buzdugan* (m. 1967)
9.III.1906 - s-a născut *Radu Boureanu*
9.III.1907 - s-a născut *Mircea Eliade* (m. 1986)
9.III.1913 - s-a născut *Bözödi György* (m. 1990)
9.III.1925 - s-a născut *Dimitrie Păcurariu*
9.III.1931 - s-a născut *Vitalie Tulnic* (m. 1973)
9.III.1936 - a murit *A. de Herz* (n. 1887)
9.III.1947 - s-a născut *Serafim Belicov*
9.III.1961 - a murit *Cezar Petrescu* (n. 1892)

Premiile literare

Cei din urmă sau cei dintâi?

- intermezzo -

O MINIMĂ pregătire în teoria receptării literare ar trebui să dea de gândit scriitorilor care se bucură să fie prezenți, la fiecare nouă carte, pe lista premia(n)ților. Premiul literar tinde să fie socotit un semn al valorii, o garanție a recunoașterii viitoare. Istoria literară ne arată limpede că nu e așa: premiul nu validează valoarea literară și nu asigură succesul de durată. Este, în schimb, semnul reușitei comunicării cu prezentul, adică un câștig palpabil pentru orice literat. Importanța premiului este mediatică, economică, psihologică chiar, dar nu strict literară.

Analiza statistică a listelor cu scriitorii premiați chiar și numai într-o perioadă relativ scurtă de timp cum este cea interbelică ne duce la concluzia că premiul este un criteriu inutilizabil în istoria literară (cu excepția laturii ei sociologice) întrucât produce confuzii: diletantul stă alături de maestru și de cele mai multe ori înaintea lui, iar epigonul alături de inovator; prostul gust o ia înaintea rafinamentului, cantitatea poate trece drept garanție estetică, iar numele sau meritele extraliterare ale autorului pot fi condiții suficiente pentru obținerea votului; șansa premiului crește odată cu vârsta autorului, de la un punct încolo vârsta devenind de asemenea condiție suficientă. Paradoxal este că un premiu stabilit pe criterii nonliterare devine, pentru publicul cititor, valoare literară.

Nici celelalte aspecte ale unui premiu nu ne scutesc de surprize:

Valoare și „numerar“

Să luăm, la întâmplare, doi ani din mijlocul perioadei interbelice și bilanțul „valoric“ al S.S.R. (Societatea Scriitorilor Români):

1929

25.000 lei: N. Davidescu pentru romanul *Venera mută*. (Premiul a fost finanțat de Ministerul Cultelor și Artelor și poartă numele de „Al. Brătescu-Voinești“);

20.000 lei: V. Demetrius pentru romanul *Monahul Daniian*. (Premiul „C.A. Rosetti“ al ziarului *Viitorul*);

10.000 lei: Tudor Arghezi pentru volumul de versuri *Cuvinte potrivite*. (Premiul Socec).

6.000 lei: M. Celarian pentru volumul de versuri *Drumuri* (Premiul finanțat de S.S.R.);

4.000 lei: I. C. Visarion pentru volumul *Corvin* (Premiul finanțat de S.S.R.);

2.000 lei: S. Pelț (Premiul Benvenisti) iar G. Talaz (Premiul I. Pavelescu pentru sonet).

Din cele 7 cărți premiate una singură înseamnă mult pentru cititorul de astăzi, *Cuvinte potrivite*. Financiar vorbind, cartea este apreciată la nici jumătate din valoarea romanului *Venera*

mută (!) și nici măcar de două ori mai importantă decât *Drumuri* de M. Celarian. Iată și situația anului următor:

1930

25.000 lei: Gh. Brăescu (*La clubul decavașilor*);

20.000 lei: Mateiu Caragiale (*Craii de Curtea-Veche*);

10.000 lei: Lucian Blaga (*Laudă somnului*);

6.000 lei: Ion Barbu (*Joc secund*);

4.000 lei: Al. Cazaban (*Pasărea rătăcită*);

1.000 lei: Eugen Jebeleanu (*Sonet provincial*).

Astăzi este ridicol că Mateiu Caragiale, Barbu și Blaga sint întrecuți de Gh. Brăescu și prozele lui cazone, de divertisment, și că *Joc secund* nu primise nici un sfert din premiul considerat demn pentru *La clubul decavașilor*. Nu știu exact ce reprezentau aceste sume în 1930. În jurnalul lui Mihail Sebastian avem însă un reper pentru anul 1938, când scriitorul avea un salariu de 5.935 de lei lunar la Fundațiile Regale.

În ziua de astăzi, la noi, premiile nu au devenit încă o afacere editorială. Publicul românesc este obișnuit să treacă destul de ușor peste un premiu (fie el al Uniunii Scriitorilor, al ASPRO ori chiar al Academiei Române ca să nu mai pomenim de cele mărunte) și acordarea acestuia nu duce automat la creșterea vânzării, ca în Occident. Se impune o concluzie: pre-

miile noastre nu au deocamdată prestigiu. Iar dacă le lipsește un prestigiu literar, ele sint adesea rizibile și ca valoare financiară (cum este cazul cu premiile Academiei, la care sumele sint atât de mici încât este inexplicabil de ce nu se preferă doar acordarea diplomei).

Valoarea psihologică a unui premiu este la fel de inoportună și de alunecoasă ca aceea financiară. Maiorescu atrăgea atenția că e bine să fii prudent cu consecințele succesului („Teme-te a doua zi după succes“). Scriitorul, care prin structura lui are nevoie de dovezi repetate ale recunoașterii lui, tinde să considere premiul ca o asigurare pe viață (dacă nu și după moarte). Nu este de altfel de mirare: în nota biografică de la începutul fiecărei noi cărți, editurile cer menționarea premiilor literare, ca pe o garanție acordată cititorului. În orice curriculum vitae și în listele de publicații este necesară menționarea premiilor literare, tăvălug egalizator, sub care valoarea și nonvaloarea se confundă. Se uită cu totul că atât acordarea cit și neacordarea unui premiu conțin o bună doză de aleatoriu.

Pentru scriitorul însuși acordarea unui premiu literar nu poate fi decât o încercare. Abia după primirea lui își va putea verifica adevăratele calități umane și literare. Fiecare nouă carte va trebui să treacă mai întâi de obstacolul premiului luat de cea precedentă.

Afinități electiv

Constantin Noica:

(...) Există o psihologie a premiantului, psihologie pe care școala nu face decât s-o definească și agraveze, dar n-o păstrează doar pentru sine. Am întâlnit în România vechilor politicieni, pe un ministru spunind: „Eu sint un intelectual și am anumite drepturi să vorbesc, într-un fel ori altul, fiindcă am fost premiant“.

Cum asta: premiul - în școală sau oriunde - îți dă drepturi? A fi bun și destoinic o dată te autoriza să ceri și să primești întotdeauna? Dar e tocmai pe dos. Cine s-a dovedit bun o dată s-a calificat pentru o nouă sarcină, pentru o nouă răspundere, pentru o nouă datorie. Și atita tot.

Este, în fapt, vechea poveste, la care nu ne gândim îndeajuns, a fiului risipitor și a fratelui său. Fiul risipitor e un netrebnic, foarte bine. Dar fratele său, omul cuminte, premiantul, supusul și ascultătorul, este prin aceasta bun? Are el dreptul să fie mîndru de ceea ce a făcut și să refuze dragostea sau să pizmuiască fericirea celui ce n-a făcut ca el?

(...) Dar a fi bun înseamnă a înțelege cu adevărat că n-ai să fii niciodată îndeajuns de bun pentru ca să începi a primi în loc de-a continua să dai.

S-o spunem deschis: n-am întâlnit destul de des, în lumea românească în care ne-a plăcut pînă acum să trăim, exemple care să dovedească acceptarea fără rezerve a unei asemenea morale. Am întâlnit nemulțumiți, „nedreptățiți“, premiați care nu-și aveau locul potrivit cu presupusele lor merite; dar oameni buni,

care să priceapă că le incumbă mai mult decât li se cuvine, am întâlnit doar în straturile care n-au putut încă răzbi la suprafața vieții noastre publice.

(...) Deci nu criteriile obiective - pe cît pot fi ele de obiective - hotărăsc de buna întocmire profesională și morală a unei societăți. Există și alte criterii, mai ales alte criterii lăuntrice conștiinței. Potrivit lor, nu locul la care ai ajuns îți califică valoarea, ci tensiunea morală la care trăiești.

A fi premiant înseamnă, mult mai des decât ar trebui, o destindere morală, o vinovată ieșire din lupta cu sine. Cine știe dacă țara noastră n-are prea mulți premiați! (A fi premiant, *Universul literar*, nr. 28, 8 iunie, p. 1, reluat cu ortografie actualizată în Eșuri de duminică, *Humanitas*, 1992, pp. 86-88)

Mihail Sebastian:

Duminică, 6 aprilie (1935)

Alegeri la S.S.R. Ce mizerie! Nu-mi iert că am avut o clipă naivitatea de a crede că jocul ăsta e serios.

Din momentul în care renunți să fii singur totul e pierdut.

Duminică 3 (mai 1936)

Adunare generală S.S.R. Cum pot lua în serios asemenea ridicole comedii, cum pot crede măcar o secundă că într-adevăr imi pasă dacă Kirițescu e ales sau nu e ales, dacă Toneghin e votat sau nu e?

O oră, cit am stat acolo, m-am agitat, am făcut grup, am făcut propagandă - și abia cînd am ieșit în stradă mi-am dat seama ce joc caraghios jucasem.

Ce am eu în comun cu toată povestea asta, cu toată politica asta, cu toate comploturile astea... Suntem

într-o groaznică mahala, o mahala cu literați. Sinistru, sinistru, încă o dată sinistru.

Duminică 28 (martie 1937)

(...) Dar sunt bucuros că mi-a comunicat opinia lui. Asta mă face mai atent cu mine însumi, și mă oprește să fiu prea satisfăcut de „talentele“ mele. Cred de altfel că nu mi-am pierdut niciodată capul de prea multă proprie admirație.

Simbata 16 (martie 1940)

Mi-e atât de drag [Nae Ionescu, care murise cu o zi în urmă, n.m.] pentru că a avut așa de puțin noroc. Ce insolent, ce jignitor mi se pare succesul altora! Șeicaru e sănătos, bogat, triumfător. Manoilescu va fi ministru. Tătărescu e prim-ministru. Herescu e profesor definitiv și președinte la S.S.R., Corneliu Moldovanu are premiul național de literatură și dă șuete la cafenea. Victor Eftimiu dă recepții... (*Mihail Sebastian*, Jurnal 1935-1944, *Humanitas*, 1996, pp. 24, 56, 121, 268)

Victor Eftimiu:

Aceste premii ar trebui să se dea după vârsta scriitorului, căci încoronează o activitate de-o viață. Este bine că s-a (sic) acordat pînă acum lui Cincinat, Sadoveanu, Goga, Brătescu-Voinești, dar înaintea lui Topirceanu cred că ar fi meritat V. Demetrius, Ion Minulescu, D. Nanu, Corneliu Moldovanu și alții. Sint de părere că aceste premii ar trebui să se deacearnă la 3 sau 5 ani și suma să fie de cel puțin jumătate de milion 1928. (*I. Valerian*, Cu scriitorii prin veac, *Ed. pentru literatură*, 1967, p. 96)

mănușa deșirată în jurul arătătorului

și ce ne mai spui
fată frumoasă
cu păr gri cu ochi gri cu mâini gri
unde ți-ai pus cuvintele și carnea
transparentă ca lacrima
perdelele tale ce fac
la ferestrele fluviilor
și acele degete rotunde
ca niște cartofiori risipiți
pe plaja inundată

hai la curse manon
strigau premilitarii la peluze
mîncău agrișe aveau ceasuri extraplate
lăudau și cîntau
zburai deasupra lor ca un aeroplan de hîr-
tie
se pierduse un copil cu păr blond
un buldog mic îl învățau să muște
și el cotcodăcea și făcea ouă
era o alcătuire
cum numai tu erai în stare să naști
dar acel Joachim de Floris care
predicase evangelium aeternum
dar cel cu creier de fier care inventează
punînd botnițe lucrurilor

ucigînd dragostea
miile de străbuni tot atîtea numere
pe casele mici intrate pînă la jumătate
în pămîntul ridicat de cîrțițe
munții cocoșele cămîlelor
într-un letargic balans

și iar te-am uitat
sub voaleta verde
calească împărătească la umbra cedrilor
aveai un călcîi roz și un călcîi galben
două săpunuri camay două emisfere
două butelii de leyda
care-mi mîncău nopțile
pîn-am sărăcit de tot și m-am făcut

zgîrcită
nebuna mea cu păr gri cu ochi gri cu
mîini gri
unul după altul s-au întrecut să-mi prezică
balanța cu jumătățile ei de împărăție
jurămîntul lui hipocrat și galen
toate deșeurile strălucirea stinsă a
spanului

în refectoriul unui trandafir sălbatec
și te-aș săruta încă și încă
mănușa deșirată în jurul arătătorului
ca o cunună de spini
„cînd zăpada doarme

cînd noaptea își cheamă
cîinii înapoi“

la gura rece a vîntului vocile tale
își rup lanțurile
ce ne mai spui
clipa mea e în viitor
somnul o poartă
văd uterul o nacelă

Nora IUGA

în care se deschide nufărul

albe spălătorii cu oglinzi și
vane de zinc
ei toți au spălat chipul tău
de pe perne

toți au guvernat toți au poruncit
am intrat în mahalalele morților
stelele se sting pe rînd
diamantul îmi scrișnește în palmă
umblu din post în post ca un recrut
cerșind îngăduință
și iată resemnarea gemînd

în întunericul sticlelor
iață raiul întors pe dos ca un palton
doamna mea asexuata mea distinsa mea
mă gîndesc uneori
cît de puțin ai existat în filmele lor
toate acele limuzine
acele serate acele picnicuri
botinele negre pe pajiștea verde
și călătorii singurateci

sorbind hașişul din subțioara
umezită

totul a fost pe dos
totul a fost legat
ca un steag roșu de-o stîncă
gata să cadă în prăpastie
ca un lapte care se retrage cuminte
sub caimacul lui
prin iaurgerii prin sfioase cafenele literare
poeții cu pixurile lor acrobatic
mimînd mercenare recunoștințe
frumoasa mea uitata mea
„capriciu al culorii
pe fața brună a pămîntului“
cîntec de dor și of
în casetofonul portarului
poezie femeie
sex fără sfîrșit ca lampionul
de la poarta vavilonului
luminează-mi trupul subțiat de așteptare
încă și încă

o simplă impresie a pielii

mortul meu drag învelește-mă
sînt un cățel speriat
tras dintr-un vis în alt vis
unde plouă și ninge
și nimeni nu mai vrea să se joace cu mine
mă uit la televizor la filme
în care oamenii dansează
fac dragoste oamenii se îmbată
atîtea lucruri pe care eu
nu mai pot să le fac
mă refugiez în creier
în alcovul ereziilor mele
unde e cald și bine
dar uite că și creierul
se repetă devine plicticos
în după amiaza măruntă

CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Vicontele de Bragelonne, Muindu-și pana-n bulion

Și iarăși caligrafiez, respir bucuros de izbîn-
da succulentă a cafelei, transcriu silitor și
gurmand file vechi, cînt vorbe de dragoste adoles-
centină în sos alb (Bechamel). Da, ar trebui din
nou o scrisoare voioasă, suplă, mușchetară! Și
d'Artagnan, și Athos, și Porthos, și Aramis! Să-și
mai fluture o dată, de două, de o sută, de o mie de
ori, cu dezinvoltură, spadele veșnic strălucitoare,
cu lamele-n sînge viteaz, cu mînerile pudrate în
pietre rare de amor. Cuvinte dulci și fanfarone,
șoptite bufant (pe după evantaiile în palpit picant
peste sîinii umflați de năravuri fine) conteselor că-
zute în mici leșinuri de mărar, cu picioarele căr-
noase, atîrnate de talii filiforme, vibrînd ca niște
limbi uriașe de clopot în catedralele rochiilor lai-
ce, păcătoșite mărunt și discret. Dueluri pe viață
și pe moarte (crestată adînc în dreptul inimii), pen-
tru a șterge rușinea unui sunet neverosimil, suav
parfumat, scăpat din drăgălășenie în spații, la
Versailles, nu pe cînd era regină, ci regentă, în
timpul minoratului fiului lui Ludovic al XIII-lea, de
Ana de Austria. Oglinzi verzui, captînd turbure
marchizii ce s-ar strîmba distins la trecerea fon-
dantă și împotmolită în dantele de Bruxelles a ma-
rilor favorite, aflate în zilele ciclului maionezei u-
niversale. Fintini arteziene, șagălnicii flambate-n
viciu, cîte un zefir libertin, săltînd pe pajiști aci-
șoare-n cremă batista cu monograma indescifra-
bilă din cauza iubirii deja uscate, martoră perfidă,
pierdută de cine știe ce cochetă zăpăcîtă-n fiorii
fugii de la locul delicioasei imprudențe. Și-n
mîinile noastre zglobii, destinul clipei, ca o minge
cît globul pămîntesc; cu dînsul ne-am juca rîzînd
de plăcere...

ca o simplă impresie a pielii
simt mîncărimea civilizației
un ultim și irepetabil orgasm al mileniului
toți bolnavii frumoși ai europei
cu drogurile lor cu HIV-ul lor
cu aiuritoarele lor eșarfe orange
„și întreg viitorul deja înăuntru în ei!“
cum spunea don Alvaro la vremea lui
într-o altă poveste
un tren care trece devastator
o companie militară
chiar un al treilea război mondial
dințatele roți ale progresului
mă taie felie cu felie
îmi vine atît de greu
să învăț această limbă nouă
mult mai aproape îmi sînt încă fintinile
felinarele edenul din crîng
cu gropile lui parfumate
ieri în iarba înaltă cum
intrai tu în mine și toate zgomotele
se opreau la marginea pădurii
oh, poezie terapie de șoc
cînd nu mai ajută nimic
decît gluga trasă pe ochi
cînd din cupoanele de organdi înflorat
își scoate capul un șobolan cu ochi albaștri
și totul se întîmplă în afara mea
într-un imens magazin cu raioanele închise
și totul explodează la ora cinci
cînd începe serialul la televizor
adică începe viața adică îți vin musafirii
începe iubirea perversă masturbarea
cu întîmplările celorlalți
contemplarea vapoarelor în portul Le Havre
șansoneta pe care o cînta o femeie
necunoscută
lumea spărgîndu-se în cristale roșii
cioburile unui glob de crăciun
și creierul speriat și singur în încordarea lui
ca pumnul mic al unui cecen răzvrătit

Gh. Tătărescu

GHEORGHE Tătărescu, o personalitate liberală de prim plan, în anii treizeci și apoi, după război, până în 1947, e nu mai puțin controversată. Și-a luat doctoratul în drept, la Sorbona, în 1912 (la 26 de ani) cu o teză, foarte critică, despre *Regimul electoral și parlamentar în România*, dezvăluindu-i, cu franchețe, marile anomalii. Reîntors în țară, devine, în același an, membru al P.N.L., partidul care năzuia, prin aripa sa tinăra condusă de Ion I.C. Brătianu, să reformeze structurile sociale și politice românești. În 1919, la primele alegeri sub regimul votului universal (pentru bărbați), devine deputat, apoi, în octombrie 1923, pe vremea guvernului liberal condus de Ionel Brătianu, capătă demnitatea de subsecretar de stat la Ministerul de Interne, funcțiune pe care și-a recăpătat-o și, în iunie 1927, pe vremea altui guvern Ionel Brătianu, până în noiembrie 1928 în guvernul liberal condus de Vintilă Brătianu. Devenise, deci, un expert al liberalilor în conducerea treburilor interne ale țării. După moartea lui Ionel și Vintilă Brătianu, I. Gh. Duca, noul lider al partidului, îl desemnează drept secretar general al P.N.L. și, apoi, în guvernul liberal condus, din noiembrie 1933, de Duca devine ministru la Industrie și Comerț. Dar mai înainte, poate și de urcarea pe tron a lui Carol al II-lea, Tătărescu este exponentul tinerilor liberali, opuși bătrînilor grupați în jurul lui Dinu Brătianu, reticenti, excesiv prudenți și retractili față de innoiri. E probabil că aceasta a fost și motivația care l-a determinat pe rege ca, după asasinarea de către legionari a premierului Duca, să-l numească pur și simplu prim ministru, la 5 ianuarie 1934, pe Tătărescu. Aceasta slujea de minune strategiei regale de a crea dizidențe și a dezbină marile partide politice. Nu cred în aprecierea d-lui Nicolae-Șerban Tanașoca potrivit căreia Dinu Brătianu, rămas șef al P.N.L., a fost deplin de acord cu investitura lui Tătărescu. A fost, de fapt, o acceptare silită, căreia șeful P.N.L. nu avea cum să i se opună. Apoi tensiunea dintre liderul partidului împreună cu gruparea bătrînilor liberali din jurul său și primul ministru liberal s-a desemnat clar și aproape public. Tătărescu a devenit omul regelui și-i urma, obedient, dispozițiile, conferind destulă ambiguitate (cel puțin față de extrema dreaptă din eșichierul vieții politice) guvernării liberale. Dar e incontestabil că premierul Tătărescu a avut noroc cu carul. Destinul l-a adus în fruntea treburilor statului când marea criză economică era spre extincție și guvernarea sa a rămas cunoscută drept cea mai înfloritoare pentru țară sub raport economic. Și nu numai. Ce-i drept, Tătărescu nu a făcut parte din Camarila Regală, cum a fost, de pildă, ministrul său subordonat Richard Franasovici. Dar nici nu a avut nevoie să fie. Orice dispoziție regală, ca și interesele unui favorit al Camarilei, erau executate prompt și fără crîcnire de premier sau alt membru al guvernului. Se poate spune, fără a greși, că, de fapt, sub guvernul lui Tătărescu regele era cel ce dicta politica

toată, și internă și externă. Așa se explică, în parte, și înlăturarea lui N. Titulescu din fruntea departamentului de Externe, în august 1936, pe care regele îl dizgrătiase. Titulescu exclamase, atunci, cu năduf: „M-au dat afară ca pe un servitor“. Și avea, probabil, dreptate. Deși succesorul său, cumintele Victor Antonescu, nu a primit din partea suveranului dispoziții de a modifica linia-mentelii politicii externe a țării, rămasă fidelă alianțelor tradiționale. Regele Carol al II-lea era atît de mulțumit de prestația obedientă (să-i spun servila?) a premierului Tătărescu, încît, în noiembrie 1937, cînd sosise vremea succesiunii, și P.N.Ț. o aștepta demult, a inscenat consultări formale cu Ion Mihalache, căruia i-a pus condiții evident inacceptabile, pe care acesta le-a refuzat. Mulțumit că lucrurile s-au desfășurat după planul prestabilit, regele i-a încredințat - cum altfel! - formarea guvernului tot lui Gh. Tătărescu, (care acceptă deși știa dezacordul profund al lui Dinu Brătianu, șeful P.N.L. Dar unde se mai putea observa, atunci, un acord între premierul liberal și președintele P.N.L., totul fiind, aici, în răspăr și controversă ireconciliabilă?), cu misiunea de a organiza, în decembrie 1937, alegeri. Au fost alegerile pe care - lucru neobișnuit - guvernul nu le-a putut cîștiga. S-a spus că acest eșec s-a datorat pactului de neagresiune electorală dintre Iuliu Maniu (redevinit președintele P.N.Ț.) și Corneliu Zelea Codreanu, la care s-au asociat grupările Gh. Brătianu și Const. Argetoianu. Dar nu e exclusă nici ipoteza că și regele urmărea înfrîngerea guvernului pentru a-și putea instala regimul autorității personale. De aceea, tocmai, în noul guvern Tătărescu, Internele (de care depindea organizarea alegerilor) au fost încredințate lui Richard Franasovici, membru de vază al Camarilei Regale, care a declarat, din capul locului, că e hotărît să facă alegeri complet libere. Dacă, păstrîndu-mă în liniile acestei ipoteze de neignorat, regele ar fi voit ca guvernul să cîștige alegerile, nu-l pune pe Franasovici să facă această declarație și ar fi găsit mijloace ca guvernul să triumfe totuși în alegeri. Dar e probabil că nu a voit aceasta, pentru a ajunge, în sfîrșit, la regimul fătîș al propriei dictaturi. Premierul Tătărescu a fost, în această ipoteză, un sacrificat prestabilit, știind bine că, orice s-ar întîmpla, putea conta pe fidelitatea deplină a fostului său premier. De aceea, în februarie 1937, a acceptat, senin, să facă parte din Comitetul de redactare a noii Constituții (carliste), pe care, de fapt, a redactat-o Istrate Micescu după dispozițiile regelui. Acest acord al lui Gh. Tătărescu cu dictatura regală avea să-i aducă excluderea din P.N.L. - în aprilie 1938 -, decisă de Dinu Brătianu și adepții săi. Dezacordul, mai vechi, dintre fostul premier și conducerea partidului capătă, acum, dezlegarea previzibilă. Această decizie severă nu l-a tulburat pe Tătărescu, acceptînd, pe vremea carlismului, demnități publice (ministru de stat, ambasador, prim ministru din noiembrie 1939 pînă în iulie 1940), în dezacord total cu P.N.L., din

care, cum s-a văzut, nu mai făcea parte, ca exclus ce era. Și n-a fost, evident, de acord cu indemnul partidelor istorice, la venirea la putere a lui Ion Antonescu în 6 septembrie 1940, de a se impune abdicarea de la tron a regelui Carol al II-lea. El dovedea a fi, cum fusese de la început, drept omul regelui.

Decizia din aprilie 1938 de a fi exclus din P.N.L. a avut, negreșit, consecințe pentru viitoarea carieră politică a lui Gh. Tătărescu. Nu a agreat, în tot timpul războiului (mai ales din 1943), „politica memorialistică“ a celor două partide istorice adresate lui Ion Antonescu erau singura modalitate de disociere protestatară a țării, în timp ce el, Tătărescu, fără partid, nu făcea decît să aștepte momentul potrivit. Dar poate că mai oportună și mai lucidă (are dreptate dl. Tanașoca) a fost opinia lui Tătărescu de a se iniția, în 1943, tratative directe cu U.R.S.S. și nu, cum cerea opoziția, cu occidentalii. Oricum, alarmat de soarta țării, în condițiile sfîrșitului previzibil al războiului, Tătărescu cu mica sa grupare propun lui Dinu Brătianu și Iuliu Maniu un „armistițiu intern“ pentru o împreună colaborare. Propunerea e respinsă cu îndrjire, de pe acum profilîndu-se ideea fixă a lui Maniu și Dinu Brătianu că trebuie judecați și condamnați ca vinovați pentru dezastrul țării toți colaboratorii (miniștrii) regimului carlist. Această nefericită opinie (fusese și o decizie, în acest sens, a guvernului N. Rădescu) și refuzul de a fi reprimat în P.N.L. (ca și a lui M. Ralea în P.N.Ț.), a determinat reorientarea știută a lui Gh. Tătărescu după 6 martie 1945. Să spun însă mai întîi că Tătărescu (aici are, din nou, dreptate dl. Tanașoca) a fost, încă înainte de 23 august 1944, mai lucid în analiza politică decît Iuliu Maniu, Dinu Brătianu și ai lor. El a înțeles, oportun, că Occidentul a cedat România (și toată Europa de Est) rușilor și că trebuie procedat în consecință pentru apărarea statalității și obținerea Transilvaniei de Nord. Greu de apreciat dacă luciditatea acestei convingeri sau numai oportunismul l-au determinat pe Gh. Tătărescu cu gruparea sa liberală dizidentă (atunci întemeiată) să accepte colaborarea cu guvernul Petru Groza, în care fostul premier a devenit vicepreședinte al guvernului și ministru de Externe. Dacă P.N.Ț. și P.N.L.-Dinu Brătianu constituiau opoziția intransigentă din afară, Gh. Tătărescu cu partidul său liberal, ca și alți lideri politici foști membri ai P.N.Ț., constituiau opoziția din cadrul guvernului. Tătărescu cu gruparea sa, mai ales, a apărut, și după alegerile grav falsificate din noiembrie 1946, proprietatea privată, rostîndu-se, rîspicat, împotriva plănuitelor naționalizări. În programul P.N.L.-Tătărescu din iulie 1945 se arăta limpede: „P.N.L. are drept ideal nu suprimarea proprietății individuale ci generalizarea ei... P.N.L. este împotriva oricăror etatizări, naționalizări sau socializări a oricărei proprietăți individuale.“ Și acest punct de vedere a fost, cu consecvență, reafirmat

Gh. Tătărescu, *Mărturisiri pentru viitor*. Ediție îngrijită de Sanda Tătărescu-Negropontes. Cuvînt înainte de Nicolae-Șerban Tanașoca. Editura Enciclopedică, 1996.

pînă în noiembrie 1947, cînd gruparea Gh. Tătărescu a fost eliminată din guvern. Cred că Tătărescu a îndeplinit, ca ministru de Externe, un important rol pozitiv în îndelungatele tratative pînă la semnarea tratatului, tocmai la 10 februarie 1947. Prin prestigiul personalității sale pe lîngă delegații occidentali și ajutat de corpul de diplomați din Ministerul de Externe (ca și de Lucrețiu Patrășcanu), Tătărescu a obținut renunțarea la pretenția Ungariei de a păstra, din Transilvania, la început a unui teritoriu de 22.000 km² și, apoi, de 4.000 km², conclavul de la Paris acordîndu-ne, finalmente, întreaga Transilvanie. A fost, îndubitabil, un succes al lui Tătărescu. Cît despre pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, aici nu era nimic de făcut, dată fiind înțelegerea între marile puteri. Dar prin concesii oportune acordate U.R.S.S., - inclusiv de Gh. Tătărescu - reprezentanții acestei țări nu s-au opus, la Conferința de pace, retrocedării către noi a întregii Transilvanii. Există, în volumul pe care îl comentez, cîteva alocuțiuni și expuneri ale lui Gh. Tătărescu despre Congresul de pace în care aceste zbateri dramatice sînt bine puse în relief. După ce l-au exclus din guvern, Tătărescu a avut parte, vreo doi ani, de domiciliu obligatoriu, apoi, în 1950, a fost încarcerat la Sighet, de unde a scăpat în 1955. În 1957 a murit, la 71 de ani. Cineva, la Biblioteca Academiei, m-a înștiințat că, într-o biserică din apropiere, e depus corpul neînsuflit al lui Gh. Tătărescu. M-am dus să depun o floare și m-a surprins ținuta lumii din biserică ca și trupul desfigurat al mortului (avea miinile prea mari în comparație cu trupul), răpus de morbul lui Pott.

Volumul pe care îl comentez e o restituire binevenită a scrierilor lui Gh. Tătărescu (discursuri, programe, manifeste, expuneri). E o restituire care îl așează pe omul Tătărescu la locul ce i se cuvine în viața politică românească, îndemnîndu-ne să-l receptăm cu înțelegere. Inițiativa alcătuirii acestui volum, care l-a și îngrijit cu pricepere devotată, îi aparține fiicei marelui dispărut, d-na Sanda Tătărescu-Negropontes, semnată și a unei mișcătoare postfețe. Dl. Nicolae-Șerban Tanașoca semnează un amplu studiu introductiv (aproape 70 pagini), de fapt o micromonografie analitică recuperatoare, prima de această amploare și adîncime. Și chiar dacă în cîteva rînduri ma despart decis de opiniile prefațatorului, e drept să spun că studiul d-sale e remarcabil și foarte bine informat.

Politică și teologie

PĂCATUL originar devenit politic de stat - sub semnul acestei sentințe au stat majoritatea abordărilor critice ale *Galeriei cu viață sălbatică*. Într-o unanimitate de invidiat, criticii au conchis că romanul acesta este neîndoiește un roman politic, care a marcat o nouă etapă a tipologiei genului, caracterizată prin discursul deschis despre abuzurile anilor '50. De la cronicile de întâmpinare, ce ofereau cititorului o cale mai simplă de acces către „semnificația” romanului, până la capitolele mai largi cuprinse în diverse antologii de texte critice, s-a observat umanismul personajului Chiril Merișor, „Candid de pe Dristorului” (C. Regman), sfâșiat între morală și opțiunea socială avantajoasă, marcat de o subtilă, dar certă vocație a ratării.

Întrucât *Galeria...* nu este un roman „cu cheie”, căci nu apelează la limbajul incitant-aluziv adoptat în majoritatea romanelor politice scrise între anii '70-'90, „descifrarea” lui a părut o activitate în esență plină de satisfacții, pentru că textul a încăput, docil, în variate tipuri de lectură: roman politic (E. Simion, N. Manolescu, D. Cristea, C. Regman, N. Steinhardt etc.), mostră de roman inelar (Mioara Apolzan), roman cu simbolistică mitologică (I. Pecie „Discurs despre utopie”). Întrucât C. Țoiu este un scriitor de „proză artistă”, în buna tradiție a asimilării livești, s-a observat capacitatea sa de a construi o atmosferă, de a învesti Bucureștiul - căci C. Țoiu este, fără îndoială, un prozator citadin! - cu valori simbolice. Recurența personajelor și a tipologiei narative de la un roman la altul au demonstrat, pe de altă parte, abilitatea retorică a prozatorului și preocuparea sa pentru construirea unor motive („topoi”, am spune) cu valoare de identificare atât la nivel discursiv, cât și la acela al structurii de adâncime (A. Cosma în *C. Țoiu sau metafora «insoțitorului» în romanele între 1976-1980*). O abordare mai amplă a prozei lui C. Țoiu găsim la Elena Zaharia-Filipaș în vol. *Retorică și semnificație*, care explorează opera scriitorului în diacronie, insistând tot mai asupra constantelor acesteia.

În cazul *Galeriei...*, romanul cel mai cunoscut și mai discutat, ochiul analistului cade cel mai des asupra personajelor. Cu toate sugestiile mitologice, acestea nu trec mai departe de rezonanța lor la nivelul „construcției” personajelor.

După o lectură mai atentă, - căci romanul acesta „fără cheie” nu se lasă „deschis lesne” -, se observă că „politicul” este plasat sub sentințe morale creștine.

Citatele biblice (din *Vechiul și Noul Testament*), simbolistica visului mintuitor al lui Brummer, precizia cu care este construit anticariatul - un adevărat dom ezoteric, clădit după principiile *gematriei* - trimit către o semnificație secundă, mai profundă a romanului, confirmată „în contrapunct” de o considerație fugară din epilog: „A doua vizită, la fel de neașteptată, a fost a Luisei Grönțan, remăritată, femeie ajunsă la vârsta rezonabilă când pasiunile se lasă și începi să vezi lumea cu alți ochi. Venise cu un buchet de flori, și mărturisise: maică-sa, coana moașă, care era credincioasă, o trimisese, ea văzuse în calendarul ei ortodox, 9 iulie, ziua Sfinților mucenici Pangrație, Chiril, Prov și Andrei. Eram chiar în nouă iulie (s.a.). Numai că se făcuse o confuzie: adevărata onomastică a lui Chiril era la nouă iunie, ziua când se născuse, de fapt, a Sfântului Chiril al Alexan-

driei și a Sfințelor maici Tecla, Marta și Maria... Dar asta nu mai conta. Era perioada împăcărilor și pomenirii morților din șapte în șapte ani”.

De ce simte naratorul nevoia să aducă acest corectiv unui amănunt aparent lipsit de importanță? Ce diferență este, pentru semnificația romanului, între Sf. mucenic Chiril, sărbătorit pe 9 iulie și Sf. Chiril al Alexandriei, rinduit de calendarul ortodox la 9 iunie, în „compania” celor trei sfințe? Fără să încercăm a atribui scriitorului intenții pe care nu le-a avut, considerăm că recurența simbolurilor de origine biblică nu este întâmplătoare. În *Luceafărul* (sept. 1977), C. Țoiu sugera o posibilă interpretare a sintagmei care a suscitat cele mai diverse interpretări: „Păcatul originar devenit politic de stat”. Este interesant că arareori critica a ținut seama de considerațiile autorului asupra propriilor romane, deși acestea demonstrează o preocupare relativ constantă pentru poetică. „Critica s-a învățat în jurul acestei formulări fără s-o comenteze, din timiditate poate. Prin ea înțeleg orice fel de dogmatism absolut care se folosește de spaima ancestrală și primitivă din om (vecină cu ceea ce fanatismul religiei a întreținut cu bună-știință în conștiința umană) pentru a o domina și subjugă, un fel de extaz (profitabil) născut din frică. Interesant este faptul că *marii politicieni dogmatici ai omenirii au fost și nișel teologi* (s.m.). Generațiile tinere nu prea înțeleg aceste cuvinte. Formularea mea a devenit, cu timpul, aproape esoterică, și esoteric devine totdeauna, în orice doctrină, ceea ce se înstrăinează de firescul uman”.

„Teologia politică”, invocată aici de C. Țoiu, nu este altceva decât o formă superioară de dogmatică; scrupulozitatea cu care prozatorul alege identificarea onomastică a lui Chiril Merișor cu Sf. Chiril al Alexandriei, se datorează, credem, faptului că acesta din urmă a fost un neînduplecat apărător al dogmei ortodoxe, implicat în disputa ariană și nestoriană; susținător al monofizismului, patriarhul a păcătuit totuși prin uciderea, indirectă, a Hypatiei. Chiril al Alexandriei, de la care au rămas subtile exegeze biblice - structurate pe modelul dialogurilor platoniciene, deși (ironie!) prigonise totuși pe neoplatonicieni - este perceput în patristică drept unul dintre cei mai controversați, dar și mai rafinați exegeți. Temperamental, el a pendulat între nehotărâre și infidelitate; a fost depus la Constantinopol, după ce îl denunțase pe Nestorie, ereticul, în absența acestuia. Atât Nestorie cit și Chiril au fost întemnițați, acesta din urmă fiind în cele din urmă eliberat.

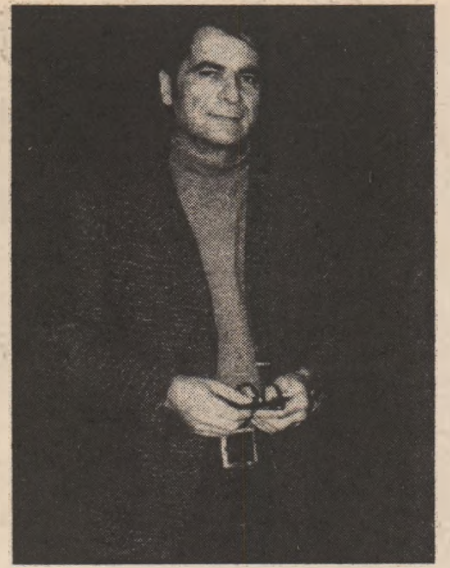
Acuza cea mai frecventă ce s-a adus Sf. Chiril, altminteri un teolog rafinat, a fost nehotărârea sa și nesocotirea argumentelor celorlalți în dispute. Monofizismul susținut de Chiril în plan teoretic este dublat, paradoxal, de o personalitate duală, adesea indiferentă sau neîndurătoare față de ceilalți.

Ca și personajul lui C. Țoiu, un obsedat al perfecțiunii morale, aparent șovăitor și buimac în societate, teologul alexandrin invocă frecvent în *Scrieri* „înțelegerea subțire”, capacitatea de a vedea *dincolo*, care scapă cel mai adesea „minților groase” - ca să folosim o sintagmă a sfințului: „... cele ce ne sunt înfățișate simțurilor și vederii cunoscătoare de semne, ne pot fi icoane clare și evidente ale celor ce se cunosc prin înțelegere subțire” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri*, I, p. 23, EIBMBOR, 1991). Același „esprit de finesse” dovedește și Chiril Merișor, care, purtând în

mină Jurnalul (Caietul albastru), închiude în el o întreagă dogmatică a intransigenței, a purității morale. Fiecare întâmplare consemnată în jurnal este un icon pentru șirul de revelații pe care le va avea personajul.

Complicata mitologie pe care o desfășoară romanul se orientează pe raportul mintuire-cădere, care antrenează ca singure tipologii permise ale personajelor, cuplul maestru-discipol. Astfel, tema dublului, a insoțitorului se circumscrie paradigmei înainte menționate, în care *Istoria* își pierde puterea de marcaj în plan cronologic. Ca toți prozatorii care dezvoltă un model relativ constant al operei, C. Țoiu abordează problema timpului. Prin urmare, respectând modelul romanului politic, timpul ar trebui să fie, în *Galeria...*, un semn al Istoriei, care prinde sub tăvălug, la întâmplare, oameni și fapte. Referirile la *Istorie* (cu majusculă) sunt frecvente în roman, dar tocmai această suprasolicitare a termenului îl golește de sens, și îi dezvaluie valoarea deloc comună în romanul politic românesc pe o perioadă de câteva decenii. Relația în care prozatorul își așează textul cu timpul se vădește chiar de la începutul romanului, în episodul întâlnirii dintre Chiril și Brummer: „Prin anii cincizeci, Chiril începuse să se refere din ce în ce mai des, în discuțiile lui, la Hary Brummer, un bătrîn evreu anticar, om de spirit și cu multe relații. El nici nu *mai putea stabili precis în ce zi anume și cum îl cunoscuse. Nu se petrecuse nimic extraordinar în acea primă a lor întâlnire*. Nimic memorabil, în afara senzației că un astfel de om, lui, pină atunci, îi lipse. Pe urmă, despre cite un astfel de ins, necesar, zici, tu însuși mirat: *parcă-l cunosc de cînd lumea...*” (s.m.)

Starea de „șovăire” a memoriei lui Chiril nu este deloc întâmplătoare: evenimentele care îl marchează cel mai profund se dispun difuz, pe fundalul unei durate nedefinite, care aduce în același plan trecutul și prezentul. Romanescul „de cînd lumea” nu este aici un simplu reflex colocial; momentele determinate cu rigoare - excluzând din partid, vizita la Securitate - nu sînt decît semne - icoane, în limbajul Sf. Chiril al Alexandriei - ale unei alte „realități”, în care problema determinărilor istorice este nerelevantă. Nu este deloc întâmplătoare prelungirea acestei „șovăiri” temporale și de memorie în conceptul de *realism magic*, pe care îl afirmă scriitorii sud-americani în episodul întâlnirii din redacție: „Cu realismul teribil în jurul căruia începuse să se învîrtă cam toată conversația nu era de glumit, și el se scufundă în zona înșelătoare a imaginației în care totul, *de la o anumită graniță depășită*, este posibil” (s.m.); „într-o bună zi fata (...) jucindu-se așa cu o fărîmă de cărămidă ruptă, picată din zid, face pe acest zid o corabie, un vas, un vapor, mă rog, ce-o fi, și *pleacă* (s.a)... asta era realismul teribil”. Realismul magic, sinonim cu realismul teribil, este o consecință a depășirii limitelor imaginației. Învierea „iconului” - plecarea cu ajutorul corabiei desenate - ține în cazul lui C. Țoiu de o „teologie” a imaginației. „Fie ca învățatura ta să nu întrecă faptele tale”, îl învață bătrînul anticar pe Chiril, precizându-i că maxima aceasta trebuie știută pe de rost, „ca *Tatăl nostru*”. Jocul steril al imaginației depășește măsura faptelor în cazul lui Chiril, care „fixează” în paginile jurnalului biografii, dar mai ales atitudini, eternizînd și esențializînd personajele. Toate existențele *Galeriei...* sînt transformate în inițiale onomastice misterioase. Remar-

căm că personajul Chiril Merișor „se referă” la ceilalți, fiind el însuși o a treia persoană, la care „te puteai referi”, după cum afirmă „punctul fix” al *Galeriei*, Isac Sumbasacu: „... Chiril, personaj făcut, născut să te referi mereu la el la a treia persoană și în pielea căruia poate intra oricine: «Tu ești și țap și duhovnic!». Așa spusese Chiril-șarpele, părăsindu-și pielea și plecînd renăscut mai departe, cine știe în ce altă ocazie scinteietoare a lumii”.

Dubla simbolistică a personajului Isac, dovedind esența sa divină și satanică, îl împinge pe Chiril-șarpele, ispititorul, să-și poarte pielea (vestimîntul stricacios) prin ereziile fascinante („scinteietoare”), la fel ca și cealaltă ipostază a sa, exegetul Cavadia, supărător de elegant în gesturi și vestiminte. Păcatul originar nu este altceva decît ispită imaginației, care iluzionează omul că poate deveni Maestru și Discipol în același timp, că va avea posibilitatea de autodeterminare. „Păcatul originar” în viziunea Sf. Chiril al Alexandriei este acela de a folosi imaginația în scopuri „pămîntești”. Idolatria constituie unul din păcatele cele mai grave și atentează la buna relație a individului cu valorile autentice; ea este aceea care alungă memoria în calitatea acesteia de depozitar al unui model pur de viață (a se vedea în acest sens, episodul morții lui Stalin, relatat la telefon lui Chiril de către Brummer: „El! țipa Brummer. *Dannatio memoriae!* (...) Cine?... / - El, domnule... Propria sa reprezentare...”).

Finalul romanului aglomerează mai multe scene simbolice - încoronarea lui Bunghez, o ridicolă farsă medievală cu subiect religios -, episodul vînzării lui Isus, comentat, moartea lui Chiril și mesajul lăsat de el pe un pachet de țigări. Deși aceste scene, dense în esență, bulversează cititorul, ele anunță preocuparea prozatorului pentru tema fundamentală, pe care o anunțăm la început: mintuire-cădere. În *Căderea în lume* temele și personajele din *Galeria...* se vor limpezi: înfrîngerea în fața Istoriei inseamnă de fapt recuperare „dincolo”, în planul arhetipurilor. Sinuciderea lui Chiril Merișor, anunțată *Galeriei* cu mesajul „*Indestructibil*” este „interpretată”, în „*Căderea în lume*”, prin refacerea calvarului christic de către Babis-martirul.

Sinuciderea și martirajul reprezintă două modalități de încercare a punctului-limită; „Schwerpunkt”, „sigma de rupere”, atestă posibilitatea omului de a depăși, prin imaginație, limitele fizice ale existenței. Laconic mesaj „*Indestructibil*”, lăsat de Chiril pe pachetul de țigări, atestă tocmai puterea imaginației care atenuază orice limită temporală sau spațială și care - suprem orgoliu! - afirmă imuabilitatea ființei umane. Păcatul originar, dogmatismul, imaginația exagerată, „realismul magic” al *Galeriei...*, în opoziție cu realismul convențional al istoriei descriu romanul politic nu numai ca pe o formă de dogmă a cetății, dar și ca pe o teologie a căderii și moralei.

Mona Momescu

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(V)

DACĂ ideea unei „interesante și enigmatice neutralități a Securității” față de confruntările din lumea literar-artistică a perioadei 1969-1989 este inacceptabilă, nu-i mai puțin adevărat că lipsa de fair play și de nuanță în cântărirea unor situații nu va ajuta la înțelegerea epocii. „Omul sfințește locul”, zice proverbul. Așa este, chiar dacă, în cazul unei instituții ca Securitatea, ideea pare mai mult decât stranie. Căci pretenția de a sfinți o instituție gândită, de la bun început, ca unealtă de represiune, este mai mult decât un efort sisific - e, în ultimă instanță, o impostură.

Când spun Securitate, eu nu văd doar tehnologia de hăituire, văd oameni. Și ei n-au ajuns cu toți, lucrători ai Securității din aceleași motive, cum nu s-au comportat cu toți la fel față de „subiecții” pe care-i lucrau. Că asta nu-i scutește de responsabilitatea de-a fi fost angajații unei organizații represive, e cu totul altceva - este o problemă de conștiință pe care trebuie să și-o rezolve fiecare din ei.

Ca subiect al Securității, am cunoscut eu însumi câțiva din ofițerii care se ocupau de cazul meu și de lumea literar-artistică. Dacă nu mă înșel, nu le-am pomenit prea des numele în scris; cu unii n-am făcut-o niciodată. Ajuns în exil, nu m-am năpustit să-i acuz. După decembrie 1989, nu le-am cerut capul. Știam jocul de-a ofițerul rău și încruntat și ofițerul bun și civilizat. Îți erau arătați pe rând sau deodată, pentru a te speria ori a-ți câștiga încrederea. Nu cred că am căzut pradă acestui truc vechi de când polițiile secrete. I-am cântărit, însă, de-a lungul anilor, pe acești

oameni, în situații diferite, și n-ar fi drept să-i consider o apă și-un pământ.

Pe unul din ei, l-a arătat cu degetul anul trecut chiar dl. Mihai Pelin, într-o vitriolantă pagină de gazetă. Dacă nu mă înșel, după 1989, ofițerul respectiv, s-a opoșit pe la Academia de Poliție. L-a depistat și pus pe liber, parcă, dl. Victor Babiuc, pe atunci ministru de interne. Înainte de 1989, ofițerul respectiv nega orice cărdășie cu *Săptămâna*, *Luceafărul*, *Suplimentul literar și artistic al Scânteii tineretului*, cu falanga neoproletcultistă, deși relațiile sale de prietenie cu unii din membrii „direcției naționale” erau de notorietate publică. Nu știa nimic de vreo colaborare între Securitate și astfel de publicații. Considera o calomnie afirmația că tocmai el ar fi una din roțile de legătură între Securitate și publicațiile cu pricina. Devenit un fel de eminentă cenușie a partidului *România Mare* astăzi fostul ofițer de Securitate este unul din cei ce lustruiesc statuia dlui C.V. Tudor. Simplă întâmplare, nu-i așa? Nu era de ajuns să-i găsim numele în documente precum cel semnat de dl. Iulian Vlad, trebuia să-l mai vedem și pe ecranul televizoarelor cântând osanale actualului său șef de partid. Așadar, „neutralitatea” continuă. Nu mai este ea operativă, nu mai este ea chiar a instituției, dar merge înainte.

Un alt fost ofițer de Securitate, pe care l-am cunoscut în aceiași ani și în aceleași nu tocmai vesele împrejurări, a rămas celebru și printr-o întâmplare semnificativă. Zărindu-l pe stradă pe „subiectul” și „trădătorul” Mircea Dinescu, a coborât geamul mașinii și i-a strigat ceva de felul: „Domn' Dinescu, când pot să v-arestez și eu puțin?” „Mai vedem; deocamdată

n-am timp”, a răspuns Dinescu.

Nu vreau să cad în greșeala dlui Pelin și să mă pripesc cu emisul acestor de bună purtare. Dar ar fi, fără îndoială, imoral să nu spun că am avut mai tot timpul sentimentul că acest om a încercat, pe cât i-a stat în putință, să dezamorseze tensiuni, să curețe de inexactități și reavoință mesajele ce mergeau spre vârful piramidei, să sugereze soluții decente de rezolvare a unei situații ori alteia. Astăzi, spre deosebire de fostul său coleg de instituție, omul de care vorbesc a luat viața de la capăt, nu se amestecă în zgomotul acuzelor și disculparilor, își câștigă pâinea muncind pe rupe. Fără gesturi spectaculoase, fără a se dezice de un sistem care i-a dat, spune el, șansa de-a nu muri pâlmasă sărac într-un sat din Oltenia, dar și fără a apăra slăbiciunile și eșecul acelui sistem și, mai presus de orice, fără a se considera victima cuiva, omul acesta își asumă integral viața pe care a avut-o până în decembrie 1989.

Au existat, firește, și ofițeri de Securitate civilizați și nepuși pe băgarea spaimei în oameni, lipsiți de cinismul și imoralitatea celor ce creau cazuri ca să-și justifice posturile. Dar asta nu înseamnă că Securitatea, ca instituție, a păstrat neutralitatea de care vorbește dl. Pelin. Ce putea face un ofițer, nu putea face instituția. Căci singurul gând ce nu a fost în mintea celor ce au creat Securitatea a fost tocmai neutralitatea.

Dl. Mihai Pelin consideră că și direcția națională (adică neoproletcultistii) a creat „destule probleme regimului comunist”. A creat, nu zic nu. Întrebarea ar fi, ce fel de probleme? Recunosc, nu le-a venit totdeauna ușor celor din vârful piramidei aces-

tui regim să-și apere oamenii, când aceștia erau prinși cu ocaua mică. De exemplu, plagiatoarele comise de E. Barbu, I. Gheorghe și C.V. Tudor n-au fost ușor de mușamalizat. A fost nevoie de „eforturi susținute și conjugate” din partea tuturor „factorilor de răspundere”. Și aici au acționat cel puțin două rațiuni.

Prima - nu se putea admite public că tocmai tovarășii de încredere ai partidului (și Securității, totuși...) sunt niște infractori. A doua - tovarășii de încredere au folosit șantajul. În diferite feluri, ei au pus brîșca la gâtul „eșaloanelor superioare”, amintindu-le că târgu-i târg și nu poate fi rupt, așa, cu una cu două. E. Barbu și-a depus toate carnetele, decorațiile, mandatele și a amenințat chiar cu expatrierea. I. Gheorghe a făcut și el un tâmbălău asurzitor, amenințând cum s-a priceput și el mai bine. Când s-a simțit *lașat* de eșaloanele superioare, C. V. Tudor a vorbit pe șleau. În documentul cu nr. 219, notă cu caracter strict secret, el este menționat cu plângerea că, penalizat fiind, va deveni „singurul scriitor de partid interzis în țară”. „Dacă se va ajunge în această situație”, continuă nota strict secretă, „este hotărât să facă scandal.” Șantajul a funcționat.

În afara edecarilor trăgând la bombardarea neoproletcultismului, nimeni nu l-a considerat pe C.V. Tudor scriitor. E bine să aflăm, chiar cu întârziere, că el însuși nu se lua altceva decât un mercenar. Rolul său în acțiuni nu doar informative, ci și operative ale Securității infirmă, încă o dată, neutralitatea acestei instituții. Când au făcut-o, au șantajat oare asemenea „scriitori de partid” doar partidul?

Fără iluzii

CEL mai recent număr al revistei *Contrafort* („revistă a tinerilor scriitori din Republica Moldova”) se remarcă prin luciditate și dramatism. În editorialul său de pe prima pagină, Vitalie Ciobanu, înregistrând, fără iluzii, lipsa de semnificație a recentelor schimbări politice din Republica Moldova („o banală rotație de cadre”) și subscriind la profeția lui Petru Bogatu (editorialistul de la *Țara*) că „1997 va fi un an pierdut din punct de vedere politic”, avansează totuși ideea că în această situație se mai poate face ceva și anume se poate activa rolul societății civile. După opinia lui Vitalie Ciobanu, un tânăr intelectual din categoria celor care pot contribui la o renaștere a țării (românești) de dincolo de Prut, „1997 va trebui să fie anul exorcizării demonilor interiori. Un an pentru societatea civilă”.

Cu aceeași clarviziune, Cezar Paul-Bădescu, un poet original și un comentator politic cunoscut pentru libertatea sa de gândire, face presupuneri în legătură cu redistribuirea „grupurilor de forță literare” după schimbările politice survenite în România la sfârșitul anului trecut. O atenție aparte este acordată revistei *Literatorul*. „Se știe foarte bine - arată analistul - că «apoliticii» grupați în jurul revistei *Literatorul* erau de fapt aserviți regimului Iliescu. Revista cu pricina fusese creată special de guvernul de atunci pentru a se constitui într-o tribună de propagandă pro-Iliescu în rândul intelectualilor, și, desigur, pentru a crea locuri de muncă pentru

ceilalți intelectuali, clienți ai regimului. Discursul cel mai des întâlnit în paginile *Literatorului* nu era neapărat de proslăvire a persoanei conducătorului statului (cu toate că existau și accente din acestea), ci unul care bătea moneda pe incompatibilitatea totală dintre cultură și politică. Mișcarea era subtilă: cum mai toți intelectualii țării se aflau pe poziții de adversitate față de conducerea din vremea respectivă, un punct câștigat era canalizarea discursului lor în mod exclusiv pe probleme culturale (și nici măcar pe problemele culturii).”; „Ce se va întâmpla acum cu grupul de la *Literatorul*, când motivul pentru care s-a constituit a dispărut? Va părăsi, desigur, elogiul «apolitismului», deoarece discursul de acest tip nu va mai avea obiect, dar aceasta nu înseamnă că grupul se va dizolva. Dincolo de «menirea lor istorică», cei de la *Literatorul* sunt uniți prin anumite afinități (elective și afective deopotrivă), care vor crea o inerție a coeziunii. Oricum, grupul de la *Literatorul*, cât va mai rămâne un grup, va fi în derivă.”

La rubrica *Antologia rezistenței intelectuale românești* este publicată partea a III-a din sarcasticul și, am putea spune, disperatul eseu al lui Dorin Tudoran, *Frig sau Frică sau despre condiția intelectualului român de azi*. Iată două propoziții-cheie: „Totalitarismul e impostura însăși.”; „Dar înainte chiar de-a fi impostură, totalitarismul e *indecentă*.” Două pagini de revistă sunt

rezervate discuțiilor deschise a situației Uniunii Scriitorilor din Moldova, după recenta Adunare Generală. Opiniile scriitorilor (Em. Galaicu-Păun, Vasile Levițchi, Leo Butnaru, Argentina Cupcea-Josu, Serafim Saka, Andrei Burac, Vasile Romanciuc, Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă, Aureliu Busuioc, Iulian Ciocan, Nicolae Rusu, Grigore Chiper) pot avea ca motto următoarea frază a lui Iulian Ciocan: „Ceva este putred în această Uniune a Scriitorilor, iar recenta Adunare Generală m-a făcut să înțeleg că în viitorul apropiat nu se conturează nici o schimbare spre bine.”

Realitatea este tristă, dar capacitatea de-a o înțelege și curajul de-a o numi ne pot face optimiști. (Alex. Șt.)

L-AM cunoscut în 1962, în condițiile vitrege ale Aiudului, închisoare în care ținta conducătorilor penitenciarelor, începând cu cei din Minister, exprimată prin gura gardienilor, suna astfel: „Pe voi vă vom tuberculiza, iar pe nevestele voastre le vom face curve“. Era „înaltă“ ținută morală a comuniștilor față de opoziții lor politici.

Nu-l tuberculizaseră încă, dar era așa de firav și slab, încât pielea-i părea un sac, care-i ținea oasele să nu i se risipească.

Ca noi toți, pe care soarele nu ne vedea cu anii, avea culoarea cadaverică, iar trăsăturile feței îi erau neobișnuit de alungite, marcând adânci frământări interioare și grele griji zilnice. Rareori fața i se deschidea într'un zâmbet larg, imprimându-i trăsături de copil zburdalnic, cum trebuie să fi fost pe plaiurile buzoiene, unde se născuse.

Condițiile erau vitrege în Aiud, iar perspectivele sumbre.

Se apropia eliberarea tuturor deținuților politici. Aceasta se simțea în toată atmosfera pușcării. Noi însă eram ultimii care rezistaserăm cu încăpățănare îndochinării, mai bine zis îndobitocirii comuniste. Aceasta ei n'o acceptau în nici un chip. De aceea au pregătit ultima etapă a reeducărilor din închisori.

În această reeducare scopul urmărit de comuniști n'a mai fost să ne distrugă fizic, ca la Pitești, ci moral.

Ion nu era în închisoare pentru că ar fi fost contra regimului. Nu. El îmbrățișase ideile socialiste încă din tinerețe și ocupase poziții relativ sus-puse în administrația comunistă. Era însă, ca toți poeții „poeți“, un om al dreptății. Pe el nu trebuia să-l învețe Heraclit sau Hegel că, din discuții contradictorii iese la suprafață adevărul sau, cel puțin, biruie ideea mai bună. El era pentru această luptă liberă pe care propaganda Partidului Comunist o trâmbea cu surle și tobe, dar trebuia să fie cenzurată și dirijată după placul ei.

Un conflict cu mai-marii săi, în acest domeniu al luptei libere a ideilor, l-a adus pe Ion Caraion în închisoare.

Ne aflam circa optzeci de deținuți în dormitorul în care era și Ion. În jurul lui erau grupate cele mai importante personalități din acel dormitor: Octavian Paleologu, conferențiar la Facultatea de Filozofie din București; Ilie Rosei, avocat, toabă de carte, cu o impresionantă cultură teatrală și muzicală; Victor Boca, licențiat în Academia Comercială, un om cu un caracter deosebit frumos; Nicolae Giosanu, mult controversatul Nicolae (Puiu) Giosanu. Se dădea drept inginer cu studii la Charlottenburg-Berlin. Mulți contestau, susținând că este numai o pretenție a lui și că n'ar avea nici un fel de studii superioare. În orice caz era citit până dincolo de zidurile marilor biblioteci; mânuia cuvântul și pana cu ușurință cu care d'Artagnan mânuia spada. Versifica cu multă abilitate și gingașie. Scotea umorul de unde nu te așteptai și ironia de asemenea. Deși mergea tot timpul cu capul plecat, toată ființa lui respira o puternică personalitate. Corolarul tuturor acestor calități era cu totul neașteptat, ca și mințea lui impredictibilă: era de o totală amoralitate. Nu cunoștea noțiunea de morală. Machiavelic sută la sută. Scopul, ținta urmărită. Atât conta. De altfel, a fost singurul din acest grup care, după eliberare, a devenit informatorul Securității.

Diferența de vârstă între mine și ei era de opt ani - eu fiind puștiul - dar diferența de cultură era enormă. Totuși am fost acceptat în rândurile lor, toți arătându-mi o deosebită simpatie - fie că aveam, pentru unii, o figură care reflecta o deosebită sinceritate, fie - pentru alții - că aveam un tonus foarte sănătos. Astfel am devenit prieteni.

Seară de seară, înainte de stingere, stăteam de vorba. Uneori numai noi doi, de cele mai multe ori într-un grup mai mare.

Numele adevărat al lui Ion Caraion era Stelian Diaconescu. Odată ne-a povestit că găsisse undeva - într-un ziar? într-o revistă? nu-mi mai amintesc bine - numele de Elian.

„Pseudonimul de Ion Caraion mi l-am ales când eram tânăr și aveam puțină experiență de viață. Cu mai multe cunoștințe sau mai multă fantezie aș fi putut semna Elian Diaconescu. Astfel aș fi avut și un pseudonim literar frumos și ar fi fost și aproape de numele meu real. Dar așa...“

Discutând, altă dată, numai noi doi, despre familie, el era de părere că această instituție a apărut istoricește determinat și că va trebui să dispară în alte condiții istorice. Dragostea fiind liberă, fiecare își va găsi perechea cea mai potrivită și vor fi împreună cât timp se vor simți bine.

Ideologia marxistă se reflectă perfect în mentalitatea lui Ion.

Nu i-am împărtășit punctul de vedere. I-am spus că eu văd și în cel mai îndepărtat viitor că, baza societății omenesci organizată și sănătoasă moral, va rămâne familia sprijinită pe fidelitatea dintre soț și soție și grija comună pentru copiii lor. La rândul lui nu mi-a acceptat părerea.

Poziția lui Ion cu privire la familie era pur teoretică, deoarece curând după eliberare s-a căsătorit, având un copil; și-a înființat deci o familie, la care „cu singuranță ținea cu strășnicie“.

Eram cunoscut în dormitor că de câte ori primeam de acasă un pachet cu alimente, făceam două, trei mese la care îmi invitam prietenii; la prima, cei mai apropiați; la a doua, eșalonul doi ș.a.m.d. Astfel terminam alimentele repede, spre deosebire de ceilalți care și le împărțeau pe treizeci de zile, până la pachetul următor.

Caraion era nelipsit la una din aceste mese.

Prin decembrie 1963, în pachet am găsit un castron de plastic plin cu fursecuri. Ion a admirat mult acel fleac de castron care, în pușcărie, căpăta valoarea unui obiect de artă și deci de mare preț.

L-am întrebat: „Îți place?“ Mi-a răspuns afirmativ. „E al tău“ i-am zis.

Mi-a mulțumit și un zâmbet de mare satisfacție i-a luminat fața. M-a privit în ochi și mi-a spus: „Am să scriu un poem pentru soția ta (despre care îi vorbisem mult), intitulat *Inscripție pe un castron*“. După câteva luni, venind în dormitor, mi-a strecurat în mână o hârtie. Era poemul promis, dar era intitulat *Capricii* („Mi-am mai cuprins o dată genunchii...“ Vezi Strofa 4, versul 2: „...pe care ți-am trimis-o într-un castron cu faguri“...).

Ion Dima

(continuare în pag. 14)

EPISTOLA

Lausanne, 27 II 1982

Dragul meu,

Prin bunăvoința unui prieten și coleg de breaslă, Virgil Nemoianu, îmi este dat prilejul să aflu adresa ta (oare am transcris-o exact? oare îți vor ajunge rindurile acestea?), așa că, nemandind zilelor rind, îți scriu.

E aproape un an de când m-am întâlnit ultima oară cu unul din frații tăi, acela care locuia prin Colentina, și am vorbit despre tine. Ori îl nimerisem într-o zi mai amară (și de aceea ori avea unele vești cam mahmure din parte-ți, nu știu, dar pe cit am înțeles nu de un suflet al tău prea satisfăcut îmi vorbea. Oare?

În sfârșit, nu stăruie. Ai să-mi scrii ce și cum, o să comunicăm, vom afla pe încetul fiecare unul despre celălalt. Dacă ar fi numai dezamăgirile... Dacă ar fi numai aducerile-aminte... Sau numai conșter-narea...

Eu mă aflu cu soția și copilul, stabilit în Elveția, din august anul trecut. La începutul anului acesta, mai repede bineînțeles decît în multe alte cazuri în care se așteaptă cite un an, doi și chiar mai mult, ni s-a acordat azilul politic. N-am încă de lucru.

Nu-ți scriu mai mult, pînă ce nu am siguranța că adresa aceasta e bună. Dă-mi firește cit mai curînd un semn de viață, dacă rindurile mele îți sosesc și spune-mi despre tine. Nu știu aproape nimic. Ești sau nu căsătorit? Ai copii? Unde și ce lucrezi? Pe cine vezi?

Te sîrut,
Ion Caraion
34 rue Saint Martin, et. 6, appt. 61
Lausanne 1005, Suisse

***

Lausanne, 17 IV 1982

Dragul meu,

Miine e Paștele ortodox. „Hristos a înviat!“ Și 18 aprilie 1982... Și 18 ani de cînd...

Ar fi trebuit să-ți vină scrisoarea sau răspunsul meu mai de mult, însă am lipsit trei săptămîni din Elveția. Cele trei săptămîni, în cursul cărora a sosit plicul de la tine, le-am consumat în Germania, chemat la o conferință a drepturilor omului

(Frankfurt), apoi deplasîndu-mă chîen spre a face ultimele corecturi, prima carte a mea în exil, *Insectele tovarășului Hitler*, gata pe piață în cîteva săptămîni. Nu tîne, căruia ți-o voi trimite, ci pent din bunii și apropiații tăi cunosc vor dori să o aibă, iată adresa ec unde o pot comanda: *Ion Dumilag, Siegfried Strasse 3, 8600 M 40, West Deutschland*. Avînd un modest tiraj, cum niciuna din cărțile n-a avut pînă azi, doar 1500 exe mulți dintre cei care or să afle de tîrziu nu vor avea de unde să și-o ia.

Explicația prin urmare a zăba pînsului meu aceasta este... Iar c scris prin amabilitatea dlui Virgil ianu, care mi-a transmis adresa ta o în nume de bine amîndurora, n-omul un gest - cred - care să prețu nici unuia dintre noi. Probabil c contactat la „Vocea Americii“ pe tîu și de la el (căruia de asemeni n dresat, însă el încă n-a găsit răgazul răspundă...) o fi obținut și adresa bar n-aveam însă că te-ai apu comerț și că măcar nițel ai și reuș că recăsătorindu-te ai un fiu, ba 14 ani (fiica mea împlinește la 5 s brie a.c. un an mai mult: 15), în clasă a opta cu odrasla noastră, am dat-o la școală, după tradiție, 1 ani. În București a fost prima din c an de an. Aici nu se învață carte și alte lucruri diferă profund. Apoi d cinarea aduce confuziile ei. N-ave plînge de evoluția copilului, se r printre cei mai buni, ca majoritate tarelor românești de pretutinden adaptarea cere timp și implică sac Zadarnic aș stăruie să-ți explic luc care le cunoști mai bine ca mine care ai trecut înaintea mea.

Mă abțin să-ți vorbesc și de rest zeii la care te obligă starea de r redus la ajutorul parcimonios al ur admirabil cum este Elveția, ajutor insuficient. La numai o oră după c sem pe acest minunat pămînt și ma cu ai mei în birourile poliției car m-a întrebat funcționara de serv. pra indeletnicirii de bază și de ac Sunteți inginer? - Nu. - Care e pro nea dvs.? - Scriitor.

Și n-a mai urmat nici o altă înt asupra acestui subiect. Cum-necu România a fi scriitor însemna una cele 5-6 ocupații mai bănoase și ma tării, dacă nu în general, totuși în măsură. A fi scriitor însă în Elveția seamnă nimic. Nu afli cu o asemeni deletnicire nimic de lucru. Iar a acce miri ce, înseamnă: toată ziua oc pentru cîteva pițure care n-ajung descurci material, plus lipsa oricărui liber - spre a mai avea cînd să scr cam asta... Cercuri vicioase. Și pătr triunghiuri.

Dacă tu sau fratele tău vă abateți Europa, socotiți-vă oaspeții noștri. aș vrea să-l cunosc pe Nicolae. Mi-bit în foarte calzi termeni despre Nemoianu. Desigur, nu fără temei.

Relativ la Zahu, cu care am în

ION CARAION

ne scriem, pe lângă bucuria de a vă și în continuare prieteni, te rog să-l ajuți în inițiativele lui din toate puterile și sufletul tău. Merită și e, pe deasupra, o minte trează. Lucru rar azi, când balamucul se lățește.

Îți doresc în continuare prosperitate, noroc și putere, iar doamnei și copilului, binele, dragostea și speranța astră de a ne cunoaște în curînd.

Te sărut,
Ion Caraion

Deocamdată, iar asta țineam să ți-o spun, scot o revistă internațională de literatură, intitulată *Correspondances*. Ea se află sub tipar și o să apară către sfîrșitul lui septembrie. Primul număr, în 160 pagini, cuprinde texte în șapte limbi: română, franceză, germană, engleză, italiană, spaniolă și portugheză. Te-aș ruga să vrei, printr-o subscripție anuală de 50 de dolari - în schimbul căreia vei primi cele 4 numere din această revistă trimestrială, adică revista pe timp de un an -, să te înscrii pe lista sprijinitorilor acestei publicații cum n-a fost pînă astăzi o altă realizată în Apus de vreun alt român. Și pe lângă subscripția ta, îndeamnă și determină la a face și pe alții același lucru. Bani se expediază pe adresa mea, iar cei înscriși primesc revista - se înțelege - de la și prin mine. Te asigur că am să ți-o trimit și dacă, din indiferent ce motiv, n-ai putea sau n-ai dori să te înscrii și să figurezi printre sprijinitorii *Correspondances*-lor. Am să ți-o trimit fiindcă mă simt mult legat și sincer aproape de seninul inimii tale. Dar dacă o astfel de apropiere este adevărat că există și în tine în privința mea, atunci te rog (și te rog stăruitor!) pune și umărul tău hotărît și pe al altora, convingînd pe cît mai mulți să consolideze, prin participarea lor cu cîte o subscripție de 50 de dolari pentru 4 numere cîte apar de-a lungul anului, fiecare număr avînd cîte 160 pagini, să consolideze am spus și să încurajeze destoinic apariția și apariția în continuare a acestei publicații, te asigur, unică în felul ei. La acest lucru, nu mai da zilelor rînd, și răspunde-mi după ce îți sosesc rîndurile de față. Iar eu îți strecur aici alături lista colaboratorilor primului număr din *Correspondances*, ca să ai o idee ce nume de prestigiu colaborează la revista în curs de apariție și eventual să mai arăți și altora această listă.

M-ar bucura într-adevăr ca, dacă veniți odată în Europa, să veniți pe la noi: tu, copilul, doamna. Ține minte invitația aceasta.

În rest, că fără să înțeleagă nimic din tot, nu știu cine azvîrle în mine cu noroi și ură, din complexe și puținătate morală, inutil să vorbim. Au fost mulți, vor mai fi mulți. Nici unul însă niciodată de înălțimea mea să zicem a unui deal, nu a unui munte. Nici unul care să rămînă, care să însemne ori să fi însemnat ceva. Dacă asemenea specimene ar fi chemate în fața unui tribunal, să-și onoreze afirmațiile și acuzele cu documente, ar ieși de-acolo osîndite și rușinate. Asemenea tribunale lipsesc însă, din păcate. Iar tribunalele conștiinței nu-s nici ele de găsit oricînd și oriunde și la oricine. Un lucru, pînă azi, mi l-a vădit însă limpede soarta: unul cite unul, toți cei care au lovit în mine (o, și ciți au fost și ciți sunt!) au dispărut în modul cel mai absolut, mai anonim și iremediabil, mai acoperit și de uitarea și de indiferența generală, în propriul lor oțet, gunoi și orizont mort.

Aștept adresa lui Cătălin Popescu, de urgență. Mi-a venit de la e el cîndva o ilustrată, însă ori uitase a-mi nota adresa ori eu am rătăcit-o și iată că nu o am. E un

foarte bun copil. Flăcău, adică. Sper să rămînă așa.

Puiu Giosanu era ce știi și spui. Mi-a adus, personal, amărăciune și neplăceri de care mulțumesc proniilor că mă află oacum departe.

Mai scrie-mi. Te sărut,
Ion

***

Lausanne, 8 X 1982

Dragul meu,

Mă află la pat, prada unei vechi hernii de disc, recidivate. Scriu într-o poziție foarte incomodă și cu dureri fulgerătoare, din cînd în cînd. N-am mai coborît în ultimele două zile, din pricină că suferința a depășit puterile mele de acum. Va trece desigur și criza aceasta, însă trebuie răbdare. Cîteva săptămîni, pe puțin. Și în România, în ultimii cîteva ani am stat cu lunile prin spitale. Anii de temniță n-au trecut fără urme grele, la mine. La mine și la mulți alții. Însă m-am căznit să transfigurez suferința.

Revista e pe cale de apariție, a mai întîrziat ceva, dar pînă la sfîrșitul acestei luni apare. Cum de ți-a putut măcar trece prin minte că ar putea fi de cutare sau cutare mîna? Pentru mine asemenea înșelări au trecut, iar a mă mai avînta în explicații, comentarii sau motivări găsesc inutil. Suntem prea în vîrstă.

Tot ceea ce îți pot spune însă, căci trebuie, căci e adevărat și se recomandă știut oricui este onest și treaz, că trimestrialul internațional de literatură *Correspondances* va fi cel puțin la nivelul revistelor literare considerate azi în Occident ca indiscutabil cele mai serioase, mai bune și mai originale. Iar aceasta nu este o părere doar subiectivă și pișăcioasă. De adăugat, apoi, că o face pentru intîia oară un adevărat scriitor și un român care ține la țara sa cu puterea unei fiare, însă nu și cu prostia unui animal. Mai domestic sau mai sălbatic.

Așa că n-ai, deci, cum sau pentru ce regreta că ai scris printre primii la susținerea ei, singura neadormită și mereu mai eficientă sirguință a cugetului tău înșorit, de copil mare cu copil de asemeni mare, rămînînd aceea (ca o datorie a ta însuși către tot ce a fost mai frumos și n-a murit ca frumusețe în noi) de a determina cît mai curînd și pe alții să subscrie la apariția și existența în continuare a revistei *Correspondances*. Se vor felicita într-o zi, că te-au ascultat.

Țara noastră nu trebuie iubită înjosindu-ne și scuipîndu-ne, ci hotărîndu-i pe cei ce nu ne cunosc dintre streini să ne respecte, să ne cunoască și să ne admire. Iar în acest scop, ca și în altele pe care nū le mai înșir, aceia cărora ne e dat un condei, un talent, o îndeminare, o accesibilitate la idei și la creația de durată, se cuvine să durăm din limbajul harurilor noastre lucruri de conținut în spirit și să biruim cu arme de departe mai solide și mai de neînvinș decît avioanele, submarinele și tancurile.

Nu mai pot scrie. Am iar dureri. Nu uita: casa mea este oricînd a voastră, cu toate că (3-4 camere) nu ocupă aria palatelor.

Te sărut pe tine și pe ai tăi -
Ion

***

Lausanne, 22 XII 1983

Dragul meu,

M-au emoționat scrisoarea, poza și aducerea ta aminte. Medicii mari o pot spune cu argumente cutremurător științifice: nu există uitare absolută, cu toate că nici uitarea nici amintirea (au legile lor de taină) nu se pot comanda. De aceea nici nu crezusem, firește că, m-ai uitat. Rîndurile tale vin să mi-o confirme. Norocul din profesia ta îți doresc să te urmărească în continuare pe tine și pe cei ce ți-s dragi, fiindcă e clar că ți-s.

„La mulți ani!”
Ion Caraion

(continuare în pag. 14)

Epistolar Ion Caraion

Lausanne, 28 IV 1984

Dragul meu,

Îți răspund chiar în ziua primirii rindurilor tale, ca să-ți mărturisesc întâi bucuria de a mă fi simțit simbolic - prin intermediul lor - împreună cu tine, iar apoi fiindcă nădăjduiesc astfel că-ți va mai rămâne un fir de timp ca să-l poți anunța pe fratele tău, care vine la Geneva, să mă caute neapărat. Credința mea este că maximum din ceea ce se poate sau ar trebui să se poată face în exil pentru țara noastră ar privi cultura. Dacă talentele noastre mari, incontestabile, în genere cunoscute sau pe cale de a fi cunoscute, s-ar uni, ar contribui solidar la existența prestigioasă a citorva edituri și publicații, ar cuceri atenția elitelor culturale din

lumea întreagă și pe această cale - a unor legături spirituale - s-ar impune prețuirii universale, ca valori în sine iar același timp ca niște stilpi morali, atunci ele ar găsi ocaziile și calea cea mai recomandabilă și mai eficientă de a pleda cauza României, iar vrăjmașii lor, oricine ar fi aceia, s-ar discredita ei prin ei, compromițându-se ca orice ins de rea credință și de puținătate mentală care încearcă să nege evidența ori să vopsească albul în negru, mereu și mereu trivial, ca maniacii. Ideea expusă mai sus, o știi, locuiește așa de departe de realitate, e așa de utopică și de poetică, încât nu numai că lipsesc eforturile de a o traduce în fapt, însă mă răcînii discordiilor, hulirii, pizmei etc. se iau la întrecere cum să împiedice mai eficace orice efort înalt, ce ar ajuta tuturor și în orice caz cu certitudine adevăratelor noastre aspirații, pătate azi de durere sau împiedicându-se la tot pasul în alte și alte obstacole. - Cu riscul de a mă afla aproape singur pe această baricadă și de a nu fi azi înțeles, printre cei de un singe și de o suferință cu mine, decît de foarte-foarte puțini oameni, pe acest drum sunt eu angajat și de aceea am inițiat *Correspondances* (care și-a schimbat recent numele în 2 PLUS 2) și *Don Quichotte*. Într-o zi țirzie din viitor cei de atunci vor înțelege mai bine de ce am ales uneltele sufletului sau în orice caz pe ale spiritului, în locul oricăror altora. Și vor înțelege de asemeni ce gravă importanță ar fi avut să fiu sprijinit azi în această inițiativă. Căci azi, iar nu în viitor se cade contribui la apariția în

continuare a publicațiilor ce le-am fondat. Cine contribuie? Mai nimeni, Nelule. Aș fi avut nevoie de 100-120 donații ca a ta. N-am primit nici 8. Tu ești al șaptelea. Probabil o să-mi fie nu greu, ci imposibil să merg mai departe. Nu ți-o scriu numai fiindcă m-au stîrnit emoționantele tale cuvinte cu privire la noi și la sufletele noastre de acum 20 de ani și mai bine; iarăși nu ți-o scriu ca să te îndemn ori să-ți cer a îndemna pe alții (asta ai s-o faci tu singur, n-am nici o îndoială...) a se alătura gestului tău, sporind o iluzie: iluzia că mai e posibil să depășim noroiul; dar îți scriu fiindcă, mai singur decît tine poate, obligat să ai clientelă și discuții, adică teatru la domiciliu în fiecare zi, la morfologia și etica vieții *de și din* închisoare eu gîndesc zilnic. Parcurgînd scrisoarea ta, parcă mă citeam pe mine. Nimic nu este, n-a fost și nu va fi mai frumos pe pămînt și în cer decît sufletul, deși tocmai el nu se poate defini. Dar în afara lui este ca în afara lui Dumnezeu. Ce zicea Gogol? *Suflete moarte...*

E frumos la tine în inimă, dacă din cînd în cînd măcar ți-o mobilezi cu astfel de gînduri. Cum să nu-ți răspund „Adevărat că a înviat“, cu tot dragul? Însă, Nelule, vorba e în mare măsură încă - tu, eu, toți ar trebui să încercăm pînă și imposibilul ca Hristos să învie și în viitor. Va mai învia el oare? Te-ai întrebat?

Îmbrățișează-i pe toți ai tăi! Te sărut,

Ion

Lausanne, 6 iunie 1985

Dragul meu,

Iartă acestor rinduri că-s puține. E o minune că ți le mai pot scrie. Multă vreme bolnav, am ajuns în comă, cu urgența, într-o bună dimineață, la spital. Aproape 50 de ore (și nu-l puteam opri) a curs din mine singele în neștire.

Lausanne, 6 iunie 1985
Dragul meu,
Iartă acestor rinduri că s puține. E o minune că ți le mai pot scrie. Multă vreme bolnav, am ajuns în comă, cu urgența, într-o bună dimineață, la spital. Aproape 50 de ore (și nu-l puteam opri) a curs din mine singele în neștire. Medicii își pierduseră nădejdea. Sunt acasă de câteva zile, după săptămîni de spital. Par un strigoi. Din cîtă putere mai am, îți urez cu toată iubirea cu care știi că țin la tine, succes și noroc în noua întreprindere. Ești un om destoinic și sunt sigur că vei învinge.
Te sărut, Ion Caraion

Medicii își pierduseră nădejdea. Sunt acasă de câteva zile, după săptămîni de spital. Par un strigoi. Din cîtă putere mai am, îți urez cu toată iubirea cu care știi că țin la tine, succes și noroc în noua întreprindere. Ești un om destoinic și sunt sigur că vei învinge.

Te sărut, Ion Caraion

Lausanne, 28 IV 1984
Dragul meu,
Îți răspund chiar în ziua primirii rindurilor tale, ca să-ți mărturisesc întâi bucuria de a mă fi simțit simbolic - prin intermediul lor - împreună cu tine, iar apoi fiindcă nădăjduiesc astfel că-ți va mai rămâne un fir de timp ca să-l poți anunța pe fratele tău, care vine la Geneva, să mă caute neapărat. Credința mea este că maximum din ceea ce se poate sau ar trebui să se poată face în exil pentru țara noastră ar privi cultura. Dacă talentele noastre mari, incontestabile, în genere cunoscute sau pe cale de a fi cunoscute, s-ar uni, ar contribui solidar la existența prestigioasă a citorva edituri și publicații, ar cuceri atenția elitelor culturale din

Un document

(Urmare din pag. 12)

La 18 Aprilie 1964, când ne-au eliberat, Caraion m-a rugat să-i scot afară poezia pe care o păstram ascunsă. L-am asigurat că o voi face. Din păcate, cu câteva ceasuri înainte de a ne sui în mașina care urma să ne transporte la gară, unul din ofițerii politici, ne-a atras atenția să nu avem nimic nepermis la noi, în special material scris. M-am temut de o percheziție de ultim moment la poartă. Am învățat poezia pe de rost și am rupt hârtia. Nu e păcatul meu. Mă spal pe mâini ca Pilat. Astăzi aș fi putut trimite poemul în original spre publicare și ar mai fi rămas un document din mîna celui care a fost poate cel mai mare poet al contemporaneității noastre.

Pierderea originalului se datorează unuia din dușmanii „poate nici de înălțimea unui deal...“, care într-un mod mai mult sau mai puțin conștient, juca un rol nefast în distrugerea unei părți a culturii românești.

În plină reeducare, în care convingerile religioase și bineînțeles cele creștine, căci 99% eram creștini, erau aspru combătute, Ion ne-a spus într-o seară: „Încep să cred în Isus“. Era efectul contrariu celui urmărit de autorități.

Alta dată, iar numai noi doi, am abordat problema neconcordanței dintre afirmațiile și faptele comuniștilor. El mi-a spus: „Știi, revoluția se câștigă cu anumite idei și puterea se menține cu altele“.

A venit ziua eliberării, mai bine zis seara, căci am părăsit închisoarea când întinericul pusese deja stăpînire pe oraș. Am călătorit toată noaptea, iar pe la 3-4 dimineața ne aflam pe peronul Gării de Nord în București. Eram un grup de vreo zece persoane. Ne-am așezat pe o bancă de pe peron să stăm de vorbă, exact ca în povestea cu babele acelea care, după 20 de ani de închisoare, la eliberare, au stat de vorbă în fața pușcării până seara târziu, ca la despărțire să-și zică: „Și-om mai vorbi noi“.

În jurul orei 6, unul câte unul, a început să-și ia rămas bun. Atunci Caraion ne-a spus că el nu are unde să se ducă. „Ioane, mergi la mine“ i-am zis. „În casa părinților mei s-o găsi o jumătate de pat și pentru tine“. Nu mă mai puteam duce la fosta mea soție, căci între timp divorțase.

Deși jurasem că nu voi mai dormi în același pat cu un bărbat cât voi mai trăi, mi-am călcat jurământul și am dormit două, trei nopți cu Ion, într-un pat.

Viața ne-a despărțit. În 1978 m-am stabilit definitiv în U.S.A.

A fost una din cele mai frumoase surprize când, în 1982, am primit o scrisoare de la Caraion, care se refugiase în Elveția. Tot atât de mare mi-a fost surpriza, de unde îmi aflase adresa, căci nu mai știam unul de altul de atîta amar de vreme. De aceea, în a doua lui scrisoare, din 17 Aprilie 1982, îmi explică modul în care a aflat de mine. Nu a fost însă în intenția mea să-i fac vreun reproș domnului Virgil Nemoianu. Doamne ferește.

În aceeași scrisoare Ion pomenește de data de 18 Aprilie (și 18 Aprilie 1982... și 18 ani de când...). După cum am scris mai sus, 18 Aprilie a fost ziua eliberării noastre, iar în 1982 se împlineau 18 ani de la aceea dată.

I-am trimis o sută de dolari pentru revista pe care urma să o scoată și l-am întrebat, cunoscându-i fosta lui orientare politică, dacă revista e de dreapta sau de stînga. De aceea în scrisoarea a patra, din 8 Oct. 1982, m'a întrebat: „Cum de ți-a putut măcar trece prin minte că ar putea fi de cutare sau cutare mână“.

În scrisoarea a șasea îmi răspunde: „Adevărat că a înviat, cu tot dragul“. Îi adresasem eu „Christos a înviat“ și-l întrebam iar, ținînd cont de convingerile lui anterioare, dacă-mi va răspunde „Adevărat a înviat“.

Ultima scrisoare din 6 Iunie 1985. Din păcate Ion o ducea greu cu sănătatea. Îl încunostințasem că îmi deschisesem o întreprindere de construcții și că, dacă Dumnezeu îmi va ajuta după gândul meu, nu va mai trebui să apeleze la alții pentru subscripție la revista lui. Îl voi ajuta eu să și-o publice fără probleme financiare.

Știam că drumul spre iad este pavat cu bune intenții. Întreprinderea mea n-a prosperat cum sperasem, iar ghemul vieții lui Ion se deșirase aproape tot.

Nu mai știu cine mi-a dat dureroasa veste că starea sănătății lui Caraion este în afară de orice speranță. L-am sunat imediat. Vorbiserăm de multe ori la telefon. Mi-a răspuns o voce stînsă. Vorbea ca un om răpus de dureri fizice, dar mai ales morale, că nu putea face cât voise pentru țara lui, pe care o iubise „cu puterea unei fiare“.

În pușcărie, și mai ales în spitalul Văcărești, spi-

talul deținuților, am vegheat adesea la capătăiul celor care ne păraseau. Eram obișnuit cu acceptarea faptului că moartea este ultimul act al vieții. Discutam despre ea ca și când ne făceam planuri ce vom face mâine, după ce ne vom trezi din somn.

I-am spus: „Ioane, ne vom vedea. Nu este decît o trecere. Este o altă formă în care se continuă existența. Nu există nimicnicie. Totul este existență, dar sub forme diferite. Chiar acolo unde zicem că se întinde Nimicul, acest Nimic, este o existență sui generis. Este altceva al lui ceva, cum ar zice Hegel. Adu-ți aminte de poezia lui James Joyce: „But Once“. Numai o dată se deschide acea poartă liniștită, noi trecem dincolo, ea se închide în urma noastră, iar noi continuăm acolo ce ne este dat“.

Parcă-i aud și acum vocea-i stînsă și resemnată: „Ne amăgim mă Nelule, ne amăgim“.

Nu ne amăgim, Ioane. Totul este existență, bună sau rea, plăcută sau neplăcută, dar existență. Acum vezi.

Dacă tu nu ai putut face pentru țara ta tot ceea ce ți-ai dorit, noi încercăm să facem pentru tine câte ceva, spre a nu fi uitat.

Ceea ce facem este „un gest de recunoaștere a marelui intelectual nefericit, care ai fost tu, un act de dreptate postumă“, cum îmi scrie romancierul Romulus Zaharia, pe care îl cunoșteai foarte bine.

M'ai rugat insistent să îndemn pe toți „bunii și apropiații cunoscuți, să subscrie la *Correspondances*“. Am făcut cât am putut. Acum însă îi îndemn pe toți să îngenuncheze în fața memoriei tale și să aprindem în spirit o lumânare comună, a cărei flacără să lumineze etern spiritului tău și al țării tale, unită cu spiritul Marelui nostru Creator.

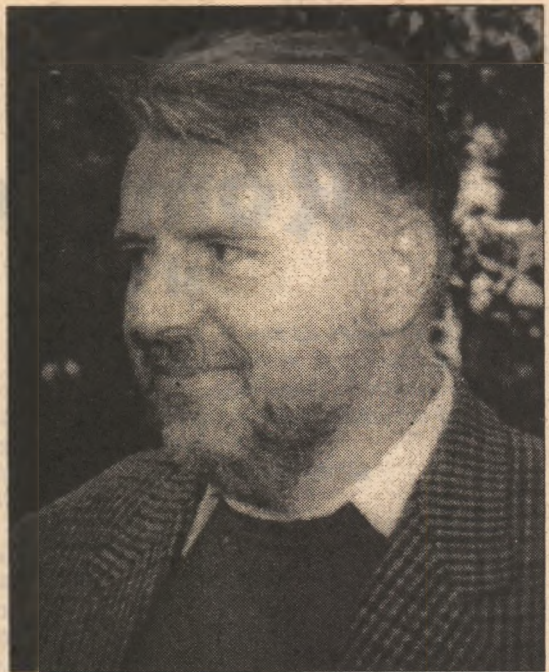
Am înseilat sau, mai bine zis, am îngramădit cu furca câteva din amintirile mai importante despre Ion Caraion, din grija de a rămâne posterității fapte inedite din viața lui.

Aceste scrisori au mai văzut lumina tiparului, prin bunăvoința cunoscutului prozator DI. Romulus Zaharia, fiind publicate în revista de literatură și cultură românească, HIC EGGO, Nr. 6 din Septembrie 1992, care apare la New York sub editarea și îngrijirea susmenționatului scriitor.

Ion Dima

Vise, fantasmе, deliruri (Rêves, fantasmеs, délirеs)

I

C OPIII mei din București imi veneau în brațe. Mai întâi fetele, apoi băiețelul - care își împingea surorile pentru a-și face loc și striga: „Și eu, și eu!“ Dar când se află pe genunchii mei, el se pomni să plîngă, și nimic nu-l putea calma.

În clipa aceea, băgai de seamă că vîrstele lor nu erau acelea pe care ar fi trebuit să le aibă în 1975, la un an și jumătate de la fuga mea din România: imi visam așadar copiii în trecut.

*

**

Mă aflui din nou în România, de unde reușesc să evadesc fără a pierde o clipă. După ce urc cu iuteală în vârful unui arbore gigantic (*Axis Mundi?*), cobor în Ungaria. Voi fi oare respins înapoi în țară? În franceză, niște necunoscuți mă asigură în privința șanselor mele de a reveni în Franța.

*

**

Un glas care nu-mi e cu desăvîrșire necunoscut imi parvine de undeva, foarte clar:

- Visez eu, sau e aieva? E chiar Ștefan Victor, în carne și oase!

Fals voios, tonul acestei constatări e încărcat de amenințări. Eu rămîn tăcut, apoi - respirînd ușurat că mi-am amintit la timp care e adevărata mea situație, strig:

- E o minciună! Locuiesc de trei ani încoace la Paris, și cel care visează sunt eu însumi.

- Haidade, *tovarășu!* Și copacii ăștia în jurul nostru, sunt sau nu reali? Ia dă-ți osteneala și atinge-i, ca să te convingi!

Scrutez împrejurimile, totul imi pare disperat de concret. Dacă aș întinde un braț (dar mă feresc cu grijă să fac acest gest), aș putea simți sub degete scoarța aspră a stejarului de alături. Nu întîrziî însă a remarca o anume distorsiune onirică a peisajului: distanțele sunt mai lungi sau mai scurte ca în realitate între diferitele puncte ale poienii binecunoscute de lângă București unde s-ar zice că mă aflui. În timp ce glasul mă ironizează, peisajul a început să se corecteze de la sine, cu un fel de grabă.

Dar e prea tîrziu, am și găsit soluția:

- Să încercăm deci puțină LEVI-TAȚIE!

Cu o stranie încredere, mă smulg de pe pietrișul aleii și mă înalț - fără cel mai mic efort, numai pentru că doream aceasta - deasupra stejarilor, într-un zbor fericit...

*

**

...pentru a mă regăsi în parkingul subteran de pe avenue Montaigne. Nu în cabina mea de paznic, ci undeva spre mijlocul aleii centrale a primului subsol. Plutesc la vreo doi metri și jumătate deasupra automobilelor încremenite; spinarea mea atinge tavanul. Lîngă fața mea, un stop roșu se aprinde și se stinge în mod spasmo-

dic. La picioarele mele, cît ține aleea în beton, descopăr nenumărate cearșafuri albe puse la uscat pe frînghii. Agățîndu-mă de relieful tavanului zgrunțuros, avansez cu încetul, peste ecranele imaculate ale cearșafurilor, spre cabina mea de lucru.

*

**

Vise, fantasmе, deliruri... Realitatea părea că se fărîmița treptat în jurul meu. Săptămînilе, lunile și anii defilau, ritmați de metronomul monoton al orelor mele de muncă în parkingul subteran... O bună bucată de vreme, am trăit cu proiectul de a fugi și mai departe, de a mă instala în Canada sau în Australia: bunicul meu dinspre mamă fusese cît pe-aci să emigreze în Statele Unite, prin anii douăzeci. Oh, să pun mări și oceane între trecut și mine - asemenea brațelor lui Lethe, fluviul uitării, ce se încolăcește la nesfîrșit în jurul planetei!

*

**

În 1980, micul „conciерge“ al blocului de la numărul 19-21, rue de Dantzig, unde Clémence și eu abia ne mutasem, mă strigă într-o zi, o clipă înainte ca eu să urc spre etajul patru: voia să-mi ofere un cadou.

Scara de bambus! O zărisem imediat în lojă, rezemată de un perete. Unul din picioarele ei trebuia să fie puțin mai scurt decît celălalt, îndeajuns ca s-o facă instabilă. Cu luni mai tîrziu, lemnul ei gălbui imi provoca o stare de bună dispoziție atunci cînd o contemplam rezemată de rafturile metalice ale bibliotecii. Puțin imi păsa că un alt locatar (avusesem parte și de acest detaliu) putuse coborî această minune în localul pubelelor, la gunoi!

Scară a lui Iacob în lemn de bambus: cohorte de îngeri ar fi putut să meargă de-a lungul ei pentru a coborî din ceruri sau pentru a se întoarce în rai. Dar singurele care suiau și coborau erau reveriile mele cu pas ușor.

II

D E CE voi fi acceptat să-l înlocuiesc pe paznicul de noapte (el însuși îl înlocuia pe Didier în timpul concediului său anual), în noaptea de Sântămărie a celui de al șaptelea an al meu în parkingul subteran?

Vara, imobilul de pe avenue Montaigne era în bună parte dezertat de bogații săi locatari. Privii în voie televiziunea de seară, apoi un clasic al filmelor polițiste americane din anii '50. Pe la orele 23, imi luasem rămas bun de la paznicii celor trei intrări ale blocului. Stînsei televizorul ca să branșez ecranele circuitului intern de supraveghere. Singurătatea căpăta consistență. Era momentul să dau o raită la subsolul al doilea al garajului. Și acolo, în timpul zilei, era mișcare: automobile intrau și ieșeau, șoferii lustruiau limuzina patronului, lucrătorii de întreținere și curățenie a imobilului hărniciau și trîncăneau. După miezul nopții, zgomotul tălpilor mele pe beton, între ziduri de beton, mă neli-

niștea; și nu încetam să pîndesc ecoul altor pași posibili.

Pe la unu din noapte, mă refugiaseam mai mult sau mai puțin în cabina mea de gardian cu pereții de sticlă, ce-mi era atît de cunoscută. Apoi ieșii iar, deschizînd larg ușa și ferestrele ca să creez curent în vreme ce eu aveam să fac un tur spre celălalt capăt al aleii centrale... Auzisem eu bine soneria? Repe-de, o persoană era probabil blocată într-unul din cele 24 de ascensoare; sau era, poate, vreun întîrziat ce nu-și găsea cheile și cerea să i se deschidă una din porțile de pe avenue Montaigne.

Era un ascensor - cel mai apropiat, la capătul unui mic culoar - imobilizat acolo, la primul subsol. Persoana ce se afla înăuntru nu reușea să deschidă; cu un gest hotărît, trăsese spre mine mînerul exterior. Ființa umană în dificultate se revelă a fi un bărbat solid, care puse cît ai clipei pe pieptul salvatorului său, chiar în dreptul inimii, țeava unui gros revolver prelungită de un tub pentru a asurzi detunăturile. Chipul necunoscutului era mascat de un ciorap de nailon foarte închis - apoi înțelesei că aveam înaintea mea un Negru ale cărui buze groase păreau a se deschide într-un suris-rînjat. Între timp, alți doi indivizi iviți de nu se știe unde mă imobilizaseră, iar un al patrulea imi răsucea brațele în spate și-mi puneă cu mare repezițiune cătușe. Un glas de gheață mă preveni:

- Nu-ți facem rău dacă stai liniștit, de nu...

- Dar ce înseamnă...

Vocea mea dispăcu profund bărbatului ieșit din ascensor: foarte greaua și foarte lata lopată ce-i servea de mîna stîngă se abătu peste gura mea dîndu-mi o palmă ce nu avea să întîrzie a mă înzestra cu buze la fel de umflate ca ale lui. Negru extrase dintr-un buzunar de-al meu batista și se folosi de ea ca să-mi pună căluș. Din buzele pleznite sîngele curgea în picuri pe cămașă. El retrase puțin batista din gura mea, înainte de a o fixa cu o zdreanță ce putea a ulei ars și benzină, înnodată sumar în spatele capului.

La repezeală, inșii mă împinseră spre cabina mea de gardian unde, cu o metodică precipitare, începură să scoțosească prin sertare. Găsiră imediat într-unul din ele caietul cu numele locatarilor și numerele lor de telefon interior. Unul din ei chemă apartamentul ce-i interesa, lăsînd să sune îndelung. Lunganul blond care-mi pusese cătușele mă împinse din spate în afara cabinei, spre micul local vecin, cu *pubele* (butii în material plastic, pentru gunoaie). Mă făcu să avansez cu un pas spre interior. Un zgomot parcurs tubul de evacuare, și un fleac oarecare ateriză; în clipa următoare, trăznitul își infipse colții în ceafa mea.

Izbisem în cădere un fel de muchie: pe obrazul meu stîng o tăietură apăruse; o simțeam picurînd, și mă temeam de o infecție. Mă gîndii la asta de îndată ce-mi revenii, culcat cu fața printre gunoaiele revărsate din pubela pe care o răsturnasem căzînd. Ceafa mă durea, și locul lovit părea că pulsează. Zdreanța imi urcase încetul

cu încetul peste nări, fără a mă împiedica să respir și protejîndu-mă întrucîtva de necurătenii. Cu prudență, mă întorsei pe spate, apoi izbutii să mă ridic în capul oaselor. Puțin cîte puțin, ochii mi se obișnuiseră cu slaba lumină ce pătrundea în local pe sub ușa metalică și pe de lături. Nici nu încercai să mă ridic în picioare: la ce bun? Oricum, n-aș fi putut ieși neobservat, ba chiar riscam să provoc nerăbdarea brutală a spărgătorilor. Cu vîrful unui pantof, întredeschisei un pic mai mult ușa localului... Ce-aveau să facă cu mine?

Multă vreme putui să-mi pun în voie această întrebare, ca și multe altele asupra soartei mele. Apoi auzii sforăitul majestuos al unei mari limuzine pe care o știam garată nu departe de cabina gardianului. Pași se apropiară, ușa metalică fu brutal deschisă cu piciorul. În timp ce eu clipeam frenetic din ochi, blondul mă ajută să mă pun pe picioare și mă conduse spre cabină.

- Ai stat liniștit, *nimeneo!* mă lăuda el. Vezi, nu suntem chiar așa de răi!

Cu coada ochiului, imi păru că zaresc un rînjat în formare prin țesătura mătăsoasă ce-i masca fața. Individul mă făcu să intru cu un pas în cabină, apoi... Cînd iarăși imi regăsi cunoștința - cu ceafa în flăcări, cu brațele răsucite în dos și total amortite sub cătușe - reaflai tăcerea care mă asuprise obsedant la începutul veghii mele de Sântămărie.

Mult, mult mai tîrziu, o sonerie se declanșă, răsunător. Pe unul din cele trei ecrane ale circuitului intern de supraveghere recunoscu o femeie grasă care făcea menaj în imobil. Ea cunoștea unde era plasată camera așa că, privind cu severă nerăbdare în direcția acesteia, ochii ei ușor bulbucăți păreau să răzbească pînă la primul subsol scrutîndu-mă în persoană. Nu-i puteam răspunde (cum să fi apăsat pe butoane?), așa că femeia aceea avea să se resemneze și să facă ocolul prin place de l'Alma spre rue Jean Goujon, unde se afla rampa de acces în parking. Un sughiț de istovire mă sufocă, știind că voi fi liberat în scurtă vreme.

Zorii coborau de-a lungul rampei, și cu ei o ambulanță a Salvării. În timp ce femeia de menaj povestea cuiva - cu excitație și mîndrie - tot ce știa și presupunea despre ce se întimplase, niște mîini experte și blinde mă ridicară și mă depuseră pe o targă. Apoi fui purtat undeva.

Din cartea *En déchirant des agendas* - „Sfîșind agende“

Romanele teatrului și viața în trompe-l'oeil

„În timpul ciumei, de luni de zile, în fiecare vineri, în teatrul nostru răsunau tînguirile melodioase ale lui Orfeu și chemările neputincioase ale Euridicei“.

Albert Camus, *Ciuma*

MAI MULT decît oricare altă artă, teatrul l-a sedus pe scriitor. Există o literatură de teatru, cea recunoscută, scrisă pentru scenă și există alta, ignorată, despre teatru, o literatură care nu are nimic episodic, căci teatrul se află la originea a numeroase texte pe care le putem reuni sub titlul generic de *romanele teatrului*... Pentru că se situează la jumătatea drumului dintre adevăr și iluzie, teatrul devine material literar. Nici complet fictiv, nici în întregime trăit, actul teatral interesează tocmai datorită acestei incertitudini niciodată integral rezolvată. Între trupurile vii de pe scenă sau din sală și destinele imaginare care se intrupează în teatru intervin mereu tulburări, contaminări, uitări de sine. Scriitorul se strecoară în această falie care se deschide în fața lui și captează tot ce suscită ea ca rătăcire a ființei de ambele părți ale rampei.

Romanele teatrului transformă teatrul într-o lume. O lume din care scriitorul selectează comportamentele umane legate de o practică atât ludică cît și artistică. El reține mai ales ceea ce zămislește teatrul drept viață plecînd de la eșecurile sau de la reușitele sale supreme, adică de la mizeria tot atît cît de la gloria lui. De la Cervantes la Henry James, de la Goethe la Thomas Mann, de la Stendhal și Balzac la Proust și Zola, de la Nerval la Villiers de l'Isle Adam și de la Schnitzler la Klaus Mann sau Botho Strauss, ca să nu-i numim decît pe aceștia, scrierea romanescă se străduiește să transcrie tulburările identității sau mitologia pe care le zămislește teatrul. *Romanele teatrului* construiesc universul mental al teatrului.

Pactul de închidere

TEATRUL propune experiența în trompe-l'oeil a vieții. Nu imaginea vieții, ci experiența ei căci, în cadrul scenei, trupurile reconstruiesc viața păstrîndu-i înfățișarea și pîzindu-i natura. Ca să se implinească, această viață „secundă“ necesită o despărțire; de aceea o rampă simbolică îi separă întotdeauna pe cei vii din sală, de actorii, la fel de vii, de pe scenă. Este vorba aici de un adevărat pact al închiderii, un pact întemeietor căruia teatrul este chemat să subscrie și este puțin important dacă uneori îl acceptă sau alteleori caută să-l subvertească. Pactul de închidere va dăinui întotdeauna, temei constitutiv al muncii teatrale. Viața în trompe-l'oeil, vocație a teatrului, reclamă această despărțire drept termen de plecare. Pactul de închidere sau imperativul indispensabil emergenței ficțiunii... dar, și experiența o atestă, clauzele pactului pot să nu fie strict respectate, pot să aibă loc accidente și derapări. Atunci, medierea prin personaj se intrupează, iluzia se năruie și, la adăpostul sălii, se infiripă dialogul direct dintre actor și spectator ca între ființe care comunică dincolo de mașina teatrului. Pactul închiderii este rupt. Acestor falii li se consacră de obicei literatura. acestor schimburi furșe, îndeobște ascunse privirii co-

lective, dar care procură partenerilor efectul vieții reale în timp ce sala, gîndesc ei cu incintare, se mulțumește cu viața în trompe-l'oeil. Scriitorul se străduiește să surprindă acele fisuri care brăzdează edificiul iluziei generalizate, producînd fugitiv partenerilor fericirea unui schimb personalizat, în ciuda ficțiunii. Închiderea, o clipă intreruptă, lasă astfel loc complicității, o complicitate de cele mai multe ori amoroasă care seduce cu atît mai mult cu cît insingurează. O complicitate, cum spunea Cioran, a cărei muzică îi imbată pe contrabandiștii afectelor capabili să comunice într-o sală oarbă la schimburile dintre ei. Nici sesizabilă, nici accesibilă celorlalți, complicitatea își mărește eferescența în măsura în care produce un sentiment de insularitate: singuri printre ceilalți. Complicitatea îl interesează pe romancier tocmai pentru că ea se vrea aventura unui schimb ce se sustrage comunității. Ea înnoadă destine individuale în ciuda prezenței colective inconjurătoare. Astfel, în interiorul unui context de grup, condiție a actului teatral, se leagă un dialog mut și se trezesc patimi. Anunțate în primul rînd de priviri.

Relația de incertitudine

TEATRUL devine literatură de îndată ce sunt depășite barierele și s-a frînt consensul inițial, adică s-a transgresat pactul de închidere. Scriitorul pleacă de la normă pentru a-i sesiza mai bine alunecarea și reține imprevizibilul, tulburarea și perturbația pe care le suscită. El știe că în ciuda restricțiilor instaurate, a principiilor stabilite, a securității garantate, între diferitele identități prezente se instaurează întotdeauna o relație de incertitudine, și ea indisociabilă de natura însăși a teatrului. Relația de incertitudine se prezintă drept celălalt pol, opus, al teatrului, germene care permite subversiunea pactului de închidere: ea este aceea care lasă să se prevadă exploziile și permite contaminările, într-un cuvînt toate acele accidente dragi scriitorilor. *Romanele teatrului* se hrănesc cu ceea ce produce relația de incertitudine pe fondul de înfrîngere a închiderii. Atunci, pe neașteptate, se ivește o viață neprevăzută, diferită și distinctă. Ea dezorganizează ansamblul și năruie barierele. Din teatru, scriitorul reține, mai mult decît împlinirile sale, rătăcirea sau panica: astfel trompe-l'oeilul se destramă și nu mai parvine să mai înfrîneze patimile sau să întretină iluzia. Această suspendare trecătoare și localizată a datelor indispensabile funcționării teatrale produce o literatură atrasă mai mult ca niciodată de clipa în care relația de incertitudine rupe pactul de închidere. Romanul se scrie întotdeauna cînd construcția programată se clatină.

Principiul contaminării

NU NUMAI în interior, în sală, dar și în afara ei, relația de incertitudine afectează ființele implicate în actul teatral, și „romancierii“ pornesc la vîntoarea acelor semne care atestă că actorul, ca ființă, s-a contaminat de practica jocului, iar confuziile îi afectează la rîndul lor pe spectatorii derutați de surpriza comunicării întreținute direct cu comedianții sau partenerii de

lojă. Literatura, mai mult decît orice discurs teoretic, atestă că din acest „între trei“ - personaj, actor, spectator - la care ne invită teatrul, unii nu scapă întregi. Iar romanele și nuvelele sunt consacrate tocmai acestor rătăciți ai jocului care s-au lăsat prinși în joc tocmai pentru că au uitat de joc. Ei, mai mult decît oricine, sunt cei care readuc teatrul la viață, la propria lor viață, revîndu-i astfel, implicit, puterile dar și pericolele pe care le implică. Din cauza unui defect de viziune sau a unei proiectări neprevăzute, iluzia se destramă iar cei care suportă astfel de jocuri sfîrșesc prin a deveni personaje romanești. Pe fondul identității vacante sau a molipsirii sentimentale, acești nesupuși ai pactului de închidere se află la originea evenimentelor pe care doar teatrul le îngăduie și de care se pasionează literatura.

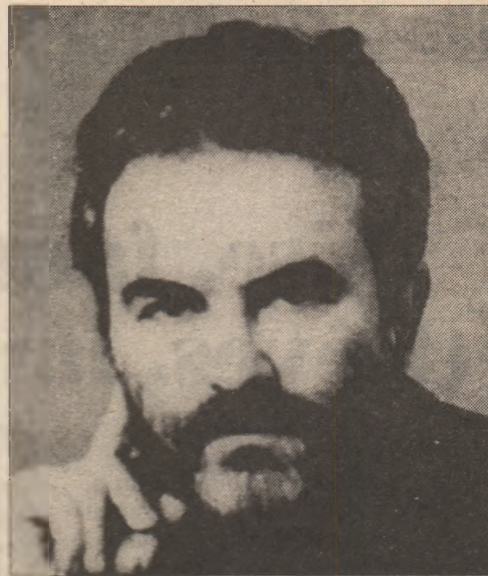
Un loc manipulat

PENTRU că relația de incertitudine înscrisă în însăși esența teatrului, scriitorul îl tratează uneori concret, ca un spațiu incert, un teritoriu propice manipularilor și matrapazlicurilor, camuflărilor și capcanelor. Acolo unde identitățile se dislocă, unde spațiul este manipulat și unde domnește iluzia se instalează domeniul bănuiei: porțile fantasticului se deschid și secretele romanului polițist găsesc un teren privilegiat. E.T.A. Hoffmann și P.D. James. Ei știu, fiecare în felul lui, să se joace cu farsele și fetele jucate de teatru. Culise, măști și travestiri, tot repertoriul indispensabil maștrilor fantasticului și romanului polițist. Libertate și neliniște, reunite ele fac din teatru o artă aptă să întretină straniul îndrăgit de Hoffmann și să favorizeze disimularea ale cărei resurse multiple le explorează P. D. James. Pentru că este atît de nesigur, teatrul se dovedește a fi, dintre toate artele, cea mai susceptibilă să satisfacă propensiunea spre fantastic sau să asigure climatul favorabil anchetelor polițiste.

Rețeaua de schimburi

TEATRUL se implinește mereu prin prezența mai multor persoane și fiecare îl frecventează sau îl practică din aplecare pentru o experiență colectivă, test suprem al vocației teatrale. Aici, de fiecare parte a rampei de despărțire, totul se divizează și dintr-aceasta decurge plăcerea, tocmai din această uniune a jocului și a privirii care facilitează multiplicitatea unei rețele de schimburi cu linii de forță și puncte de focalizare, cu raporturi de putere și imprecizări afective; împreună, ele o realizează cînd explicit, cînd confuz. *Romanul comic* sau *Căpitanul Fracasse* de pildă, ce povestesc ele oare ca multe altele dacă nu tocmai teatrul ca aventură comunitară, iar Balzac sau Zola ce dezvăluie ei dacă nu cartografia politică și socială a orașului redesenat în sală? De fiecare dată, pe fondul experienței colective, sunt explorate fie hieroglifele dezordonate ale trupurilor perturbate de contaminarea rolurilor și a sentimentelor, fie scenariul pe care-l joacă, într-o sală, ceea ce Thorstein Veblen numește „clasa de ocupații“.

Pentru că dispune de repere, ochiul experimentat reușește să asimileze sala

cu această „întindere organizată“ ce este teritoriul. Aici doar începătorul se poate rătăci... Trupa, la rîndul ei, se afirmă ca o organizație puternică, pentru că este inzebrată cu o ierarhie și un sistem de repartitie a „funcțiilor“ bine stabilite. Timp de mai multe secole ea s-a prezentat ca un grup solid articulat în care, ca și în sală, domnește ordinea. În sinul acestor comunități teatrale în care puterea se afișează iar structura se citește, scriitorul scoate la iveală legăturile ilicite sau tensiunile neprevăzute, pe scurt ansamblul jocurilor niciodată potolite între ceea ce se spune și ceea ce nu se spune. El reveală tot ceea ce rețeaua de schimburi din teatru, dincolo de orice distribuire a rolurilor, sociale sau scenice, produce ca eveniment neprevăzut. Scriitorul mătură cu privirea sala sau se cufundă în trăirea unei trupe. Ca să poată sesiza, fisura și capta ruptura: poveștile de teatru vor fi pentru totdeauna povestiri de efracție! Ei scotocească acolo unde societățile sunt confruntate cu zguduiri și sălile perturbate de sosirea candidaților neașteptați la gloria socială sau a îndrăgostiților în căutare de iubite fugitive, în lipsă de altele consimțitoare. Sub ordinea instaurată de teatru viața continuă să țîșnească și cînd rețeaua se perturba scriitorul la pîndă îi captează smunciurile.

Stație și parcurs

CÎND se fixează asupra publicului, conform unei reguli care atestă importanța teatrului, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, ca rit social căruia orice leader al orașului trebuia să se supună, romanele se mulțumesc, de cele mai multe ori, cu o simplă oprire: de la *Doamna Bovary* la *Anna Karenina*. Scena lojei, echivalent al unei arii previzibile dintr-o operă indispensabilă. Dimpotrivă, oprirea și se opune parcursul de îndată ce romanele încearcă să urmărească o carieră de actor: de la Wilhelm Meister la Hendrik Höfgen. În unele romanele insistă asupra episodului de viață, în altele asupra alegerii de viață: în raporturile lor cu teatrul, spectatorii și actorii întrețin o relație diferită cu durată. Acestei antinomii privitoare la timp i se adaugă alta, legată de spațiu, căci pe de o parte există un sedentarism al spectatorului care pătrunde, la un moment dat al itinerariului său, în spațiul bine ordonat al teatrului, iar pe de alta o migrare a actorului care, călătorind prin țară, se dedă experienței prelungite a teatrului, contradictorie și adesea derizorie.

Traducere de
Micaela Slăvescu

(Continuare în numărul viitor)

Georges Banu a scris acest text pentru manifestarea *Romanele Teatrului* (octombrie-noiembrie 1995), organizată din inițiativa Academiei Experimentale a Teatrelor și realizată în colaborare cu Athénée-Théâtre Louis Jouvet

Budapesta, cu filme, fraieri și gangsteri

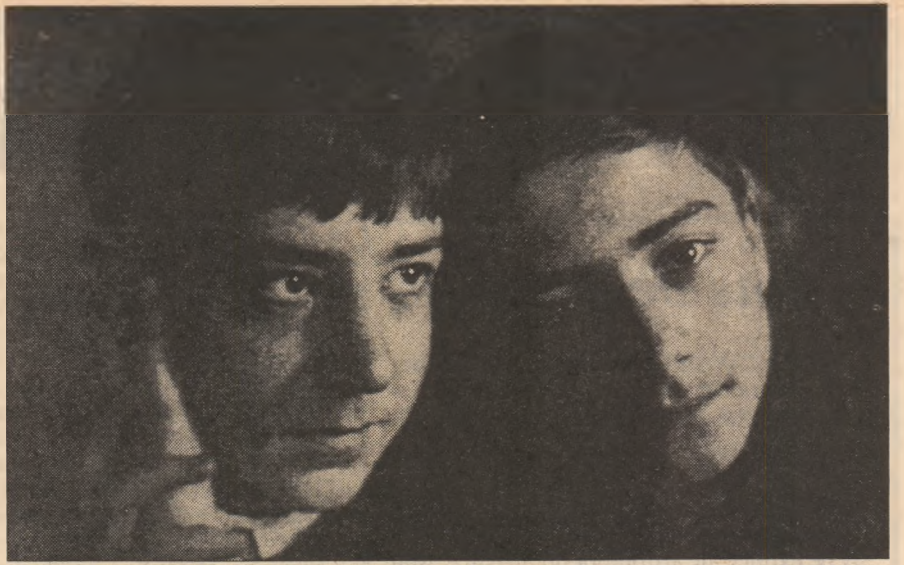
UN FOST critic literar, redactor fără slujbă și fără un ban în buzunar, intelectual febril și păgubos, are o idee de firmă. Fondează „Țapul ispășitor SRL”. El însuși se declară „dr. țap ispășitor”. Ideea are un succes fulminant. Încep să curgă propunerile și banii; tot felul de înși cu afaceri dubioase, tot felul de „caritași” și de „fondiști” vin și își plasează vina la țapul ispășitor. El știe să suporte cu stoicism ecourile isterice ale escrocheriilor moarte și nervii clienților din ce în ce mai nervoși. Oamenii trași pe sfoară tropăie în jurul „doctorului”, filfiind hirtii doveditoare. „Sint gata de dialog”, zice el. „Nu vrem dialog, vrem banii!”, zic ei. „Dați-mă în judecată”, zice el. „Avem deja 80 de procese degeaba!”, zic ei. „Sintem în Europa”, zice el. „Care Europa? Na Europa!” zic ei, și-l bat măr. „Toate personajele sint imagine”, zice regizorul, Péter Bacsó, autorul comediei *Fraieri și gangsteri*. Personaje imagine din tot Estul, uniți-vă! Lumea începe să se polarizeze în *fraieri și gangsteri*... Până la urmă, în filmul lui Bacsó, marele fraier întilnește marele gangster, firma „Țapul ispășitor” ia proporții internaționale, curg kilometri de faxuri, se învârt sume astronomice, fostul mic întreprinzător devine miliardar de carton, semnează totul cu ochii închiși (la propriu), și așa ajunge un critic literar să fie căutat de Interpol... În final, după o serie de cercetări și puneri în libertate, marele fraier e luat pe sus și dus direct la Parlament: acolo, la cel mai înalt nivel, un comitet anti-corupție în criză vrea să-l coopteze de urgență pe dl. doctor, în calitate de țap ispășitor profesionist. Fraierul nostru o ia la goană - a atins pragul incompetenței -, fuge, fuge, urmărit de poliție, ajunge pe un pod fastuos și, de acolo, se aruncă în Dunăre! Soluție netransmisibilă; pentru că o săritură în Dunăre, chiar și într-o comedie, are un plus de patetism față de o săritură în Dimbovița, iremediabil caragialiană. Nu întâmplător *acest* film a fost ales să închidă, *hors concours*, festivalul. E chestiunea sfârșitului de secol, în Est: chestiunea *fraierilor și a gangsterilor*.

De douăzeci și opt de ani încoace, indiferent de condițiile atmosferice, fie îngheț, fie dezgheț, o cinematografie vecină și prietenă reușește să aibă un festival național. O *Săptămână a filmului maghiar*, la care marele public din Budapesta și invitații din lumea largă au prilejul să evalueze recolta unui an și să constate „cum mai merge filmul maghiar”. Se pare că merge bine. Dacă în '95 s-au făcut 9 lungmetraje, în '96 producția s-a dublat. Numărul de intrări la cinema a crescut și el. La fel, numărul de săli. Din vara trecută și până azi, în Budapesta, numărul de locuri în sălile de cinema a crescut cu 40%! S-au dat în folosință trei noi complexe cinematografice, fiecare cu mai multe săli. Festivalul a avut loc chiar într-un astfel de cineplex (Corvin Film Palace), realizat prin renovarea

spectaculoasă a unui cinematograful vechi, cu un interior modern, funcțional, cu dotări tehnice de ultimă oră și cu o fațadă retro, concepută în spiritul cinematografului original (fost punct fierbinte, aflăm, în Budapesta revoluției din '56).

Festivalul a fost în măsură să prezinte în jur de 100 de titluri de diverse genuri, dintre care 22 lungmetraje de ficțiune. Din păcate, documentarele nu au fost traduse în nici un fel, deși ele se anunțau, prin natura unor subiecte, de un interes special pentru un critic român (De pildă, un documentar despre masacrul de la Ip, sau un altul despre istoria „Copiilor de la Snagov”, din '56). Pentru că 1996 a fost un an aniversar, dar nu numai de aceea, foarte multe documentare s-au oprit asupra revoluției din '56. Cu siguranță, o „săptămână tematică”, „1956 în filmul documentar maghiar” s-ar bucura de o mare audiență și la publicul din România.

DI COLO de cifrele stentive și de ambianța sărbătorească a unui festival, se ghicește o cinematografie care se luptă vitejește cu cele două clasice crize: cea de bani și cea de creativitate. Președintele Juriului, o regizoare de prestigiu internațional, Márta Mészáros, a semnalat, în discursul de la festivitatea de premiere, absența din palmares a premiului pentru debut. Pentru că, „nu e ușor pentru un tânăr să facă azi film. Nici pentru bătrâni nu e ușor, dar, oricum, ei găsesc mai ușor sponsori. Tinerii regizori ai cinematografului maghiar au peste 40 de ani, ceea ce e destul de trist...” În acest context, se poate spune că marii câștigători ai festivalului și ai Marelui Premiu (ex aequo) au fost doi tineri regizori: Timar Peter (n. 1950) și Janisch Attila (n. 1957). Primul, pentru o comedie muzicală, *Dollybirds*; anii '60 văzuți cu ochiul „post-modernist” al unui cineast al anilor '90; montaj *crazy*, citate ironice sau tandre, o nostalgie amuzată de ea însăși. Juriul l-a premiat pentru „felul proaspăt în care a știut să vadă trecutul” și pentru deschiderea inteligentă spre succesul de public. Celălalt film premiat, *Lung crepuscul*, s-a plasat la antipod: genul sumbru, „de artă” și de sală goală. Juriul l-a premiat pentru aplicația cu care urmează o anumită „tradiție stilistică” a filmului maghiar. Personajul unei bătrâne doamne, visându-și propriii „fragi sălbatici”. Un amalgam de vise concentrice și de șarade coșmarești. Starea de „crepuscul”, în care filmul pătrunde uneori cu pas ușor, inspirat, alteori apăsător, școlărește, mereu fascinat de personalitatea actriței principale (o figură emblemată a filmului maghiar, Mari Töröcsik). Recompensat în palmaresul Juriului doar cu premiul pentru imagine, filmul unui alt tânăr regizor, *Băieții Witman*, de Szász Iános (n. 1958) a fost preferatul criticilor străini (pentru critica locală, comparația cu proza de la care a pornit filmul funcționează

Băieții Witman, doi copii-actori descoperiți în Ardeal: Fogarassi Alpár și Gergely Szabolcs

ca un handicap; proza e mai puternică decât filmul, spun ei). Povestea „de epocă” a doi frați care, în prag de adolescență își pierd tatăl și, peste puțină vreme, sfârșesc prin a-și omori „prin imprudență”, mama. Filmul intră în profunzimea poveștii, în subteranele pline de mister, de sadism și de cruzime ale copilăriei - o copilărie devorată deopotrivă de înstrăinare și de nevoia de dragoste. Emoție clocotitoare, expresie laconică, desen riguros. În rolurile celor doi frați: doi actori-copii extraordinari, descoperiți de regizor în România. În rolul mamei orbite de egoism: Maia Morgenstern (pe care Márta Mészáros îmi spune că o consideră „una din marile actrițe ale lumii”), singura noastră actriță pentru care cariera internațională a devenit o realitate. În alt film din festival, în rolul principal l-am descoperit pe Claudiu Bleonț; pe același generic, autorul imaginii: Doru Mitran. (Actori avem, operatori avem. Filme nu avem. Dar asta e altă poveste). În alte distribuții, în roluri mai mari sau mai mici, puteau fi văzuți un Danieł Olbrychski sau un Jiri Menzel, ambasadori iluștri ai unor cinematografii acum arse de secetă.

C ELE două surse majore de inspirație ale „ficțiunilor”: istoria anilor '50 și actualitatea anilor '90. La anii '50 se întorc, semnificativ, mulți regizori născuți în anii '30. De pildă Livia Gyarmathy (n. 1932), cu *Evadarea* (premiul pentru cel mai bun scenariu), pe care organizatorii l-au ales pentru seara de deschidere a festivalului (deși rezolvarea cinematografică abundă în clișee). Dar poate l-au ales pentru secvența finală, și pentru greutatea ei simbolică. Un tânăr reușește să evadeze dintr-un lagăr de deținuți politici, în final ajunge în fața unui microfon, la Radio Europa Liberă, și discursul lui va fi o „simplă” înșiruire de nume: un nesfârșit șir de nume, un nesfârșit șir de umbre. Ca un apel răvășitor al tuturor victimelor comunismului.

Filmul cel mai izbutit, la capitolul „anii '50” s-a numit *Duminicile Franciscăi*, de Sándor Simó (n. 1934). (Un film care „ar merge”, cu siguranță, și pe ecranele noastre, ca de obicei monopolizate de filme americane) Francisca, o creatură simplă, dulce și hazoasă (o actriță superbă, Eva Kerekes, Premiul de interpretare feminină) se trezește pusă de viață în postura de paznic de închisoare. Fata dragăstoasă și femeia în uniformă coexistă ca într-o „glumă” de Kundera. Istoria distrugătoare de vieți devine și ea, în ultimă instanță, un fel de glumă. Sinistră, dar bună.

Cît despre filmele actualității... Márta Mészáros avea, din nou, drep-

tate: „Apar, în filmele noastre, borfași, bandiți, criminali, prostituate, dar *veritabilii manipulatori politici nu apar*. Avem nevoie de filme care să se apropie de actualitate într-o manieră mai profundă... Multe filme exploatează „*show-ul mizeriei din Est*”, după care se dau în vînt cronicari de pe Champs Elysées. La Budapesta, doi confrăți francezi explicau, euforici, cit de bine ar fi primit la Paris un anumit film din festival (un film, de altfel, prost), pentru că „în el se vede atît de bine toată mizeria din Est” (E de presupus că, dacă acești ziariști s-ar trezi, peste noapte, puși în fața unui Est prosper și *egal*, s-ar simți teribil de dezabuzăți.)

ÎN LOC de concluzie. Acum peste o jumătate de secol, Călinescu scria într-un articol despre „conducerile de la Budapesta”, care au înțeles importanța uriașă a cinematografului pentru imaginea unei țări, pentru „propaganda” ei pe glob. (Un lucru care, la noi, nu s-a înțeles nici pînă azi. La noi, prioritățile sînt mereu altele, cinematografia e în pragul neantului, CNC-ul e decapitat și ambetat absolut. În plus, ca la noi la nimenea, în materie de festivaluri, cum se schimbă organizatorii ori anotimpul politic, cum reîncepe număratoarea de la ediția 1... Ai noștri n-au orgoliul tradiției, ci al reinventării roții.)

Invitații la Festival au primit cataloage luxoase, editate în engleză, care cuprind tot ce mișcă cinematografic în Ungaria, de la companiile de producție de film (56!), pînă la Centrele culturale străine care funcționează la Budapesta (inclusiv un Centru polonez, unul slovac, unul ceh; în catalog nu apare menționat un centru român de cultură). Ceea ce am constatat, la fața locului, este că asupra zecilor de companii producătoare, de studiouri, de fundații, de școli de cinema, de săli și rețele de distribuție - există o *viziune globală*; împreună, ele compun un TOT: cinematografia națională maghiară. În discursul care a încheiat festivalul, „vocea oficială” (vocea „conducerilor de la Budapesta”, cum ar fi zis Calinescu) își „exprima satisfacția” că „filmul maghiar e viu”, că trăim vremuri în care cinematografele nu se mai cheamă Karl Marx și Steaua Roșie, ci Hollywood, Broadway și Odeon, că în filme americane de succes, ca *Evita*, apar locuri din Budapesta, dar, zicea vocea oficială, „e mai plăcut să auzim limba noastră pe ecran și să vedem ochii noștri plîngînd. Să facem tot posibilul, să luptăm pentru ca filmul național să nu moară.”

Hotărît lucru, avem ce învăța de la vecinii noștri.

Eugenia Vodă

**PACATELE
LIMBII**

de Rodica
Zafiu

Nume de firme (II)

DEZAVANTAJELE principale, de natură estetică dar și practică, ale numelor de firme din lista pe care am prezentat-o în numărul trecut al revistei constau în succesiunea de sunete greu de pronunțat (adaug acum exemplelor anterioare și pe *Instcomp*), în efectele cacofonice sau pur și simplu excesiv de exotice ale artificiilor onomastice. Mai interesante - în același timp, e drept, mai rare - sînt cazurile în care numele, rezultate ale compunerii din porțiuni lexicale inițiale, evocă fragmentar și calamburist altele cuvinte decît cele din care au fost create: *Mucart, Tremula*. Multe invenții onomastice se apropie periculos de mult de cuvinte comune sau de nume proprii deja existente, riscînd să pară simple deformări ale acestora, într-o pronunție sau o grafie stilcitată: *Anversa, Convex, Pegus, Remarul, Niciman*. Discursul fantezist al numelor ajunge chiar în proximitatea unor forme ale verbului - *Iving, Aseman, Socot* - sau construiește involuntar un vocativ: *Energi-co*. Unele denumiri au aspectul unor formații cu sufixe diminutive: *Petrotel, Mobic*. Talentul inventării unui nume stă probabil în a-l face să pară perfect normal, integrat fonetic și morfologic sistemului onomastic, dar nu foarte asemănător cuvintelor deja existente; numele ideal ar trebui să fie sonor și ușor de reținut, fără a cădea în ridicol. Numele capătă o motivație semantică maximă - despre care nu putem ști întotdeauna dacă este sau nu involuntară - atunci cînd produce omonimii, ca în *SC Rodata SA*; dacă intenția a fost să se obțină forma feminină și arculat a adjectivului *rodă*, rămîne foarte îndoielnică ideea de a denumi instituții cu termeni care au aparența unei porecle, fie ea și apreciativă. Ciudată pare și alegerea care implică confuzii cu termeni din limbile străine de circulație internațională, în primul rînd cu engleza, uzuală în relațiile comerciale: *SC Predator SRL* (care vinde biscuiți cu cremă), *Bad Rulmenți*.

Omonimiilor riscante le sînt probabil de preferat cuvintele comune care se prezintă ca atare, soluțiile oscilînd între metaforă - *Bastion, Zarea, Fulgerul* - și metonimie (cînd cuvîntul ales indică materialul sau produsul principal): *Spirit, Oxigen, Carne, Zahărul, Marmura, Cărămida, Acumulatorul*. În cazul seriei metonimice, nemulțumite pot fi doar firmele concurente, care își vîd domeniul epuizat de un nume prea generic. Se observă în exemplele de mai sus și diferențele de opțiune pentru o formă a cuvîntului nearticulat - sau însoțită de articolul hotărît. Din cuvinte întregi sînt alcătuite și nume mai tradiționale, insule de normalitate în amestecul onomastic actual: *Teșătoriile Reunite SA; SC Galeria Victoria SA*.

O inovație în domeniul numelor de firme mi se pare a fi încercarea de a evita lungimea excesivă a compuselor de felul *Petroleumimport SA, Mediariompres, Prodvinco* etc. Soluția adoptată destul de des constă în izolarea unor fragmente sau grupuri de fragmente, care ajung să alcătuiască o sintagmă hibridă: *Expo Venus Com Impex SRL, SC De Caro Exim 96 SA, SC Rom Paulo Impex SRL, SC Banca 2000 Prodexim SRL, Anversa Est Textil SA, Semco Plasma Cer, Lynx Fil Impex, Pod Invent*. Noua denumire alătură abrevieri, legate sau izolate, nume de persoană, cifre. În asemenea combinații apar, timid, și numele de persoană autohtone: *S.C. Mateescu Prodconstruct SRL, SC Matei Producție SRL* (uneori cu riscul de a crea confuzii comice, în context, între un cuvînt comun și o parte a numelui propriu personal: *Matei Producție* pare un nume de fantezie dintr-un roman tezist).

RĂZLETE

SIRNEA, 29 sept. 1975.
Seara, între stîncile pustii ale satului de munte, femei stringînd cartofii, aplecate, vorbind între ele, auzindu-se tare din cauza îngustimii și goliciunii locului. Una constată ridicîndu-se și țînindu-se de șale, ca o concluzie:

„Capra face pozna și oaia pate.“
O referință la vreo întîmplare de la ei. Perfect. Zicerea. Perfectă. Mai tare decît cealaltă care a început să mă obsedeze de la un timp: „Iz-mene pe călător“ și pe care o știu din bărağan din copilărie. Dar abia acum... sensul, sau zisul în sine, mi se pare balcanic de fabulos ca la Anton Pann. Încerc să traduc proverbul femeii care acum s-a aplecat la loc, culegînd cartofii și sporovăind fără să se audă însă bine ce zice, din cauza poziției: toate vorbesc, muncind, cu gura în jos, cele dinspre mine, voinice, cu spatele lat împudic înălțat în sus.

„Oaia trage,... sau tot oaia trage ponosul“. Nu merge! E căutat, e literar, rigid, „prea corect“. *Capra face pozna,... și oaia pate*. Da, adevărul aici stă, și mai ales în greoiul *pate* ce ne duce formidabil de direct la sursa latină cea mai curată. Doar portughezii, poate,... sau la spanioli să mai întilnești originea bi-milenară... Pe urmă, ele se ridică una câte una cu toatele și cu sacii în spinare. Șiru... Șirul oilor... De aici și numele de Șirnea, probabil în care *nea!* poate fi chiar intersecția... indemnul străvechi.

În fine. Le vîd pe toate trecînd. Sînt bătrîne, muncite, deși nu au mai mult de patruzeci de ani. Tari și aprige ca brîncelele de mai jos, ceși iau pe loc la poceală bărbății bauți...

Fandoșeala unei cucoane prude

Ocean

REBI AVRAAM care își făcea siesta obișnuită, se trezi brusc. Mulțumi lui Dumnezeu că-l mai ține în viață, că i-a dat somn ușor și vise plăcute; își concentră apoi atenția asupra motivului deșteptării. Auzise clar cum poarta fusese deschisă, dar nu înregistrase și închiderea ei. Asta era grav, foarte grav. Însemna că, într-un minut, orătăniile vor părăsi ograda, mai întii giștele, apoi puși, picherile și, în sfîrșit, rațele. Se sculă și ieși pe cerdac. În umbra porții, stăteau nemișcați doi copii. Se vedea că ar fi vrut să facă repede cale întoarsă, dar frica îi înțepenise pe loc. Doar ochii țînneau după libertatea uliței.

Rebi coborî cele șapte trepte de lemn și le grăi cu blîndețe:

„Ce căutați voi, mai băieți

Ce vreți, și ai cui sinteți?“

Copiii tăceau cu încapăținare. Rebi se apropie și-l mîngîie pe cel mai mare pe creștet: „Cum te cheamă?“ Băiatul își descleștă gura: „Sănducu. Aista e fratele meu, Tulică, dar are numai patru ani.“ - „Și tu?“ - „Șase.“ - „Ați venit să-mi faceți o vizită?“ Nu știau ce să răspundă. Rebi îi pofti ceremonios pe cerdac și le dădu cite un fagure de miere să-l sugă. După un timp, începu și Tulică a vorbi: „Ne-a zis Egor, îl știi, Egor al lui Cracenko, a zis că n-avem curaj să venim la matale.“ - „Dar vouă nu v-a fost frică.“ Rușinat răspuse Sandu: „Nu. El a zis că ai să ne tai în bucățele și ai să ne bei singele.“ Rebi oftă amar. „Se mai spune așa ceva?“ - „Egor a zis, da' l-am întrebat pe tataia și o zis că-s prostii și povești. Să nu-l credem pe Egor. El a rămas repent de două ori în clasa a treia.“ - „Noi am pus râmășag“, interveni Tulică. Sandu i-o tăie scurt: „Eu am pus râmășag. Pe o praștie care i-a adus-o moșul lui din...dintr-o țară.“ Tulică scuipă boțul de ceară supt și declară solemn: „Am venit să ne dai nuci.“ Și făcîndu-și din amîndouă palmele un căuș/arc, recitară într-un glas formula obișnuită între copiii tuturor neamurilor din țîrg:

„M-a trimis păsărica
Să-mi umpli covățica.
Dac-ai umple-o

și rușinoase, făcînd prezentările.

„Îți prezint, - zice ea, - pe domnul care în ultimul timp are grijă de mine“. În loc de, - clar și pardon, - gagicul meu, scuze etc.

Pe vremuri, un țigănuș vioi urînd în tramvaiele supraaglomerate de sărbători: *La anu' și la mulți ani/ Pregățiți-vă de bani!* Simplu de tot. Mai ales acest prozaic și practic *Pregățiți-vă de bani*. Scurt și fără vorbă multă. Lumea se caută în buzunare și da repede, rîzînd, și asta mă miră. Pe urmă, îmi dau seama: talentul, orice-ar fi, desface mai iute pungile. Dacă e spontan, autentic.

Interogatoriul, acceptat, începe din copilărie:

Cum te cheamă? Cîți ani ai? Unde stai? Dar pe tata cum îl cheamă? Dar pe mama? Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?...

Orice vorbă adresată, chiar de iubire sau de respect este un fel de agresiune. „A pune stăpînire pe urechea celuilalt“ - ideea lui Kundera...

Garderobierul șchiop de la *Capșa* de pe vremuri în timp ce, în ciuda protestelor mele, îmi ține cu sila paltonul spunînd: „Pe cîți n-am îmbrăcat și dezbrăcat eu!“ Îi întind fără să vreau mîna ca un ins care se grăbește să felicite pe cineva pentru ceva neprevăzut. Garderobierul se fisticește brusc. Nu înțelege de ce, și cum. Nimeni nu-i mai strînsese mîna în acel loc incompatibil cu orice rang. Habar n-avea că vorbise ca un hîrșit om de spirit, chiar de la cafeneaua *Capșa*.

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Cenaclul Amfiteatru, 28 oct. 1975.

Adolescenții sînt triști. Maturii doar amăriți.

Marchizul de Custine, care scrie în aceeași perioadă (1839) cu Tocqueville (1835), - primul „Scrisori din Rusia“, al doilea „Democrația în America“.

Observațiile marchizului despre Rusia țaristă, și care îl avertizaseră totuși pe naivul de Gide:

„...disciplina aceasta de lagăr substituită ordinei cetății, starea de asediu devenită statul normal al societății... O țară de pasiuni neînfrîmate sau de caractere debile, revoltați sau automați fără trecere între tiran și sclav... O ambiție dezordonată și imensă... Un imperialism ce nu poate încolți decît în sufletul oprimaților și care nu se hrănește decît cu nefericirea unei nații întregi care, lacomă din cauza lipsurilor, ispășește dinainte, la dînsa acasă, printr-o supunere înjositoare, pornirea de a exersa și la alții tirania... Ce i-a făcut omul lui Dumnezeu de l-a silit să condamne șazeci de milioane din semenii săi să viețuiască în Rusia?... Dacă nu m-aș resemna în fața nedreptății lor, n-aș tipări aceste scrisori. Îmi pare rău că le scriu, însă prefer regretul, remușcării.“... „Miros de varză acră și de piei grase parfumate.“

E drept că Astalphe Louis Lenor, marquis de Custine, era un homosexual înrăit, bătut măr de niște cazaci, dar să scrii aceste lucruri la 1839...

Doi musafiri

Pe ceea lume-i ave-o“.

Rebi mimă stupoare: „M-ați prins, cavalierilor! La așa vorbe

Mă dau bătut

De la-nceput.

Dar pentru nuci

Mergeți în huci.“

Versurile plăcură musafirilor care riseră cu poftă. „În huci sînt doar alune, dar nu s-au copt.“ - „Oi-vei!“, continuă bătrînul jocul lui. „Dacă vă umplu covățica, ce-mi mai rămîne mie? Din ce îmi va mai face Sura turtă dulce? Oi-vei, ce-am să rod eu la iarnă?“ Se plimbă pe scîndurile cerdacului care trosneau. Copiii îl urmăreau din ochi, grîjului să nu diminueze dimensiunile căușului improvizat. „Vasăzică nu v-a fost frică? Ce să-i faci, printre puieți cresc și bureți.“ Sandu confirmă: „Nu ne-a fost frică, fiindcă a zis tataia că matale ești un popă ca și părintele Vasile. Numai barba e mai albă și mai...“ Se poticni înroșindu-se. Tulică ținu să completeze: „...mai hoată.“ Rîdea acum și Avraam. „Ei, bată-vă să vă bată! Toate le știți! Așteptați aici!“ Intră în casă și se întoarse cu un săculeț de nuci pe care le împărți la cei doi.

Copiii vrură să plece, dar Rebi îi opri pe loc: „Spuneți «mulțumesc», ca altfel nu vă mai primesc.“ Sandu și Tulică spuseră cuviincios „mulțumesc“, Rebi nu era însă gata cu ei: „Mai e ceva. Ascultați ce scrie la carte: «Vreme este să agonisești și vreme să prăpădești. Vreme este să arunci pietre și vreme să le strîngi. Mai fericiti sînt doi laolaltă decît unul, fiindcă un răsplată bună pentru munca lor.» Eu sînt singur. Ce-mi plățiți pentru nuci?“ Cei doi musafiri protestară, dar cînd Rebi Avraam le recită formula lor de cerere, „m-a trimis păsărica...“, își goliră anevoie buzunarele. Mare cîștig nu era: o bomboană, un bilet vechi de cale ferată, două cuie, două capace de sticle, o pietricică și patru nasturi. Rebi își alege cuiele: „Am să-mi fac o casă. Cu astea încep.“ Îi conduse pînă în uliță, se întoarse și închise bine poarta. Abia atunci băgă de seamă că o mină dușmană îi frămînta inima.

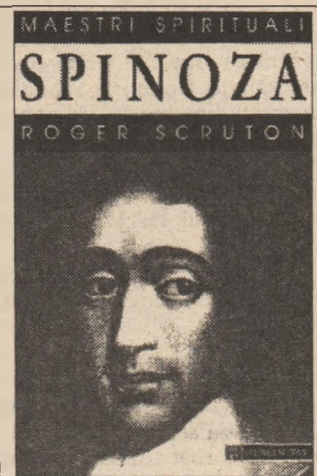
Paul Miron

Slefuitorul

UN FILOZOF care și-a câștigat existența lefuind lentile - concretizând, deci, acuitatea spiritului - poate deveni legendar. Și semnătura lui Spinoza alături de misterioasa Roză, și declarația sa *Deus sive natura* - care i-a inflăcărat pe Novalis, Goethe, Schelling, Hegel... - și deviza înscrisă de-desubtul Rozei - *caute!* (fii prudent!), și faptul că a scris în latină deși nu învățase această limbă decât după 20 de ani (știa altele multe! - spaniola, ebraica, portugheza, franceza...) - totul intrigă, totul poartă vâlul secretului. Roger

Roger Scruton, *Spinoza*. Traducere de Diana Arghirescu. Editura Humanitas 1996, 157 p. F.p.

Scruton crede și el că „alegând să scrie în această limbă cu multiple posibilități de interpretare, Spinoza a ascuns de fapt ceea ce scrisese“.

O educație menită unui viitor rabin (studiul teologilor evrei și arabi), maeștri spirituali de elită (rabinul Manasse ben Israel, prieten cu Vossius, Grotius și Rembrandt, apoi cărturarul Frances van Emden, care i-a stârnit entuziasmul pentru Descartes), frecventarea sectelor protestante (care i-au transmis stilul simplu de viață și toleranța, schimbându-i convingerile, făcându-l să renunțe la sinagogă - a urmat excomunicarea), toate aceste trepte ale evoluției de tinerete l-au schimbat pe fiul bogatului negustor evreu într-un singuratec înțelept, mai degrabă panteist. Trăia în sate olandeze cât mai retrase, dădea lecții de cartezianism, șlefua lentile. „Venitul modest și preocupările îl rețineau în casă, unde rămânea uneori și câte trei luni fără să iasă afară“. Datorită corespondenței cu mari oameni de știință, filozofi și teologi (Henry Oldenburg, Christian Huygens, Jan de Witt) au rămas cunoscute amănunte despre felul în care și-a scris opera - *Scurt tratat despre Dumnezeu, om și fericirea lui, Principiile filozofiei carteziene, Etica*, apoi o gramatică neterminată a limbii ebraice, *Tratatul despre îndreptarea intelectului, Tratatul politic...* La toate acestea se adaugă uluitoarea misiune de a determina încheierea păcii cu armata franceză aflată la Utrecht (Carol al II-

lea al Angliei își unise forțele cu Ludovic al XIV-lea al Franței împotriva olandezilor)...

Deși corespundea cu filozofii germani (indeosebi cu Leibniz), Spinoza a refuzat să predea la Heidelberg... De altfel, a refuzat orice avea aerul că i-ar fi stârnit independența (inclusiv onoarea de a-i dedica o carte regelui Franței). Viața sa relativ scurtă (24 noiembrie 1632 - 20 februarie 1677) a decurs în simplitate, naturalitate, izolare și modestie. „Ca mai toți olandezii, Spinoza își petrecea multe ore din timpul liber făcând schițe în cerneală pe hârtie. Fuma pipă și bea bere... Se îmbrăca îngrijit și convențional, afirmând că o neglijență exagerată este semnul unui spirit inferior“.

Sistemul său moral „proiectat să ne arate calea spre fericire“ - prin propriile puteri, omul fiind, la Spinoza, propriul lui destin - poartă amprenta aristotelică și pe cea carteziană, dar este tribut în primul rând educației orientale (Maimonide, și dincolo de el Ibn Sina, Ibn Rushd, teologul Al-Ash'ari, Cabala, Talmudul). Precum marii filozofi medievali arabi, el crede că la Dumnezeu se poate ajunge pe calea rațiunii, că „absoluta cunoaștere a lumii inseamnă binecuvântarea lui Dumnezeu“. „Tot ceea ce e făcut de dragul cunoașterii este bine făcut - și e făcut spre mântuirea noastră“. *Conatus* -ul ne determină individualitatea, ne distinge de lumea înconjurătoare - de acel tot incontrolabil, la fel de copleșitor și pentru muritorul zilelor noastre.

Herder a scris despre impresia profundă pe care i-a lăsat-o cugetarea: „Cel care îl iubește pe Dumnezeu nu poate năzui ca și Dumnezeu să-l iubească la rândul lui“. Se subînțelege că, asemenea intelectualistului Avicena, Spinoza crede că mai degrabă mințea care urcă spre Intellectul Făptuitor poate nădăjdui un răspuns. Ca numai filozofii știu să-și pregătească mințea pentru a-l primi pe Dumnezeu.

Mafie, umor, spaghetti

ANTONIO POLSINELLI, un tânăr italian emigrat în Franța (conform motto-ului din Paolo Conte: „Italianii nu călătoresc: emigrează“), se trezește moștenitorul prietenului său din copilărie, Dario, împușcat pe neașteptate în plin

Tonino Benacquista, *Comedia rataților*. Traducere de Nicolae Constantinescu. Editura Nemira 1997. 172 p. F. p.

Paris. Deși ținea să se îndepărteze cât mai mult de origini și să piardă orice legătură cu mahalaua italiană a Parisului, unde se născuse, Antonio se simte obligat să meargă în Italia pentru a vedea cele câteva hectare de vie moștenite, cu atât mai mult cu cât, cunoscându-l bine pe Dario, nu se îndoaia că strădaniile acestuia de a cumpăra via n-aveau cum să apară dintr-un interes de viticultor. Într-adevăr, vinul locului era cât se poate de acru, însă Dario planuise înscenarea unei „minuni“ (sfântul protector al locului, Sant Angelo, avea o statuie chiar în mijlocul viei). Cu ajutorul unui cerșetor orb, Antonio duce el însuși la îndeplinire planul, devenind celebru peste noapte (vindecarea unui orb de către statuia din care se prelinge vin). Bisericile vor licoarea locului pentru împărțășanie, diverși întreprinzători își oferă serviciile pentru a specula cât mai bine situația. Însă Antonio se trezește amenințat de un mafiot italian-american, fost proprietar al unei părți din vie, precum și de întreaga populație locală (o clauză testamentară stipula revenirea terenului în proprietatea comunității). Haituit din toate părțile, căutând scăpare în locuința fostului fascist Mangini, și el cândva proprietar al unei părți din vie, Antonio descoperă în acesta pe trădătorul - din război - al propriului său tată, precum și pe ucigașul lui Dario; el însuși scăpând ca prin minune de otrăvire (rețetă de macaroane inventate de Mangini).

Cu ajutorul Vaticanului, care descoperise înșelătoria, dar hotărâse să o aprobe în schimbul celei mai mari părți din câștig, mafioții sunt defi-

nitiv îndepărtați din regiune, iar Antonio, ajuns din nou la Paris, scapă cu bine din toate atacurile. O apologie a... pastelor făinoase încheie cu mult umor istoria („ele constituie un univers în sine, un univers în stare brută, căruia nici cel mai fin cunoscător nu îi bănuiește toate metamorfozele“): spaghetti, macaroane, ravioli - enigma bine ferecată, tortellini - povestea fără sfârșit, reîntoarcerea la origini...

Comedia rataților a primit nu numai Marele Premiu pentru literatură polițistă, ci și Trofeul 813 pentru cel mai bun roman și „Premiul Mister“ oferit de critica franceză.

Gloria Imperiului

UN PRIETEN turc din Dobrogea povestea, plin de umor, cum învăța el la școală despre victoriile zdrobitoare ale lui Tepeș, Ștefan ori Mihai, aflând apoi duminica, la școala confesională de pe lângă moschee, că acestea au fost „unele incidente la granița de nord a imperiului“.

De fapt, nici măcar perioada de glorie a Imperiului Otoman - cu ținuturi din zonele Iranului, Caucazul, Mării Negre, Egiptului, Siriei, Nordului Africii și a unei bune părți din Europa Centrală și de Est - nu a fost cunoscută în Europa cum se cuvine. Lui Cantemir i se comandase de către Academia din Berlin o Istorie a Imperiului Otoman, târziu, după al doilea asediu al Vienei de la 1683.

Umanistul turc Halil Inalcik, una din cele mai proeminente personalități ale țării sale - istoric, filolog poliglot, profesor universitar în Europa occidentală și S.U.A. - oferă o istorie didactică și obiectivă, cu o concepție laică asupra evenimentelor ce se înlanțuie determinist. Accentul cade pe „creșterea“ imperiului - perioada de vârf situată între cucerirea Constantinopolului (1453) și pierderea Ungariei (ca pașalâc) la sfârșitul secolului al XVII-lea. Desigur, cititorul român „aleargă“ să vadă cum sunt tratate evenimentele în care e implicat propriul nostru popor: am spune - obiectiv, uneori chiar măgulitor. Incur-

siunile lui Tepeș în Balcani sunt descrise ca eveniment deosebit. Cucerirea de către turci a Cetății de Baltă și a Chitilei (după o bătălie cu Ștefan cel Mare) s-a petrecut cu mare efort; „răzvrătirea“ lui Rareș a împiedicat desfășurarea unor proiecte la alte fronturi ale imperiului. De asemenea, pierderea Ungariei (cucerită după bătălia de la Mohaci, 1526) a început cu nesupunerea Țării Românești, a Principatului Ardealului și a Moldovei (evenimente corelate cu acțiunile lui Mihai Viteazul).

Dar cea mai consistentă și mai interesantă parte a istoriei Imperiului Otoman constă în analiza complexă a vieții economice și sociale, a structurilor militare, a curții imperiale și a structurilor politice, în evidențierea „specificului național“, a tradițiilor și a concepției otomanilor asupra propriului lor imperiu: fiind cuceritorii Constantinopolului, conducătorii politici s-au considerat întotdeauna „legații“ testametri ai Bizanțului; tot ce se aflase în interiorul Imperiului Bizanțului era „patria“ lor, ce era în afară - se numea cucerire. Doar declarase Mehmet al II-lea Cuceritorul catedrala Sfânta Sofia drept moscheea cea mai importantă, Constantinopolul drept capitală și el

Halil Inalcik, *Imperiul otoman. Epoca clasică (1300-1600)*. Ediție și studiu introductiv de Mihai Maxim. Traducere, notă, completarea glosarului și indicelui de Dan Prodan. Editura Enciclopedică, 1996. 495 p. F. p.

insuși se așezase în tronul ultimului Comnen! Pentru țările române această concepere a Imperiului a fost într-un fel benefică, întrucât hotarul nordic era considerat Dunărea (stabilit încă de Constantin cel Mare drept „limes“ nordic) și acest lucru explică de ce n-a fost forțată „turcizarea“ țărilor române așa cum s-a întâmplat cu celelalte din Peninsula Balcanică.

Studiul asupra lui Halil Inalcik, „decanul osmanisticii mondiale“, beneficiază de semnătura strălucitului discipol al acestuia, Mihai Maxim; traducerea și studiul introductiv sunt realizate competent de istoricul Dan Prodan. Hărți, trimiteri la izvoarele istorice, un aparat critic exact și util fac din volumul apărut un *sine qua non* al bibliotecilor noastre.

Cărți primite la redacție

◆ Jacques Paul, *Biserica și cultura în Occident, secolele IX-XII*. vol. I *Sanctificarea ordinii temporale și spirituale*. 461 p. vol. II. 447 p. - *Trezirea evanghelică și mentalitățile religioase*. Traducerea de Elena-Lilian Ionescu. Editura Meridiane 1996. Lei 8000.

◆ Daniel J. Boorstin, *Descoperitorii. O istorie a căutărilor omului pentru cunoașterea lumii și a lui însuși*. Traducere de Elena I. Burlacu. Editura Meridiane 1996. 371 p. + 581 p. vol. I și II lei 12.000.

◆ Henri-Irénée Marrou, *Patristică și uma-*

nism. Traducere de Cristina și Costin Popescu. Editura Meridiane 1996. 607 p. Lei 8500.

◆ San Juan de la Cruz. *Poeme mistice*. Ediție integrală bilingvă. Traducere, prefață, note și comentarii de Simion Bărbulescu. Editura Arania 1996. 106 p. Lei 996.

◆ Thierry de Montbrial, *Memoria timpului prezent*. Traducere de Mihaela Lungu. Editura Polirom 1996. 246 p. Lei 8500.

◆ Thomas Brody, *Fizică și filozofie*. Traducere de Doina Țîmpău și Roman Chirilă. Editura Tehnică 1996. 380 p. Lei 11.000.

ÎL DĂ PE TATA LA TV

TOTUL e gata în casa Minardi. Doamna Lea a curățat ecranul televizorului cu alcool, a pus deasupra poza de la nuntă, a scos husa de pe divanul care acum sclipeste într-un vârtej de floarea-soarelui. A pregătit o tavă cu săratele, un cozonac chiar dacă-i în afara sezonului, whisky-ul albionice și sucul de portocale pentru copii. A șters frunzele ficusului, a pus pe măsuta de sticlă panseluța cea mai frumoasă. Cei trei copii o privesc cum controlează dacă totul e în ordine, își răsucește șuvițele cu permanent și topăie cu tocurele pe parchetul dat cu ceară. N-o văzuseră niciodată fără păpuși în casă.

Și cei trei copii sînt gata. Patrizio, doisprezece ani, e pe divan, cu treningul de gimnastică preferat, roșu aprins, și o șepcuță a vinătorilor de castori din Minneapolis.

Lucilla, șapte ani, are o pijama cu pui de triceratopsi desenați și ține în brațe o păpușă Barbie gravidă.

Terminator, doi ani, a fost vîrit la mititica, în scaunul cu hamuri și într-un trening suprăcîptușit care îi permite să-și miște doar trei degete și o lingură-proteză. A fost drogat, i-au dat sirop cu codeină, ca să nu-i calce pe nervi.

Cineva sună la ușă. E vecina, Mariella, cu soțul Mario, au adus ciocolată și înghețată care merge direct la frigider, să nu se topească.

Mario, cu sacou și cravată, pentru ocazie, îi salută pe copii și-i strînge energic mina lui Patrizio.

- Ei, flăcăule, ce zici de taică-tu?
- Mă rog... - face Patrizio.
- Ce frizură frumoasă - zice Mariella către Lea - ne-am făcut frumoase azi, ai? Mda, nu-i o zi ca toate celelalte.
- Într-un anumit sens... - face Lea.
- La ce oră e transmisiunea?
- Peste vreo cinci minute.
- Atunci putem să dăm drumul la televizor.

- Telecomanda o țin eu - zice Lucilla.
- Lucilla, nu mai fă pe dictatoarea.
- Taticul mă lăsa totdeauna...

În clipa aceea și domnul Augusto Minardi e emoționat. A consumat o excelentă cină de orez cu ciuperci și încercă să se odihnească, întins pe un pat de fier.
- Sper să fac o figură frumoasă - se gîndește.
- Peste cinci minute e rîndul dumneavoastră - îi zice o voce din fața încăperii.

- La naiba - se gîndește domnul Minardi - am uitat să mă spăl pe dinți. Oare se vede la televizor?

- N-am invitat-o pe portareasă - zice doamna Lea, mestecînd o figurină de ciocolată - dar nu dintr-o prejudecată socială, nici vorbă, numai că e o mare palavragioaică și poate îi umblă gura despre ce-a văzut aici astăzi. Uneori, nu poți avea încredere decît în prietenii cei mai intimi.

Mariella o prinde afectuos de mină.
- Ai făcut bine - zice - și apoi lui Augusto nici nu-i era simpatică.
- Ai fi zis vreodată, flăcăule, că într-o zi o să-l vezi pe taică-tu la Tv? - zice Mario, așezîndu-se pe divan lîngă Patrizio.
- Chiar că nu...

- Dar taticu' a mai fost odată - zice Lucilla - era în coloana unei manifestații, numai că s-a văzut doar o clipă, în plus mai și ploua și era acoperit pe jumătate de umbrelă.

- Da, da, îmi amintesc - zice Mario - am fost și eu la manifestația aia.

- Pe ține te-au dat vreodată la Tv? - întreabă Patrizio.

- Pe mine nu, dar pe frate-meu da. L-au filmat cu telecamerele poliției, pe cînd se bătea pe stadion, s-a văzut mai mult de două minute, cu steagul în mină, păcat că dădeau în el aîlaltî de-i suna apa-n cap, blegul!

- Begul... - ride Terminator, boănînd cu lingura.

- Mario, te rog, ai grijă cum vorbești! Chiar azi - îi zice soția severă.

DOMNUL Augusto parcurge lungul coridor, spre sala cu lumină roșie. Chiar în capăt, vede o telecameră care îl încadrează.

- Sintem deja în emisie? - întreabă.
- Nu - zice insoțitorul - sînt înregistrări pe care eventual le montează după aceea...

- Ia te uită. Ca la vestiar, înainte de partidă.

- Cam așa ceva - zîmbește celălalt. Iată, acum sintem în transmisie directă.

Apariția pe ecran a lui Augusto a provocat aplauze răsunătoare și chiar cîteva lacrimi, în casa Minardi.

Patrizio nu reușește să stea în loc și tot sare pe divan. Lucilla își mușcă încetîșor păpușa. Doamna Lea are ochii umezi.

- Ia te uită ce liniștit e - zice Mariella - parcă numai asta a făcut toată viața. Chiar îi șade bine.

- Da. S-a pieptănat în spate, cum i-am spus eu.

- Cred că va primi o mulțime de scrisori de la admiratoare - zice Mario. Soția îl ceartă din priviri.

- Iată, se așează. Uite ce frumos prim-plan.

- Bătrînul Augusto! - zice Mario cam emoționat - cine ar fi crezut-o!

- Vai, nu - zice Mariella - publicitatea chiar acum.

- Sunt în emisie? - întreabă Augusto.

- În clipa asta nu - zice tehnicianul - sînt treizeci de secunde de publicitate. Apoi va fi prezentatorul care ne anunță, apoi trei minute care ne trebuie nouă ca să pregătim totul, apoi începem. Emoționat?

- Păi, sigur. Dumneavoastră nu?

- Nici cît negru sub unghie. Asta-i meseria mea - zîmbește tehnicianul.

Publicitatea s-a terminat. Apare pe ecran chipul îndurerat al prezentatorului.

- Dragi telespectatori, avem legătura

ra în direct cu închisoarea San Vittore, pentru transmiterea primei proceduri judiciare terminale din țara noastră. E o ocazie poate tristă pentru unii, dar foarte importantă pentru creșterea noastră democratică. În acest moment îl vedeți pe condamnat, Augusto Minardi, așezat în ceea ce se poate numi anticamera sălii terminale. Aici i se va face o injecție calmantă, înaintea procedurii.

- Vai, Doamne - zice Lea.

- Ce e?

- Augusto moare de frica injecțiilor...

- Chiar e necesar?

- E mai bine. O să vă moleșească puțin, așa n-o să vă dați seama de nimic...

- Mai bine nu. Pot să refuz?

- Nu vă pot obliga - zice medicul ridicînd din umeri. - Dar băgați de seamă că dacă vă apuca istericalele acolo înăuntru, dumneavoastră vă faceți de ris...

- Nu - insistă Augusto - injecție nu.

- Și acum ar trebui să fie gata fișa pregătită de reporterul nostru Căpățînă, despre diversele etape care au dus la această zi fatidică - zice prezentatorul.

„Augusto Minardi, 50 de ani, fost muncitor textilist, șomer de trei ani, fără antecedente penale, în dimineața de 3 iulie a anului trecut năvălește în supermagazinul de la periferia localității M. înarmat cu un pistol. Vrea să fure banii din casă. Dar casiera acționează semnalul de alarmă. Năvălește agentul de pază. Are loc un scurt schimb de focuri, la sfîrșitul căruia rămîn la pămînt trei persoane; agentul de pază, Fabio Trivella, 43 de ani, casiera Elena Petusio, 47 de ani, și pensionarul Roberto Aldini, 76 de ani.“

- Nu-i corect - zice Lea - ăla a murit de infarct.

- Da - zice Patrizio - dar mai e și poștașul...

„Minardi este arestat puțin mai tîrziu într-o sală de jocuri video. Procesul are loc după două luni, în transmisie directă, și Minardi e condamnat la închisoare pe viață. Dar, în urma noului decret-lege din 16 octombrie, pedeapsa este comutată în execuție pe scaunul electric.“

- A fost fișa delictului - explică prezentatorul - iar acum vă fac cunoștință cu oaspeții care vor anima dezbaterile noastre în timpul procedurii și după aceea. Îl avem mai întîi pe părintele Ceapă, iezuit și sociolog.

- Bună seara.

- Cronicarul de televiziune Giro-lamo Schiță.

- Bună seara.

- Hei - sare-n sus Patrizio - dar asta-i chiar Schiță.

- Nu-mi place, e așa de vulgar - zice Lea.

- Dar e unul din cei mai urmăriți - comentează Mario.

- Apoi îl avem pe senatorul Căruța din opoziție, care a prezentat numeroase amendamente la acest decret-lege, iar alături de el scriitorul și regizorul de filme horror Paolo Pălărie și actrița Maria Văduva...

- Bună seara, bună seara, bună seara...

- Și, în sfîrșit, ministrul care a semnat decretul-lege, onorabilul Sanguin.

- Bună seara.

- Ce mutră de porc - comentează Mario.

- Mămico, de ce nu ni-l mai arată pe taticu'?

- Lucilla, taci din gură și nu minca toate figurinele de ciocolată.

- Mută 'e poc - zice Terminator.

- V-am legat prea strîns? - întreabă tehnicianul.

- Nu, nu, e foarte bine - răspunde Augusto.

- Dacă vreți un sfat, cînd vine descărcătura electrică, să țineți capul în jos. Așa nu se văd strîmbăturile...

- Ce anume?

- Strîmbăturile...

- Dar eu aș vrea ca cei de acasă să mă vadă.

- Eu - zice senatorul - aș vrea să spun în primul rînd că sînt împotriva acestei transmisiuni directe.

- Și atunci ce cauți aici, mumie împaiată? - urlă Schiță. Ca de obicei, dumneata și porcii paraziți din partidul dumitale vă legați de amănunte, dar vă spălați pe miini la o adică...

- Dumneata să te calmezi și să respecti gravitatea momentului, măscăriciule.

- Măscărici ești dumneata, timpitule.

- Vă rog, vă rog - intervine părintele Ceapă.

- Aș vrea să vă reamintesc solemnitatea evenimentului - zice prezentatorul și în acest sens aș vrea să-l întreb ceva pe regizorul Pălărie. Domnilor Schiță și Căruța, vă rog, puțină liniște. Dumneata, Părinte, ai fi reușit vreodată să-ți închipui un astfel de scenariu? Adică, dacă de exemplu ar trebui să te gîndești la un actor pentru rolul lui Minardi, pe cine ai alege?

- Păi, nu știu... poate, avînd în vedere că e un tip așa sanguin... n-ar fi rău Depardieu...

- Ai auzit - zice Mariella excitată - l-a comparat cu Depardieu! Nu ești mulțumită?

- Mda, e un bărbat frumos, dar nu știu dacă-i seamănă într-adevăr... - zice Lea timidă.

Sună telefonul.

- Mămico - zice Lucilla - e un ziarist. Întreabă ce simțim în aceste momente...

- Gura, acum îl filmează pe taticu' - zice Lea fără s-o bage în seamă.

- Și pentru rolul feminin? - zice prezentatorul. Dumneata, domnișoară Văduva, ai fi în stare să joci rolul soției?

- Mda, e un rol frumos, foarte dramatic... sigur, ar trebui să mă îmbătrînesc foarte tare cu machiajul.

- Asta s-o crezi tu, curvă nenorocită - zice Mariella.

- Nu-i nimic, nu-i nimic - zice Lea împăciuitoare.

- Și de mine nu zice nimic? - spune Patrizio. Eu aș vrea ca rolul meu să-l joace Johnny Depp.

- Da, și eu Gary Cooper - ride Mario.

- Upăr - zice Terminator.

- În acest moment stăm în fața televizorului și mîncăm figurine de ciocolată și după aceea avem și înghețată - tocmai zice Lucilla la telefon. - Ce arome? Nu știu, vreți să mă duc la frigider, să mă uit?

- Iată-ne la momentul pe care îl așteptați cu toții - zice prezentatorul. Vedeți scaunul, același model se folosește în penitenciarele americane. Iată-l încadrat pe tehnician, domnul Grossmann, care are deja la activ douăsprezece execuții capitale în Texas și Alabama.

- Dar știți foarte bine italiană - zice uimit Augusto.

- Mama mea e italiancă - răspunde Grossmann.

- Vedeți că stă de vorbă cu condamnatul. De altfel, știe foarte bine italiană, pentru că mama lui e din Matera. Nu știu dacă în acest moment îl putem aduce la microfon, cred că nu, pentru că îl văd foarte ocupat. Acum o ultimă reprimă publicitară, iar apoi va avea loc procedura terminală.

- Spuneți-i măcar pe nume: execuție! - zice Căruța.

- Iar lui să-i spunem criminal, nu-i

Desen de Rader apărut în „Eulenspiegel“ - Berlin

asa? - striga Schita. - Ce-ar fi sa terminam cu aceasta milostivenie gretoasa, mascari oportunisti?

- Cabotin singeros...
- Moralist de opereta!
- Publicitate.

*

- I-a spus criminal - plinge Lea.
- Pai, stii, in transmisiune directa, l-a luat gura pe dinainte - o consoleaza Mariella.

- Pai, de tras a tras, de fapt - zice Patrizio - si a si castigat.

- A castigat in ce sens? - zice Mario.
- Pai, in sensul western...
- Deci, in mod sigur lamiie, ciocolata si crema de caramele. Si pe urma o chestie care nu stiu daca e iaurt sau frisca - zice Lucilla la telefon.

*

- S-a facut - zice tehnicianul. - Bagati de seama ca sinteti filmat in prim-plan. Tineti capul un pic inclinat si respirati incet. Veți vedea, nu veți simți nimic. E ca o mica injectie.

- Vai, Doamne, nu - se albeste la fata Augusto.

- Nu, nu, e ca si cum ati cadea de la etajul sase.

- Așa e mai bine - zice Augusto - sint gata.

- Acesta e un moment important al democratiei noastre televizate - zice prezentatorul. - Voiam sa va oferim datele de audienta imediat dupa procedura, dar sint atit de uimitoare incit le facem publice imediat. In acest moment, saispzece milioane de persoane urmăresc transmisia noastra.

- Formidabil - zice Mario - ca la Italia - Germania.

- Ia te uita ce liniștit e - zice Mariella - parca e la cinema.

- Nu, nu, eu il cunosc, pare liniștit, dar e emoționat - zice Lea.

- Eu am cinci ani... da, taticu' a fost totdeauna bun cu mine... cum spuneti? Pai, poate o data sau de doua ori... da, cu cureaua la fund, dar nu tare... - zice Lucilla la telefon.

- Sintem la momentul atit de asteptat. Schita si Caruta, liniște, va rog, sa-i desparta cineva! Vedeti chipul condamnatului. Un chip mediteranean. Chipul unuia dintre noi. S-a barbierit. A cinat pentru ultima data: orez cu ciuperci si vin alb. Iar acum e aici, in fața conștiinței sale și a noastre. Tehnicianul declanșează număratoarea inversă. Puteți vedea secunde scurgându-se în partea de sus a ecranului. Mai sint mai puțin de cincisprezece secunde. Va amintim că, cine dorește, are încă timp să închidă televizorul. Stă în puterea voastră să asistați sau nu: aceasta e democrația. Mai avem opt secunde... Observați cu atenție luminile deasupra scaunului. Când se vor aprinde toate trei, înseamnă că a pornit încărcătura electrică. Mai avem trei secunde... două... una.

*

- Domnule Grossmann, acum că ne odihnim și totul a mers bine, cum ați defini această execuție?

- Pai, așa zice...normală...condamnatul a dat dovadă de un oarecare calm...

- Bravo, taticule - striga Patrizio.
- Bravo - zice Terminator bătind cu lingura.

- Bătrînul Augusto - zice emoționat Mario, vârsind pe jos o picătură de whisky - cine ar fi crezut-o?... ce forță... imi amintesc o dată la pescuit, și-a înfipt cirligul în mină.

- Mario, te rog - zice Mariella, care o ține pe Lea cu capul în brațe.

- Fratele meu sare pe divan, domnul Mario tocmai bea whisky, mămica plinge cu capul pe genunchii lui tanti Mariella. Tare? Da, mi se pare că plinge tare. Eu? Eu stau la telefon cu dumneavoastră, nu? Da, mă numesc Lucilla, vă rog, cu doi de l, nu Lucia, că la școală totdeauna mi se greșește numele...

Traducere de
Laszlo Alexandru

Din volumul *L'ultima lacrima*,
Feltrinelli, 1994

Psihanaliză și literatură

Întilnirea psihanalizei cu literatura are o istorie la fel de veche ca aceea a freudismului ce s-a născut și dezvoltat plecând de la experiența clinică, dar printr-o permanentă infuzie, prin sugestii fertile și adesea surprinzătoare venind dinspre arte. Structurându-se în timp la nivelul a ceea ce se va numi metapsihologia freudiană, psihanaliza s-a întors spre arte, în general, spre literatură, în special, într-o tentativă - mereu în curs de atunci - fie de explicare și interpretare a mecanismelor creației și receptării, fie de lectură-interpretare cu ajutorul grilei psihanalitice a unor creații literare anume. Legitimitatea unui asemenea gest s-a reclamat întotdeauna de la Freud și de la acea lungă și fructuoasă istorie de coabitare dintre psihanaliză și literatură pe care el a încurajat-o. S-a pierdut însă de multe ori din vedere faptul că invitația părintelui psihanalizei a fost întotdeauna dublată de o punere în gardă. Nu trebuie astfel uitat că încă în 1913 Freud încerca să circumscrie ceea ce a numit *Interesul Psihanalizei*: „Modul psihanalitic de abordare limpezeste satisfăcător unele probleme referitoare la artă și artiști; altele însă îi sint complet străine“.

Discutată peste tot astăzi și discutabilă, pentru unii cercetători, din rațiuni epistemologice, extinderea „științei inconștientului“ dincolo de cadrul clinic în care a apărut a fost cu atit mai greu de acceptat într-un spațiu cultural - cum era pînă în 1989 cel românesc - ce opunea prin statul totalitar comunist o „rezistență“ suplimentară oricărei deschideri de natură să pună în discuție omnipotența ideologiei dominante. Un motiv în plus pentru a saluta cum se cuvine eforturile postdecembriste ale unor edituri de a pune la îndemina publicului românesc, odată cu lucrările fundamentale ale psihanalizei, și încercări temerare de „aplicare“ a psihanalizei la domeniul științelor omului. Lucrarea psihanalistului olandez Driek van der Sterren *Psihanaliza literaturii. Oedip rege*, apărută recent la Editura TREI, este o asemenea carte clasică de psihanaliză aplicată.

Publicată în 1948, deci înaintea boom-ului criticii psihanalitice din deceniile șase-șapte, și primită cu interes și chiar elogii de cercurile psihanalitice ale vremii (a se vedea în acest sens *Prefața* semnată la apariție de Anna Freud, inclusă în volumul de față), cartea psihanalistului olandez analizează punct cu punct tragediile lui Sofocle demonstrând caracterul lor profund psihologic. De fapt, Freud însuși mărturisise a fi găsit în tragedia antică sugestii și, deopotrivă, confirmări

în legătură cu definirea complexului Oedip, constelație fundamentală a psihicului uman. Iar odată această cale deschisă, multe nume sonore ale psihanalizei aplicate de la începuturile ei s-au oprit asupra aceluiași tragedii, și îi amintim aici pe Abraham, Ferenczi, Rank, Reik, Roheim, Jones.

Deci studiul olandezului nu vine pe un teren nedefrișat. Interesul său rezida însă în încercarea, rămasă inedită, de a apropia psihanaliza de filologia clasică, în interpretarea tragediei lui Sofocle și prin prisma traducerilor pe care le-a primit și pe care Van der Sterren le analizează cu minuțiozitate, emițind și argumentind ideea incitantă conform căreia refularea este „o forță ce se poate extinde și asupra traducătorilor“ ce opun rezistență și se abat astfel de la textul original în momentul în care „nu le place ce se află acolo“. Aceasta ar fi una din căile prin care lectura psihanalitică a lui van der Sterren ajunge la „sensul ascuns, mai adînc“ al tragediei. Pe de altă parte însă, el reușește să depășească - cel puțin la nivelul întrebărilor pe care și le pune - viziunea reduționistă, imputabilă pe bună dreptate multor interpretări critice de orientare psihanalitică. Și în acest punct cercetătorul olandez este un deschizător de drumuri. Pentru el devine important felul în care Sofocle reușește, pornind de la mitul antic, să creeze o operă de artă, o *forma* mascată de dezvăluire a sentimentelor inconștiente. „Genialitatea lui Sofocle“ - ca și a tuturor marilor artiști - ar ține astfel de „capacitatea puternică de intropatie intuitivă“, aceea care l-a făcut să înțeleagă sufletul omenesc mult înainte ca psihanaliza să analizeze și teoretizeze complexitatea vieții psihice. Dar în egală măsură de *modul* în care artistul prelucrează și dă sens deplin și adînc materialului - de cele mai multe ori o îmbinare de realitate, mit și fantasmă - de la care pleacă. Acestei *forme*, de fiecare dată *alta*, prin care creatorul reușește să comunice aceleași adevăruri general valabile ale naturii umane (dorințe, mecanisme de apărare, afecte, rezistențe etc.) i se datorează *efectul* asupra cititorului sau publicului, în general.

Dacă de la Freud încoace se știa că *plăcerea estetică* este provocată de virtuozitatea cu care artistul, prin forma operei sale, printr-o justă dozare între *ascundere* și *dezvăluire*, înfringe rezistențele și reușește să facă acceptabil inacceptabilul din noi, studiul consacrat de van der Sterren trilogiei ce aduce în fața cititorului destinul lui Oedip și al neamului său se constituie într-o minuțioasă și nuanțată interpretare

DRIEK VAN DER STERREN
PSIHANALIZA
LITERATURII
Oedip Rege

3
EDITURA TREI

a activității simbolice, a mecanismelor - numite în psihanaliză „elaborare secundară“ - prin care Sofocle, creator de excepție, trezește în cititor plăcerea estetică și îl pune indirect în contact cu propriul inconștient. Astfel este atins scopul lecturii psihanalitice, după cum va spune răsplatit la sfîrșitul anilor '70 André Green, cel care a realizat o deja celebră analiză a tragediei ca reprezentare teatrală în jurul aceluiași complex Oedip, și anume reperarea „urmilor structurii oedipiene pe care / tragedia / le conține în organizarea sa formală“, operație posibilă „prin analiza activității simbolice, mascată pentru spectator și acționind fără știința lui“.

Este evident astfel faptul că, prin cartea lui van der Sterren, deși la începuturile psihanalizei aplicate, sintem în prezența unei veritabile pledoarii pentru o *estetică psihanalitică*, pledoarie ce devine explicită, argumentată teoretic și adusă documentar la zi grație solidului studiu, datorat lui Vasile Dem. Zamfirescu, ce încheie în chip de Postfață volumul. În felul acesta cadrul analizei se lărgeste considerabil prin referiri la cercetări psihanalitice recente asupra literaturii ce subliniază poziția cheie pe care o ocupă Oedip ca paradigmă literară a psihanalizei și, deopotrivă, posibilă paradigmă psihanalitică a literaturii.

Printr-o asemenea înțelegere a psihanalizei ca operator de lectură a creației artistice putem spune că anticipările lui Freud, întotdeauna rezervat cînd era vorba de „aplicarea“ psihanalizei, sint prelungite mai mult în spiritul decit în litera lor. Și, deși contestările „imixtunii“ în cercetarea literară a acestei „pseudo-științe“, cum o consideră detractorii ei, nu au lipsit niciodată, nu e mai puțin adevărat că, asemeni refulatului în viața individului, și psihanaliza se încăpățînează și „se întoarce“ periodic și în forme felurite în viața ideilor, încercînd să-și impună punctul de vedere.

Citit astăzi și în acest context epistemologic, lectura psihanalitică propusă de psihanalistul olandez tragediilor lui Sofocle are, este adevărat, savoarea și delicatetea începuturilor. Lectură specifică și parțială, ea nu își propune să intre în concurență cu alte lecturi, dar pledează cu forță pentru coerența unui tip de interpretare în măsură să sugereze modul în care literatura - permițînd o comunicare specifică între inconștiente - ne emoționează și ne seduce.

Delia Șepețean-Vasilu

Un trio românesc

◆ Despre Louis Monier, fotograful scriitorilor, se vorbește ca despre un entomolog: imediat ce un scriitor ieșea din cocon, el îi fixa imaginea în insectarul său, pentru posteritate. O expoziție cuprinzând 200 de portrete de poeți, filozofi, romancieri, esești și editori cunoscuți e deschisă zilele acestea la Paris. Printre exponatele lui Louis Monier - și această fotografie a lui Cioran, Ionesco și Eliade.

Și Dickens?!

◆ „The Observer“ e indignat de demonstrațiile stupide ale prof. William A. Cohen de la Universitatea Maryland, care în volumul *Sex Scandals - The Private Parts of*

Victorian Fiction susține că Charles Dickens era homosexual și pedofil, pe baza unor interpretări forțate ale unor pagini din *Marile speranțe*. Dickens, spune publicația, a căzut și el în ghearele „mafiei universitare homosexuale americane“ care vrea să-și mărească familia! Sint nebuni! Henry James, Jane Austen, George Eliot sint viriți și ei în aceeași oală. Cit despre Thackeray - el poate primi, după aceeași mafie, premiul pentru „cel mai corupt“. Englezii sint oripi-lai.

Planeta '96

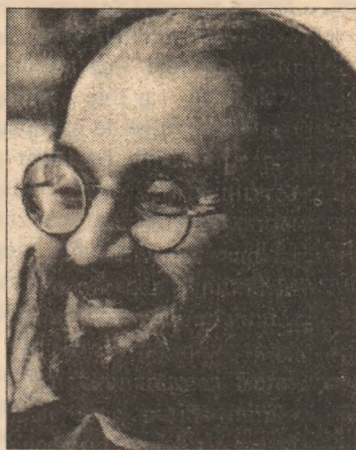
◆ În țările care au premii literare cu tradiție, acestea asigură vânzarea volumelor premiate în tiraje impresionante, aducând mari câștiguri atât autorilor cât și editurilor norocoase. În Argentina, nu cărțile consacrate Evitei Peron se vind în ultimele luni cel mai bine, ci Premiul Planeta 1996, romanul istoric *Generalul, pictorul și doamna* de Maria Esther de Miguel, ce povestește întâlnirea, la mijlocul secolului XIX, a generalului Justo José de Urquiza cu pictorul uruguaian Juan Manuel Blanes. Cartea a depășit deja vânzările lui Gabriel Garcia Márquez cu *Știre despre o răpire*, considerată un mare succes de librărie.

Întoarcerea lui Salinger

◆ Într-unul din numerele noastre recente (4) scriam că de mai bine de trei decenii J.D. Salinger păstrează o misterioasă tăcere, trăind în sihăstrie și opunându-se cu indrăjire oricărui contact cu lumea literară. Dar iată că - citim în „Washington Post“ - o mică editură obscură din Virginia, Orchises Press, a anunțat publicarea unui nou volum purtând semnătura legendarului scriitor, o năvălă intitulată *Hapworth 16, 1924*. De fapt, acest text a apărut în 1965 într-un număr din „New Yorker“ pe care fanii lui Salinger

l-au păstrat cu pioșenie. Nuvela e concepută sub forma unei lungi scrisori pe care Seymour Glass (personajul mai multor proze ale lui Salinger) o adresează, la vârsta de șapte ani, familiei sale și, spun cei care au citit-o, e un adevărat „tur de forță“. Nu se știe cum l-a convins norocosul editor din orașelul Alexandria-Virginia pe eremitul din Cornish să-i publice în volum această scriere. Tot ceea ce a declarat editorul e că va urma întocmai indicațiile lui Salinger de a nu trimite nici un exemplar criticilor.

Polemica

◆ Salman Rushdie s-a căsătorit în 1988 cu scriitoarea britanică Marianne Wiggins. În februarie 1989 împotriva lui a fost emisă celebra *fatwa* iar Marianne l-a părăsit în 1990. Acum, între scriitor și fosta sa soție a izbucnit o penibilă polemică. Declarată falită din cauza unei datorii, Marianne Wiggins a făcut, probabil bine plătită, niște declarații deloc măgulitoare despre fostul ei sot, în ziarul „The Guardian“, acuzându-l în special că nu-i susține pe alți scriitori aflați în pericol. Două zile mai târziu, în același ziar, Rushdie a răspuns, explicând că M. Wiggins era extrem de agasată de condamnarea lui la moarte, care o împiedica să se arate în public și să-și facă reclamă romanelor ei și de aceea l-a și părăsit, declarându-i că nu e o expertă în eroism. Cu aceeași ocazie, Rushdie amintește că a prezidat timp de mai mulți ani Parlamentul Scriitorilor, al cărui scop este tocmai de a ajuta și apăra scriitorii aflați în dificultate.

Cultura digitală

◆ Dintre toate lucrările ce se ocupă de consecințele culturale ale multimediei, cea coordonată de Lyn Hershman Leeson, *Clicking In: Hot Links to a Digital Culture* (Bay Press, San Francisco) e cea mai ac-

cesibilă și originală - estimează săptăminalul american „Wired“. Participarea unor artiști la redactarea cărții i-a dat o înfățișare cu totul specială dar, din păcate, CD-ROM-ul ce o însoțește nu e la înălțimea volumului.

Pușkin-Balzac

◆ Franța îi poartă un interes special lui Pușkin, poetul care a trăit sub trei țări, a cunoscut campaniile napoleonice, marele incendiu al Moscovei, s-a îndrăgostit nebunește de două femei, dintre care pe una, superba Natalia Goncharova, a luat-o în căsătorie, și-a murit în duelul cu un francez, baronul d'Anthès. S-a născut în același an cu Balzac, 1799 și chiar dacă nu s-au întâlnit niciodată, își cunoșteau reciproc operele, dovadă - bibliotecile lor. În așteptarea sărbătoririi bicentenarului nașterii lor, Parisul l-a invitat pe *Pușkin la Balzac*. Acesta e titlul expoziției deschise între 27 februarie și 8 iunie la „Casa lui Balzac“, cu ajutorul Muzeului Pușkin din Moscova, care a împrumutat manuscrise, portrete și obiecte ale poetului. În toamnă, Pușkin va găzdui la rîndul lui o expoziție Balzac.

Hagiografia lui Che

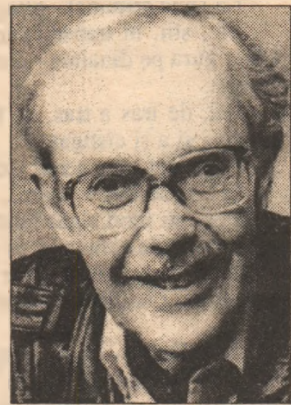
◆ „Puține sint miturile revoluționare care au supraviețuit căderii zidului Berlinului“ - afirmă „Cambio 16“. După săptăminalul spaniol, Che Guevara e unul dintre ele. Scriitorul mexican Paco Ignacio Taibo II a lucrat aproape trei ani la redactarea unei monumentale biografii, *Emesto Guevara, cunoscut sub numele de Che*, apărută recent la Editura Planeta. Cele 800 de pagini reconstituie minuțios viața eroului, văzut ca un soi de sfânt laic. În ceea ce privește relațiile dintre Che și Fidel Castro, pentru biograful de azi întrebarea nu este pentru ce a părăsit Guevara Cuba în 1965, ci cum de nu a făcut-o mai devreme. „Vagabond, aventurier impenitent, convins că revoluția trebuia să fie continentală și estimând că Anzii erau veriga slabă, cum a putut el suporta să fie președintele Bancii centrale a Cubei și apoi ministrul industriei?“ se întreabă Taibo II.

B.D.100

◆ Biblioteca națională din Madrid a sărbătorit cu oarecare întârziere centenarul benzii desenate (al cărei act de naștere este publicarea în 1896, în „New York Journal“, a foiletonului *The Yellow Kid*) printr-o expoziție ce retrasează evoluția genului, cu ajutorul a peste două sute de documente spaniole originale. Revistele, cărțile și albumele provin din fondurile Bibliotecii Naționale și ale bibliotecilor municipale din Madrid și Barcelona.

O carte-testament

◆ Paul Zumthor (1915-1995), medievist de renume internațional, a predat la mai multe universități din Europa și America iar bibliografia sa e foarte vastă, pe lângă lucrări de istorie figurind și volume de nuvele, poeme, romane, eseuri de poezie. Ultima carte scrisă de poeticianul medievist, *Babel sau neisprăvirea*, este un volum-testament dar și bilanț: cel al timpului nostru. Povestea turnului Babel, - spune Zumthor -, contrar miturilor ce au hrănit civilizația europeană, nu are eroi, doar un personaj colectiv și anonim. De aceea nu ne vizează direct pe fiecare din noi, ci pe toți împreună.

După 55 de ani

◆ „Dosarul“ numărului din februarie al revistei „Magazine littéraire“ este dedicat lui Stefan Zweig, un scriitor pe care francezii nu încetează să îl celebreze, ca

du-i pe Stefan Zweig și pe cea de a doua soție a sa, Lotte, imediat după sinuciderea lor din 22 februarie 1942. Interesant este că nu această fotografie a apărut în presa

pe un clasic, reeditându-i mereu (cu succes la noile generații) opera, ceea ce țările germanice nu prea fac. Pe lângă operă, mai multe biografii și adaptări pentru cinema și teatru mențin viu interesul publicului francofon. Din dosarul alcătuit cu admirabil profesionalism, reproducem această fotografie șocantă, înfățișin-

braziliană a timpului, care, aflată sub cenzură, nu îndrăznește să descrie circumstanțele exacte ale sinuciderii, deși în mesajul lăsat de Zweig autorităților braziliene motivația politică era sugerată. Fotografia oficială înfățișă cadavrele îmbrățișate și dădea o altă versiune, sentimentală, dublei sinuciderii.

Strănepotul lui Mommsen

◆ Nici un universitar german n-a fost atât de prezent în dezbaterile publice din ultimul timp și nici unul nu a făcut să se vorbească atât despre el ca Hans Mommsen (în imagine), specialist în istorie contemporană la Universitatea din Bochum. Strănepot al celebrului istoric al Antichității Theodor Mommsen (1817-1903) și fiu al titularului icatredrei de istorie modernă de la universitatea din Marburg, Wilhelm Mommsen (care, din oportunism, a cochetat cu naziștii și a fost înlăturat din funcție în 1945), Hans (n. 1930) a intervenit în controversa iscată de cartea lui Daniel J. Goldhagen, *Calăii vulturi ai lui Hitler*, devenind, prin numeroasele sale articole și intervenții, purtătorul de cuvânt al detractorilor lui Goldhagen. În lucrările sale despre nazism, Hans Mommsen relativizează rolul lui Hitler și al ideologiei antisemite în Holocaust și este categoric împotriva vinovației colective. În controversa iscată de Mommsen și avînd în centru întrebarea „A dat Hitler însuși ordinul de exterminare a evreilor?“, au intervenit de curînd și două publicații de mare audiență, cu atitudini diferite: „Die Zeit“ sub semnătura lui Volker Ullrich, îl creditează pe Mommsen ce susține că inițiativa a aparținut complicilor extremiști ai lui Hitler, iar „Die Woche“, dînd cuvîntul unei autorități în materie, autorul biografiei în două volume a lui Hitler, Joachim Fest, susține că Führerul a fost instigatorul genocidului.

Ce război?

◆ La Editura POL a apărut de curind un volum ce ne trezește o curiozitate aparte: *La guerre de Transylvanie/ Journal 1991* de Renaud Camus. Din recenzie semnată de Hugo Marsan în „Le Monde“ n-am aflat semnificația bizarului titlu al jurnalului, ci doar faptul că în 1991 scriitorul, printre altele, a făcut și un voiaj prin țara noastră (lucru pe care îl știam din presa literară românească a anului). Recenzia vorbește mai mult despre diarist care, în timpul când nu se consacră operei sale, are curajul (și umilitatea) de a scrie viața unui om ce se vrea exclusiv scriitor. Rămîne să încercăm să ne procurăm volumul pentru a putea înțelege despre ce fel de „război“ e vorba în jurnalul poetului.

Dumas - CD-ROM

◆ Viața (montaj de fotografii, cronologie, trimiteri la evenimente contemporane scriitorului) și opera (text integral) lui Alexandre Dumas inaugurează colecția de CD-ROM „Imagine și literatură“ a editurii Acamedia. Următorii autori ce vor putea fi citiți și văzuți pe ecranul computerului sînt Chateaubriand, Balzac și Perrault.

Gwendolyn MacEwen

◆ Poeta canadiană Gwendolyn MacEwen (în imagine) avea 46 de ani când a murit, cu un deceniu în urmă, din cauza alcoolismului. Era săracă, într-o profundă stare de depresie și aproape uitată. În 1970, această femeie cucerise cel mai prestigios premiu literar al Canadei - premiul Guvernatorului General, pentru volumul *Făcătoarea de umbră*. Vorbea mai multe limbi, scrisese foarte apreciate romane și cărți pentru copii și fusese considerată una dintre

cele mai vitale și originale prezențe de pe scena literară canadiană. Recent, Rosemary Sullivan, profesor la Universitatea din Toronto, a publicat la Ed. Harper & Collins biografia *Făcătoarea de umbră: Viața lui Gwendolyn MacEwen*, o carte tulburătoare, ce încearcă să facă dreptate în primul rînd operei nefericitei scriitoare.

Cunoaștere interzisă

◆ Este explicabilă fascinația pentru cei care nu țin cont de interdicții. Astfel, - aminteste „Times Literary Supplement“ - marchizul de Sade a fost „canonizat“ de „tenorii vieții intelectuale franceze a secolului nostru“. T.L.S. îi dă dreptate lui Roger Shattuck, care, într-un capitol central al cărții sale *Cunoaștere interzisă* (Ed. St. Martin's, New York), confruntă admirația inițiată de Apollinaire și Eluard cu imaginatul marchizului, „în special scenele de infanticid, mutilare, tortură narate într-un spirit de privilegiu aristocratic absolut și cu o totală neînțelegere pentru umanitatea obișnuită“. De unde vine deci admirația intelectualilor pentru asemenea orori? - se întreabă Shattuck. E o expresie a urii împotriva burgheziei, clasa socială ce a dat naștere valorilor democratice, sau o foame de apocalips? Oricare ar fi explicația, concludă T.L.S., nu este vorba de a interzice opera marchizului ci doar „să nu te înșeli asupra mărfii - obligație la fel de importantă pentru intelectuali ca și pentru industriași“. În imagine - portretul imaginar al marchizului de Sade (colecția Roger-Viollet).

Maestrul

◆ Giorgio Strehler, magicianul de la Piccolo Teatro din Milano (pînă la recenta sa demisie și înlocuirea lui cu Jack Lang) a devenit eroul unui roman, *Maestrul*, scris de Luigi Lunari, un dramaturg de succes care a lucrat timp de 20 de ani cu regizorul. Portretul pe care i-l face nu e prea amical, ci mai curînd bajocoritor. Sub numele de sergio, personajul romanului, în care toată lumea l-a recunoscut pe Strehler, stîrmește risul. Lunari și-a și dramatizat romanul, sub forma unei comedii, iar ambele au apărut acum și în traducere franceză, la Ed. du Laquet. În imagine, Giorgio Strehler în 1976.

Formula lui Lamonde

◆ Pentru a înțelege identitatea provinciei canadiene francofone Québec, scriitorul Yvan Lamonde a pus-o, în cartea *Nici cu ei, nici fără ei: Québec și Statele Unite* (Ed. Nuit blanche, Montréal), într-o formulă pseudo-matematică: $Q = -(F) + (MB) + (SUA^2) - (R)$. „Altfel spus - explică revista «Actualité» - influența Franței a fost mai puțin mare decît se crede, cea a Marii Britanii depășind-o din pricina democrației parlamentare. Și dacă Statele Unite au marcat cultura noastră mai mult decît se recunoaște, Roma (catolicismul) a avut mai puțină importanță decît se pretinde“.

Best-seller religios

◆ Karen Armstrong, o fostă călugăriță catolică, a făcut studii de teologie și științe religioase la Oxford și Londra, apoi a început să publice eseuri despre religie, cunoscînd un viu succes în Anglia și SUA. Cartea sa cea mai apreciată, tradusă în 20 de limbi (recent și în franceză la Editions du Seuil) este *Istoria lui Dumnezeu*, o magnifică

sinteză a modului cum, de mai bine de 4000 de ani, oamenii l-au perceput, venerat, rugat, uitat, lepădat, regăsit pe Dumnezeu. Scris cu o erudiție și o vivacitate remarcabile, acest volum care a stat mai multe luni în fruntea listei de best-sellers din SUA dovedește că exista un public larg nu doar pentru romane polițiste și erotice.

Man Ray la Nisa

PRIMA jumătate a acestui an este marcată în Franța de un eveniment artistic așteptat cu interes - retrospectiva MAN RAY, cu lucrări dintr-o perioadă între 1912 și 1976, deschisă între 22 februarie și 9 iunie la Muzeul de Artă Modernă și de Artă Contemporană din Nisa.

Născut în 1890 la Philadelphia și trăind în principal la New York, orașul din S.U.A. cel mai bogat în galerii de artă, Man Ray este atras de timpuriu de Europa și de ecourile avangardei. Expoziția internațională „Armory Show“ din 1913 îi dă prilejul să se confrunte cu expresii artistice revoluționare care răspund nevoii sale profunde de înnoire creativă. Din acel moment, el abandonează aproape total modul pictural clasic pentru o expresie bazată pe folosirea mijloacelor mecanice. Reputația sa din Europa se va datoră mai ales virtuozității de fotograf: aerogramele, razogramele și fotografiile solarizate pe care le-a inventat sau perfecționat sunt emblematice pentru stilul său.

Întreaga sa viață va fi o alternanță de șederi în Statele Unite și în Franța, marcată de către cele două mari războaie și de tumulturile politice și sociale pe care acestea le-au antrenat. Toată opera lui Man Ray, în diversitatea ei, este reflectarea tulburărilor succesive și rapide pe care le-a cunoscut secolul nostru.

La Paris, unde sosește în iulie 1921, este întâmpinat de Marcel Duchamp care îl ajută să cunoască orașul și-i facilitează instalarea acolo. Man Ray frecventează spiritele strălucite și novatoare ale lumii vechi: Picabia, Picasso, Arp, Ernst, Eluard, Tristan Tzara, De Chirico, Satié, Miró. Talentului său de fotograf îi datorăm o suită de valoroase documente despre viața artistică și intelectuală din Statele Unite și din Europa.

La cererea vicontelui de Noailles, el toamnă filmul *Les mystères du Château de des* în 1929 la Hyères, apoi expune fotografii la Cannes, în 1931. În 1936, își petrece vara la Mouyngins în compania lui Picasso și a Dorei Maar, a lui Roland Penrose și Lee Miller, Paul și Nush Eluard.

Celebritatea internațională a lui Man Ray e jalonată de cîteva mari expoziții, începînd din anii '60. Astfel, în 1964, la Milano, galeria Arturo Schwartz prezintă „Objects de mon affection“, iar în 1971, o retrospectivă Man Ray cu 225 opere. În 1969, îi expun lucrările Giorgio Marconi la Milano și apoi galeria Il Fauno din Torino.

Începînd din 1971 recunoașterea sa de către instituțiile publice este consfințită prin retrospectiva de la Museum Boymans van Beuningen din Rotterdam, prezentată

Man Ray „Autoportret cu și fără barbă“, fotografie din 1943.

în continuare, în 1972, la Museum of Art din Philadelphia, apoi la Musée National d'Art Moderne din Paris și, în sfîrșit, la Museum of Contemporary Art al Louisianei. Museum of Modern Art din New York îi expune opera fotografică în 1973, ceea ce face și Musée National d'Art Moderne din Paris, în 1982.

La moartea sa, survenită la 18 noiembrie 1976, la Paris, Man Ray lăsa posterității o operă prolifică, sarcastică, adeseori stranie, din care nu este exclusă nici o modă a veacului.

Multiplul demers al artistului de-a lungul a peste trei sute de opere, prezentate acum la Nisa, se înscrie în căutarea unei eliberări a limbajului artei. Expoziția permite o apreciere a aspectului plurivalent al muncii lui Man Ray între 1912 și 1976, deoarece este vorba de lucrări pe pânză, pe hîrtie, desene, aerograme, colaje, obiecte, asamblaje și sculpturi, cât și opere fotografice, razografii, fotografii solarizate și documente.

Printre documentele fotografice se află portrete emblematice ale unor personalități precum Paul Eluard, Pablo Picasso, Marcel Duchamp, Juan Miró, Henri Matisse, Luis Buñuel, Jean Cocteau, Alberto Giacometti, Giorgio de Chirico, Francis Picabia, Salvador Dalí, Virginia Woolf, Igor Stravinski, Alexander Calder, Gertrude Stein, René Magritte, James Joyce, Constantin Brâncuși ș.a.

Notorietatea lui Man Ray, importanța operei sale în istoria artei secolului XX, prezența sa constantă în mișcările artistice de avangardă din 1913 pînă în anii '60 justifică cu prisosință demersul modernului muzeu de artă de pe Coasta de Azur, expoziție ce va fi, desigur, mult comentată în presa culturală.

Madeleine Karacașian

Revista revistelor

O nouă strategie?

Nu întimplător, în aceeași săptămână, 22 nr. 6 și DILEMA nr.211 au ca temă „imaginea României” - în timp ce la Ministerul de Externe se discută și disputa propunerile pentru posturile de ambasadori, consilieri, atașați culturali și directori ai centrelor și institutelor culturale din străinătate. Ambele reviste pomesc de la nemulțumirea față de prestația cel puțin mediocră a majorității diplomaților de până acum și sugerează căi de îmbunătățire a activității ambasadelor noastre, în folosul unei imagini reale și complexe, nu reduse la aspectele mizerabile. Reprezentantul M.A.E., Gabriel Gafița, susține părerea instituției sale că ambasadorul trebuie să fie neapărat un profesionist, un diplomat de carieră; neangajat politic: „Pentru actualele propuneri de ambasadori s-a avut grijă ca persoanele propuse să aibă un stagiul consistent în centrală, să fi avut cel puțin un stagiul de 4 ani în străinătate, să fie familiarizați cu spațiul cultural, politic, economic al țării pentru care sînt propuși ambasadori, să cunoască limba, să aibă acolo un sistem de relații, să fie cunoscuți și recunoscuți de statul respectiv”. Dar - comentează Iulian Anghel în articolul său din 22 intitulat dubitativ *Ministerul de Externe - o nouă strategie?* - „profesioniști” au fost și cei rechemati pentru ineficiență sau chiar mai rău. Și, am mai întrebat, dintre cei cu stagiul „consistent” în centrală și patru ani în străinătate nu fac parte mai ales „ochii albaștri” de dinainte de '89? Iar dacă ferma convingere a Ministerului e că șefii misiunilor diplomatice trebuie să fie funcționari ai săi cu vechime, ce șanse mai are propunerea mediatizată a lui Laurențiu Ulici ca pe lista ambasadorilor să figureze și scriitorii Marian Papahagi, Mircea Martin, Eugen Uricaru, Marius Dobrescu, Mircea Zăciu (dintre propuneri lipsește Adrian Popescu, ce ar putea fi, după părerea noastră, cel mai potrivit ambasador român la Vatican) ♦ În legătură cu „imaginea”, un rol foarte important au - susțin pe bună dreptate ambele reviste - atașații culturali. Din 22 aflăm că în nomenclatorul de funcții al MAE nici nu exista pînă acum acest post, el fiind repartizat cîte unui func-

ționar din cadrul ambasadei care, de cele mai multe ori, nu prea era ceea ce se numește om de cultură. În 1991, încercîndu-se o timidă schimbare, opt scriitori au fost numiți atașați culturali la ambasade importante, dar din pricină că nu erau lăsați să facă chiar treaba pentru care fuseseră trimiși, pentru fiecare inițiativă trebuind să lupte din greu cu inerția, teama și burocrăția „profesioniștilor”, doar doi dintre ei au rezistat pînă la sfîrșitul misiunii. Nici la Centrele culturale române, clientelatul PDSR n-a făcut mare brînză. ♦ Acum, pentru aceste posturi din diplomația culturală există o dispută între MAE, pe de o parte, și Ministerul Culturii & Uniunea Scriitorilor, pe de alta. Laurențiu Ulici a propus și pentru aceste posturi o serie de nume: Magda Cămechi, Denisa Comănescu, Gabriela Melinescu (un propagandist mai bun al culturii noastre în Suedia ar fi imposibil de găsit, poeta făcînd de multă vreme, cu devotament și aplicație, acest lucru și avînd printre suedezi o autoritate morală și intelectuală greu de egalat), Cornel Ungureanu, Vasile Andru, Nichita Danilov, Mandics Gyorgy, Bogdan Ghiu. În 22, Magda Cămechi își justifică locul pe „lista lui Ulici”, avînsînd cîteva *Ideii pentru o nouă strategie culturală în străinătate*, clare și concrete, ce ar trebui să stea oricum în atenția d-lui Adrian Severin și a subordonaților săi profesioniști. Altfel, se va perpetua situația pe care o înfățișează mîhnit, în *Dilema*, Aurelian Crăiuțu, doctorand la Universitatea Princeton din SUA: „constat că, în timp ce în cadrul marilor universități din Vest, profesorii maghiari sau polonezi sînt de mai bine de două decenii o prezență constantă - în calitate de cadre permanente sau temporare -, profesorii și cercetătorii români sînt foarte puțin reprezentati sau absenți cu totul /.../ Mă întristează apoi să constat la conferințele internaționale că există foarte puține secțiuni dedicate României, după cum găsesc inexplicabil că la panelul dedicat României pe care l-am organizat la ultima reuniune anuală a Asociației Americane pentru Promovarea Studiilor Slave (sic) să nu se fi aflat în sală *nimeni* din partea Ambasadei României din Washington sau a Consulatului din New York.” ♦ Sau vor continua să apară informații aberante, cum sînt cele semnalate de Felicia Antip pe aceeași pagină: un prospect dedicat țării noastre în seria *Culturgram '97*, editată de un Centru de studii internaționale din Utah, susține că ne numim *Republica României*, că în centrul țării, de la est spre vest se întind Alpii transilvăneni și că în 1877 „România s-a unit din nou cu Moldova și cu Valahia”.

De ce a demisionat Ion Cristoiu

Demisia d-lui Ion Cristoiu de la conducerea *EVENTIMENTULUI ZILEI* e cea mai surprinzătoare și, într-o oarecare măsură, încă insuficient explicată decizie luată de un șef de ziar la noi. Dl Cristoiu era, în ultima vreme, atacat din mai multe direcții. Aceste atacuri însă nu au venit din senin, ci ele au fost rezultatul opțiunilor gazetărești ale directorului *Evenimentului*. După cum scrie chiar dl Cristoiu în ultimul său editorial din ziarul pe care l-a condus timp de mai mulți ani, o parte dintre cititorii *Evenimentului* i-au reproșat atitudinea față de noul guvern. Și nu numai față de guvern. Atacurile sale față de noua putere au fost considerate nejustificate de dure. Ba chiar corespondentul BBC din România l-a întrebat pe dl Cristoiu ce anu-

LA MICROSCOP

Pe aici nu se trece

SÎNTEM într-un moment în care ne decidem viitorul. E trist că ne aflăm într-un fel de nou Mărăști-Mărășești al istoriei noastre. Și e tragic că asemenea lucruri se petrec în timp de pace în România. Tragediile din timp de pace nu produc eroi, ci doar victime. În timp de pace, sacrificiile pe care le plătim ni se par mult mai dure și mai nemeritate decît cele din război. Uneori însă, asemenea sacrificii aduc pacea internă. Cu condiția să nu fie făcute degeaba și să merite sacrificiul. Ca totdeauna, aceste sacrificii vor fi făcute tot de cei care n-au alt bun de negociat decît votul lor. Politicienii vin și pleacă, națiunea rămîne. Ea nu dă faliment, dar plătește. Sîntem o țară mică, de aceea plătim cu singele nostru orice greșeală de guvernare. Între războaie, am plătit chiar cu bucăți din trupul țării aceste greșeli. De aceea, priviți istoric, politicienii noștri ori au făcut mari izbînzi, ori ne-au scăzut catastrofal, în împrejurări cruciale. Nu mă întorc asupra celor patru decenii de comunism care au scos treptat țara noastră din circuitul Europei funcționale economice.

Mai nou, gazetarii autohtoni afirmă că programul economic de azi al României e făcut în linii mari de FMI și de Banca Mondială. Cu alte cuvinte, noul guvern ar fi un soi de marionetă în mîinile instituțiilor financiare internaționale. Paradoxal, gazetarii care fac această afirmație consideră că programul *impus* României e bun în linii mari și că guvernul n-ar fi avut altă soluție. Atunci de ce e acest guvern o marionetă a străinătății? Nu e mai simplu să spunem că e un guvern care n-are încotro? Nu e mai simplu să spunem că acest guvern reprezintă Mărăști-Mărășeștiul acestui sfîrșit de mileniu al României?

Am ajuns în situația ca, în timp de pace, să spunem, *pe aici nu se trece*. Fiindcă, tot în timp de pace, vedem ce se întîmplă în Bulgaria, în Iugoslavia de azi și chiar în Albania, țară mică, pe care o credeam trecută de pragul supli-

ciilor economice. Vedem ce se întîmplă în Rusia, unde un singur om, Elțin, reprezintă o garanție din ce în ce mai indoielnică a unui anumit curs economic, în pofida fondurilor pe care Occidentul e dispus să le bage în economia Rusiei.

Bulgaria nu se va prăbuși economic, ci va trăi în condiții de uriașă sărăcie, adică, în termeni europeni, va fi o țară care va avea de urcat din greu. La fel Iugoslavia și Albania. Cît despre Rusia, oricît de mare va fi sprijinul extern, dacă ea nu va reuși să-și stabilizeze economia va fi, politic, o țară nesigură, în pofida imensului ei potențial de resurse și de capital uman.

Pentru România, marea probă că face parte din rîndul țărilor cu vocație occidentală ar fi tocmai să dovedim că linia de rezistență economică de urgență propusă de guvernul Ciorbea e una precisă. Nu mai putem da înapoi de aici, fără a fi considerați, noi toți, un popor care nu știe ce vrea.

Un gazetar a născocit o metaforă, că nu contează dacă ne calcă un Mercedes sau o Dacie, în materie de reformă. Rezultatul e același. Nu cred că e același. Trebuie să vedem mai întîi dacă Mercedesul e dispus să facă accidente de circulație la noi în țară, în această perioadă în care România e o țară în care, de bine de rău, nu se produc asemenea accidente.

Noi nu vom cîștiga niciodată un război, dar periodic, ne putem impune importanța cu sacrificii de felul celor de la Mărăști-Mărășești. Dovedind, adică, un lucru esențial, că sîntem în stare să facem față unui moment de criză.

Ne aflăm acum în fața unui moment de mare criză economică. Poate că ni se va întinde mîna din Occident, poate că nu. Ce e mai important? Să ne dăm sufletul de o manieră mioritică rău înțeleasă sau să ne luptăm cu mioritismul nostru de azi? Putem fi o țară puternică, de ce n-am accepta, încă o dată, că pe aici nu se trece?

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundației „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.

(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.

Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print

TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei

Cronicar